അയോദ്ധ്യാകാണ്ഡം

താർമകൾക്കൻപുള്ള തത്തേ! വരികെടോ
താമസശീലമകറ്റേണമാശു നീ
രാമദേവൻ ചരിതാമൃതമിന്നിയു-
മാമോദമുൾക്കൊണ്ടു ചൊല്ലു സരസമായ്
എങ്കിലോ കേൾപ്പിൻ ചുരുക്കി ഞാൻ ചൊല്ലുവൻ
പങ്കമെല്ലാമകലും പലജാതിയും
സങ്കടമേതും വരികയുമില്ലല്ലോ
പങ്കജനേത്രൻ കഥകൾ കേട്ടീടിനാൽ.
ഭാർഗ്ഗവിയാകിയ ജാനകിതന്നുടെ
ഭാഗ്യജലനിധിയാകിയ രാഘവൻ
ഭാർഗ്ഗവൻതന്നുടെ ദർപ്പം ശമിപ്പിച്ചു
മാർഗ്ഗവും പിന്നിട്ടയോദ്ധ്യാപുരി പുക്കു
താതനോടും നിജമാതൃജനത്തോടും
ധാതൃസുതനാം ഗുരുവരൻതന്നോടും
ഭ്രാതാക്കളോടും പടയോടുമൊന്നിച്ചു
മേദിനീപുത്രിയാം ഭാമിനിതന്നോടും
വന്നെതിരേറ്റൊരു പൗരജനത്തോടും
ചെന്നു മഹാരാജധാനിയകം പുക്കു
വന്നിതു സൗഖ്യം ജഗത്തിനു രാഘവൻ
തന്നുടെ നാനാഗുണഗണം കാൺകയാൽ
രുദ്രൻ പരമേശ്വരൻ ജഗദീശ്വരൻ
കദ്രുസുതഗണഭൂഷണഭൂഷിതൻ
ചിദ്രൂപനദ്വയൻ മൃത്യുഞ്ജയൻ പരൻ
ഭദ്രപ്രദൻ ഭഗവാൻ ഭവഭഞ്ജനൻ
രുദ്രാണിയാകിയ ദേവിയ്ക്കുടൻ രാമ-
ഭദ്രകഥാമൃതസാരം കൊടുത്തപ്പോൾ

വിദ്രുമതുല്യാധരിയായ ഗൗരിയാ–
മദ്രിസുതയുമാനന്ദവിവശയായ്
ഭർത്തൃപാദപ്രണാമംചെയ്തു സംപൂർണ്ണ–
ഭക്തിയോടും പുനരേവമരുൾചെയ്തു:
‘നാരായണൻ നളിനായതലോചനൻ
നാരീജനമനോമോഹനൻ മാധവൻ
നാരദസേവ്യൻ നളിനാസനപ്രിയൻ
നാരകാരാതി നളിനശരഗുരു
നാഥൻ നരസഖൻ നാനാജഗന്മയൻ
നാദവിദ്യാത്മകൻ നാമസഹസ്രവാൻ
നാളീകരമ്യവദനൻ നരകാരി
നാളീകബാന്ധവവംശസമുത്ഭവൻ
ശ്രീരാമദേവൻ പരൻ പുരുഷോത്തമൻ
കാരുണ്യവാരിധി കാമഫലപ്രദൻ
രാക്ഷസവംശവിനാശനകാരണൻ
സാക്ഷാൽ മുകുന്ദനാനന്ദപ്രദൻ പുമാൻ
ഭക്തജനോത്തമഭുക്തിമുക്തിപ്രദൻ
സക്തിവിമുക്തൻ വിമുക്തഹൃദിസ്ഥിതൻ
വ്യക്തനവ്യക്തനനന്തനനാമയൻ
ശക്തിയുക്തൻ ശരണാഗതവത്സലൻ
നക്തഞ്ചരേശ്വരനായ ദശാസ്യനു
മുക്തി കൊടുത്തവൻതന്റെ ചരിത്രങ്ങൾ
നക്തംദിവം ജീവിതാവധി കേൾക്കിലും
തൃപ്തിവരാ മമ വേണ്ടീല മുക്തിയും.’
ഇത്ഥം ഭഗവതി ഗൗരി മഹേശ്വരി
ഭക്ത്യാ പരമേശ്വരനോടു ചൊന്നപ്പോൾ
മന്ദസ്മിതം ചെയ്തു മന്മഥനാശനൻ
സുന്ദരീ! കേട്ടുകൊൾകെന്നരുളിച്ചെയ്തു.

AYO

നാരദരാഘവസംവാദം

എങ്കിലൊരുദിനം ദാശരഥി രാമൻ
പങ്കജലോചനൻ ഭക്തപരായണൻ
മംഗളദേവതാകാമുകൻ രാഘവ–
നംഗജനാശനവന്ദിതൻ കേശവൻ
അംഗജലീലപൂണ്ടന്തഃപുരത്തിങ്കൽ
മംഗളഗാത്രിയാം ജാനകിതന്നോടും
നീലോല്പലദളശ്യാമളവിഗ്രഹൻ
നീലോല്പലദളലോലവിലോചനൻ
നീലോപലാഭൻ നിരുപമൻ നിർമ്മലൻ
നീലഗളപ്രിയൻ നിത്യൻ നിരാമയൻ
രത്നാഭരണവിഭൂഷിതദേഹനായ്
രത്നസിംഹാസനം തന്മേലനാകുലം
രത്നദണ്ഡംപൂണ്ട വെൺചാമരംകൊണ്ടു
പത്നിയാൽ വീജിതനായതികോമളൻ
ബാലനിശാകരഭാലദേശേ ലസൻ
മാലേയപങ്കമലങ്കരിച്ചങ്ങനെ
ബാലാർക്കസന്നിഭകൗസ്തുഭകന്ധരൻ
പ്രാലേയഭാനുസമാനനയാ സമം
ലീലയാ താംബൂലചർവ്വണാദ്യൈരനു–
വേലം വിനോദിച്ചിരുന്നരുളുന്നേരം.
ആലോകനാർത്ഥം മഹാമുനി നാരദൻ
ഭൂലോകമപ്പോളലങ്കരിച്ചീടിനാൻ.
മുഗ്ദ്ധശരച്ചന്ദ്രതുല്യതേജസ്സോടും
ശുദ്ധസ്ഫടികസങ്കാശശരീരനായ്
സത്വരമംബരത്തിങ്കൽ നിന്നാദരാൽ
തത്രൈവ വേഗാലവതരിച്ചീടിനാൻ.

ശ്രീരാമദേവനും സംഭ്രമം കൈക്കൊണ്ടു
നാരദനെക്കണ്ടെഴുന്നേറ്റു സാദരം
നാരീമണിയായ ജാനകിതന്നോടും
പാരിൽ വീണാശു നമസ്കരിച്ചീടിനാൻ.
പാദ്യാസനാചമനീയാർഘ്യപൂർവ്വക-
മാദ്യേന പൂജിതനായൊരു നാരദൻ
തന്നിയോഗത്താലിരുന്നൊരു രാഘവൻ
മന്ദസ്മിതം പൂണ്ടു നന്ദിച്ചു സാദരം
മന്ദം മുനിവരൻ തന്നോടരുൾചെയ്തു:
‘വന്ദേ പദം കരുണാനിധേ! സാമ്പ്രതം
നാനാവിഷയസംഗംപൂണ്ടു മേവിന
മാനസത്തോടു സംസാരികളായുള്ള
മാനവന്മാരായ ഞങ്ങൾക്കു ചിന്തിച്ചാൽ
ജ്ഞാനിയാകും തവ പാദപങ്കേരുഹം
കണ്ടുകൊൾവാനതിദുർല്ലഭം നിർണ്ണയം;
പണ്ടു ഞാൻ ചെയ്തൊരു പുണ്യഫലോദയം
കൊണ്ടു കണ്മാനവകാശവും വന്നിതു
പുണ്ഡരീകോത്ഭവപുത്ര! മഹാമുനേ!
എന്നുടെ വംശവും ജന്മവും രാജ്യവു-
മിന്നു വിശുദ്ധമായ് വന്നു തപോനിധേ!
എന്നാലിനിയെന്തു കാര്യമെന്നും പുന-
രെന്നോടരുൾചെയ്കവേണം ദയാനിധേ!
എന്തൊരു കാര്യം നിരൂപിച്ചെഴുന്നള്ളി?
സന്തോഷമുൾക്കൊണ്ടരുൾചെയ്കയും വേണം.
മന്ദനെന്നാകിലും കാരുണ്യമുണ്ടെങ്കിൽ
സന്ദേഹമില്ല സാധിപ്പിപ്പനെല്ലാമേ.’
ഇത്ഥമാകർണ്ണ്യ രഘുവരൻതന്നോടു
മുഗ്ദ്ധഹാസേന മുനിവരനാകിയ

നാരദനും ഭക്തവത്സലനാം മനു–
വീരനെ നോക്കിസ്സരസമരുൾചെയ്തു:
'എന്തിനിന്നെന്നെ മോഹിപ്പിപ്പതിന്നു നീ
സന്തതം ലോകാനുകാരികളായതി–
ചാതുര്യമുള്ളൊരു വാക്കുകളേറ്റവും
മാധുര്യമോടു ചൊല്ലീടുന്നതിങ്ങനെ?
മുഗ്ദ്ധങ്ങളായുള്ള വാക്യങ്ങളെക്കൊണ്ടു
ചിത്തമോഹം വളർക്കേണ്ട രഘുപതേ!
ലൗകികമായുള്ള വാക്യങ്ങളെന്നാലും
ലോകോത്തമന്മാർക്കു വേണ്ടിവരുമല്ലോ.
യോഗേശനായ നീ സംസാരി ഞാനെന്നു
ലോകേശ! ചൊന്നതു സത്യമത്രേ ദൃഢം.
സർവജഗത്തിനും കാരണഭൂതയായ്
സർവമാതാവായ മായാഭഗവതി
സർവജഗല്ലിതാവാകിയ നിന്നുടെ
ദിവ്യഗൃഹിണിയാകുന്നതു നിർണ്ണയം.
ഈരേഴുലോകവും നിന്റെ ഗൃഹമപ്പോൾ
ചേരും ഗൃഹസ്ഥനാകുന്നതെന്നുള്ളതും
നിന്നുടെ സന്നിധിമാത്രേണ മായയിൽ
നിന്നു ജനിയ്ക്കുന്നു നാനാപ്രജകളും.
അർണ്ണോജസംഭവനാദിതൃണാന്തമാ–
യൊന്നൊഴിയാതെ ചരാചരജന്തുക്ക–
ളൊക്കവേ നിന്നപത്യം, പുനരാകയാ–
ലൊക്കും പറഞ്ഞതു സംസാരിയെന്നതും.
ഇക്കണ്ട ലോകജന്തുക്കൾക്കു സർവദാ
മുഖ്യനാകും പിതാവായതും നീയല്ലോ.
ശുക്ലരക്താസിതവർണ്ണഭേദം പൂണ്ടു
സത്വരജസ്തമോനാമഗുണത്രയ–

യുക്തയായീടിന വിഷ്ണുമഹാമായാ–
ശക്തിയല്ലോ തവ പത്നിയാകുന്നതും.
സത്വങ്ങളെജ്ജനിപ്പിയ്ക്കുന്നതുമവൾ
സത്യം ത്വയോക്തമതിനില്ല സംശയം.
പുത്രമിത്രാർത്ഥകളത്രവസ്തുക്കളിൽ
സക്തനായുള്ളു ഗൃഹസ്ഥൻ മഹാമതേ!
ലോകത്രയമഹാഗേഹത്തിനു ഭവാ–
നേകനായോരു ഗൃഹസ്ഥനാകുന്നതും.
നാരായണൻ നീ രമാദേവി ജാനകി
മാരാരിയും നീയുമാദേവി ജാനകി.
സാരസസംഭവനായതും നീ തവ
ഭാരതീദേവിയാകുന്നതും ജാനകി.
ആദിത്യനല്ലോ ഭവാൻ പ്രഭാ ജാനകി
ശീതകിരണൻ നീ രോഹിണി ജാനകി
ആദിതേയാധിപൻ നീ ശചീ ജാനകി
ജാതവേദസ്സു നീ സ്വാഹാ മഹീസുത.
അർക്കജൻ നീ ദണ്ഡനീതിയും ജാനകി
രക്ഷോവരൻ ഭവാൻ താമസി ജാനകി
പുഷ്കരേന്ദ്രൻ ഭവാൻ ഭാർഗ്ഗവി ജാനകി
ശക്രദൂതൻ നീ സദാഗതി ജാനകി
രാജരാജൻ ഭവാൻ സമ്പല്ക്കരീ സീതാ
രാജരാജൻ നീ വസുന്ധരാ ജാനകി
രാജപ്രവരകുമാര! രഘുപതേ!
രാജീവലോചന! രാമ! ദയാനിധേ!
രുദ്രനല്ലോ ഭവാൻ രുദ്രാണി ജാനകി
സ്വർദ്രുമം നീ ലതാരൂപിണി ജാനകി
വിസ്തരിച്ചെന്തിനേറെപ്പറഞ്ഞീടുന്നു?
സത്യപരാക്രമ! സദ്ഗുണവാരിധേ!

യാതൊന്നു യാതൊന്നു പുല്ലിംഗവാചകം
വേദാന്ത്യവേദ്യ! തത്സർവവുമേവ നീ.
ചേതോവിമോഹനസ്ത്രീലിംഗവാചകം
യാതൊന്നതൊക്കവേ ജാനകീദേവിയും.
നിങ്ങളിരുവരുമെന്നിയേ മറ്റൊന്നു
മെങ്ങുമേ കണ്ടീല കേൾപ്പാനുമില്ലല്ലോ.
അങ്ങനെയുള്ളൊരു നിന്നെത്തിരഞ്ഞറി–
ഞ്ഞെങ്ങനെ സേവിച്ചുകൊൾവൂ ജഗല്പതേ!
മായയാൽ മൂടി മറഞ്ഞിരിയ്ക്കുന്നൊരു
നീയല്ലോ നൂനമവ്യാകൃതമായതും.
പിന്നെയതിങ്കൽനിന്നുണ്ടായ് മഹത്തത്വ–
മെന്നതതിങ്കൽനിന്നുണ്ടായി സൂത്രവും.
സർവാത്മകമായ ലിംഗമതിങ്കൽനി–
ന്നുർവ്വീപതേ! പുനരുണ്ടായ് ചമഞ്ഞതും
എന്നതഹങ്കാരബുദ്ധി പഞ്ചപ്രാണ–
നിന്ദ്രിയജാലസംയുക്തമായോന്നല്ലോ.
ജന്മമൃതിസുഖദുഃഖാദികളുണ്ടു
നിർമ്മലന്മാർ ജീവനെന്നു ചൊല്ലുന്നതും.
ചൊല്ലാവതല്ലാതനാദ്യവിദ്യാഖ്യയെ
ച്ചൊല്ലുന്നു കാരണോപാധിയെന്നും ചിലർ.
സ്ഥൂലവും സൂക്ഷ്മവും കാരണമെന്നതും
മൂലമാം ചിത്തിനുള്ളോരുപാധിത്രയം.
എന്നിവറ്റാൽ വിശിഷ്ടം ജീവനായതു–
മന്യൂനനാം പരൻ തദിയുക്തൻ വിഭോ!
സർവ്വപ്രപഞ്ചത്തിനും ബിംബഭൂതനായ്
സർവോപരിസ്ഥിതനായ് സർവ്വസാക്ഷിയായ്
തേജോമയനാം പരൻ പരമാത്മാവു
രാജീവലോചനനാകുന്ന നീയല്ലോ.

നിങ്കൽനിന്നുണ്ടായ് വരുന്നിതു ലോകങ്ങൾ
നിങ്കൽ പ്രതിഷ്ഠിതമായിരിക്കുന്നതും
നിങ്കലത്രേ ലയിക്കുന്നതുമൊക്കവേ
നിൻകളിയാകുന്നിതൊക്കെയോർക്കും വിധൗ.
കാരണമെല്ലാറ്റിനും ഭവാൻ നിർണ്ണയം.
നാരായണ! നരകാരേ! നരാധിപ!
ജീവനും രജ്ജുവിങ്കൽ സർപ്പമെന്നുള്ള
ഭാവനകൊണ്ടു ഭയത്തെ വഹിക്കുന്നു.
നേരേ പരമാത്മാ ഞാനെന്നറിയുമ്പോൾ
തീരും ഭവഭയമൃത്യുദുഃഖാദികൾ.
ത്വല്ക്കഥാനാമശ്രവണാദികൊണ്ടുട-
നുൾക്കാമ്പിലുണ്ടായ് വരും ക്രമാൽ ഭക്തിയും.
ത്വല്പാദപങ്കജഭക്തി മുഴുക്കുമ്പോൾ
ത്വൽബോധവും മനക്കാമ്പിലുദിച്ചിടും
ഭക്തി മുഴുത്തു തത്ത്വജ്ഞാനമുണ്ടായാൽ
മുക്തിയും വന്നീടുമില്ലൊരു സംശയം.
ത്വത്ഭക്തഭൃത്യഭൃത്യന്മാരിലേകനെ-
ന്നല്പജ്ഞനാമെന്നെയും കരുതേണമേ!
മായയാലെന്നെ മോഹിപ്പിയാതേ ജഗ-
ന്നായക! നിത്യമനുഗ്രഹിക്കേണമേ!
ത്വന്നാഭിപങ്കജത്തിങ്കൽനിന്നേകദാ
മുന്നമുണ്ടായി ചതുർമ്മുഖൻ മല്പിതാ.
നിന്നുടെ പൗത്രനായ് ഭക്തനായ് മേവിനോ-
രെന്നെയനുഗ്രഹിക്കേണം വിശേഷിച്ചും'.

പിന്നേയും പിന്നേയും വീണു നമസ്കരി-
ച്ചെന്നിവണ്ണം പറഞ്ഞീടിനാൻ നാരദൻ.
ആനന്ദബാഷ്പപരിപ്ലുതനേത്രനായ്

വീണാധരൻ മുനി പിന്നെയും ചൊല്ലിനാൻ:

'ഇപ്പോളിവിടേയ്ക്കു ഞാൻ വന്ന കാരണ-
മുള്ളലസംഭവൻ തന്റെ നിയോഗത്താൽ
രാവണനെക്കൊന്നു ലോകങ്ങൾ പാലിപ്പാൻ
ദേവകളോടരുൾചെയ്തതുകാരണം
മർത്ത്യനായ് വന്നു ജനിച്ചു ദശരഥ-
പുത്രനായെന്നതോ നിശ്ചയമെങ്കിലും
പൂജ്യനായോരു ഭവാനെദ്ദശരഥൻ
രാജ്യരക്ഷാർത്ഥമഭിഷേകമിക്കാലം
ചെയ്യുമാറെന്നൊരുമ്പെട്ടിരിയ്ക്കുന്നിതു
നീയുമതിന്നനുകൂലനായ് വന്നീടും
പിന്നെദ്ദശമുഖനെക്കൊന്നുകൊള്ളുവാ-
നെന്നുമവകാശമുണ്ടായ് വരായല്ലോ.
സത്യത്തെ രക്ഷിച്ചുകൊള്ളുകെന്നെന്നോടു
സത്വരം ചെന്നു പറകെന്നരുൾ ചെയ്തു
സത്യസന്ധൻ ഭവാനെങ്കിലും മാനസേ
മർത്ത്യജന്മം കൊണ്ടു വിസ്മൃതനായ് വരും.'
ഇത്തരം നാരദൻ ചൊന്നതു കേട്ടതി-
നുത്തരമായരുൾ ചെയ്തിതു രാഘവൻ:
'സത്യത്തെ ലംഘിയ്ക്കയില്ലൊരുനാളും ഞാൻ
ചിത്തേ വിഷാദമുണ്ടാകായ്കതുമൂലം
കാലവിളംബനമെന്തിനെന്നല്ലല്ലീ
മൂലമതിനുണ്ടതും പറഞ്ഞീടുവൻ.
കാലാവലോകനം കാര്യസാദ്ധ്യം നൃണാം.
കാലസ്വരൂപനല്ലോ പരമേശ്വരൻ.
പ്രാരബ്ധകർമ്മഫലൗഘക്ഷയം വരു-
ന്നേരത്തൊഴിഞ്ഞു മറ്റാവതില്ലാർക്കുമേ.

കാരണമാത്രം പുരുഷപ്രയാസമെ–
ന്നാരുമറിയാതിരിയ്ക്കയുമില്ലല്ലോ.
നാളെ വനത്തിനു പോകുന്നതുണ്ടു ഞാൻ
നാളീകലോചനൻ പാദങ്ങൾ തന്നാണെ.
പിന്നെച്ചതുർദ്ദശസംവത്സരം വനം
തന്നിൽ മുനിവേഷമോടു വാണീടുവൻ.
എന്നാൽ നിശാചരവംശവും രാവണൻ
തന്നെയും കൊന്നു മുടിയ്ക്കുന്നതുണ്ടല്ലോ.
സീതയെക്കാരണഭൂതയാക്കിക്കൊണ്ടു
യാതുധാനാന്വയനാശം വരുത്തുവൻ.
സത്യമിതെ'ന്നരുൾ ചെയ്തു രഘുപതി
ചിത്തപ്രമോദേന നാരദനന്നേരം
രാഘവൻതന്നെ പ്രദക്ഷിണവും ചെയ്തു
വേഗേന ദണ്ഡനമസ്കാരവും ചെയ്തു
ദേവമുനീന്ദ്രനനുജ്ഞയും കൈക്കൊണ്ടു
ദേവലോകം ഗമിച്ചീടിനാനാദരാൽ.
നാരദരാഘവസംവാദമിങ്ങനെ
നേരെ പഠിയ്ക്കതാൻ കേൾക്കതാനോർക്കതാൻ
ഭക്തികൈക്കൊണ്ടു ചെയ്യുന്ന മനുഷ്യനു
മുക്തി ലഭിയ്ക്കുമതിനില്ല സംശയം.
ശേഷമിന്നും കഥ കേൾക്കണമെങ്കിലോ
ദോഷമകലുവാൻ ചൊല്ലുണ്ടുന്നതുണ്ടു ഞാൻ.

ശ്രീരാമാഭിഷേകാരംഭം

എങ്കിലോ രാജാ ദശരഥനേകദാ
സങ്കലിതാനന്ദമാമ്മാറിരിയ്ക്കുമ്പോൾ
പങ്കജസംഭവപുത്രൻ വസിഷ്ഠനാം
തൻ കുലാചാര്യനെ വന്ദിച്ചു ചൊല്ലിനാൻ:
'പൗരജനങ്ങളും മന്ത്രിമുഖ്യന്മാരും

ശ്രീരാമനെ പ്രശംസിയ്ക്കുന്നിതെപ്പൊഴും.
ഓരോ ഗുണഗണം കണ്ടവർക്കുണ്ടക–
താരിലാനന്ദമതിനില്ല സംശയം.
വൃദ്ധനായ് വന്നിതു ഞാനുമൊട്ടാകയാൽ
പുത്രരിൽ ജ്യേഷ്ഠനാം രാമകുമാരനെ
പൃത്ഥ്വീപരിപാലനാർത്ഥമഭിഷേക–
മെത്രയും വൈകാതെ ചെയ്യണമെന്നു ഞാൻ
കല്പിച്ചിതിപ്പോഴതങ്ങിനെയെങ്കില–
തുൾപ്പൂവിലോർത്തു നിയോഗിയ്ക്കയും വേണം.
ഇപ്രജകൾക്കനുരാഗമവങ്കലു––
ണ്ടെപ്പോഴുമേറ്റമതോർത്തുകണ്ടീലയോ?
വന്നീല മാതുലനെക്കാണ്മതിന്നേറെ
മുന്നമേ പോയ ഭരതശത്രുഘ്നന്മാർ.
വന്നു മുഹൂർത്തമടുത്തദിനം തന്നെ
പുണ്യമതീവ പുഷ്യം നല്ല നക്ഷത്രം.
എന്നാലവർ വരുവാൻ പാർക്കയില്ലിനി–
യൊന്നുകൊണ്ടുമതു നിർണ്ണയം മാനസേ.
എന്നാലതിനു വേണ്ടുന്ന സംഭാരങ്ങ–
ളിന്നുതന്നേ ബത സംഭരിച്ചീടണം.
രാമനോടും നിന്തിരുവടി വൈകാതെ
സാമോദമിപ്പോഴേ ചെന്നറിയിയ്ക്കണം.
തോരണപംക്തികളെല്ലാമുയർത്തുക
ചാരുപതാകകളോടുമത്യുന്നതം.
ഘോരമായുള്ള പെരുമ്പറനാദവും
പൂരിയ്ക്ക ദിക്കുകളൊക്കെ മുഴങ്ങവേ'.
മന്നവനായ ദശരഥനാദരാൽ
പിന്നെസ്സുമന്ത്രരെ നോക്കിയരുൾചെയ്തു:
'എല്ലാം വസിഷ്ഠനരുളിച്ചെയ്യുംവണ്ണം

കല്യാണമുൾക്കൊണ്ടൊരുക്കിക്കൊടുക്ക നീ.
നാളെ വേണമഭിഷേകമിളമയായ്
നാളീകനേത്രനാം രാമനു നിർണ്ണയം.'

നന്ദിതനായ സുമന്ത്രരുമന്നേരം
വന്ദിച്ചു ചൊന്നാൻ വസിഷ്ഠനോടാദരാൽ:
'എന്തൊന്നു വേണ്ടുന്നതെന്നരുൾചെയ്താലു
മന്തരമെന്നിയേ സംഭരിച്ചീടുവൻ.'
ചിത്തേ നിരുപിച്ചുകണ്ടു സുമന്ത്രരോ-
ടിത്ഥം വസിഷ്ഠമുനിയുമരുൾചെയ്തു:
'കേൾക്ക നാളെപ്പുലർകാലേ ചമയിച്ചു
ചേല്ക്കണ്ണിമാരായ കന്യകമാരെല്ലാം
മദ്ധ്യകക്ഷ്യേ പതിനാറുപേർ നില്ക്കണം
മത്തഗജങ്ങളെ പൊന്നണിയിക്കണം.
ഐരാവതകുലജാതനാം നാൽക്കൊമ്പ-
നാരാൽ വരേണമലങ്കരിച്ചങ്കണേ;
ദിവ്യനാനാതീർത്ഥവാരിപൂർണ്ണങ്ങളായ്
ദിവ്യരത്നങ്ങളമുഴ്ത്തി വിചിത്രമായ്
സ്വർണ്ണകലശസഹസ്രം മലയജ-
പർണ്ണങ്ങൾ കൊണ്ടു വായ്കെട്ടി വച്ചീടണം.
പുത്തൻ പുലിത്തോൽ വരുത്തുക മുന്നിഹ
ഛത്രം സുവർണ്ണദണ്ഡം മണിശോഭിതം.
മുക്താമണിമാല്യരാജിതനിർമ്മല-
വസ്ത്രങ്ങൾ മാല്യങ്ങളാഭരണങ്ങളും
സല്ക്കൃതന്മാരാം മുനിജനം വന്നിഹ
നില്ക്ക കുശപാണികളായ് സഭാന്തികേ.
നർത്തകിമാരോടു വാരവധൂജനം
നർത്തകഗായകവൈണികവർഗ്ഗവും

ദിവ്യവാദ്യങ്ങളെല്ലാം പ്രയോഗിയ്ക്കണ–
മുർവീശ്വരാങ്കണേ നിന്നു മനോഹരം.
ഹസ്ത്യശ്വപത്തിരഥാദിമഹാബലം
വസ്ത്രാദ്യലങ്കാരമോടു വന്നീടണം.
ദേവാലങ്ങൾതോറും ബലിപൂജയും
ദീപാവലികളും വേണം മഹോത്സവം.
ഭൂപാലരേയും വരുവാൻ നിയോഗിയ്ക്ക
ശോഭയോടെ രാഘവാഭിഷേകാർത്ഥമായ്.’
ഇത്ഥം സുമന്ത്രരേയും നിയോഗിച്ചതി–
സത്വരം തേരില്ക്കരേറി വസിഷ്ഠനും
ദാശരഥിഗൃഹമെത്രയും ഭാസ്വര–
മാശു സന്തോഷേണ സമ്പ്രാപ്യ സാദരം
നിന്നതുനേരമറിഞ്ഞു രഘുവരൻ
ചെന്നുടൻ ദണ്ഡനമസ്കാരവും ചെയ്താൻ.
രത്നാസനവും കൊടുത്തിരുത്തീ തദാ
പത്നിയോടുമതിഭക്ത്യാ രഘൂത്തമൻ
പൊല്ക്കലശസ്ഥിതനിർമ്മലവാരിണാ
തൃക്കാൽ കഴുകിച്ചു പാദാബ്ജതീർത്ഥവും
ഉത്തമാംഗേന ധരിച്ചു വിശുദ്ധനായ്
ചിത്തമോദേന ചിരിച്ചരുളിച്ചെയ്തു:
‘പുണ്യവാനായേനടിയനതീവ കേ–
ളിന്നു പാദോദകതീർത്ഥം ധരിയ്ക്കയാൽ.’
എന്നിങ്ങനേ രാമചന്ദ്രവാക്യം കേട്ടു
നന്നായ്ച്ചിരിച്ചു വസിഷ്ഠനരുൾചെയ്തു:
‘നന്നുനന്നെത്രയും നിന്നുടെ വാക്കുക–
ളൊന്നുണ്ടു ചൊല്ലുന്നിതിപ്പോൾ നൃപാത്മജ!
ത്വല്പാദപങ്കജതീർത്ഥം ധരിയ്ക്കയാൽ
ദർപ്പകവൈരിയും ധന്യനായീടിനാൻ.

ത്വല്പാദതീർത്ഥവിശുദ്ധനായ് വന്നിതു
മല്പിതാവായ വിരിഞ്ചനും ഭൂപതേ!
ഇപ്പോൾ മഹാജനങ്ങൾക്കുപദേശാർത്ഥ–
മത്ഭുതവിക്രമ! ചൊന്നതു നീയെടോ
നന്നായറിഞ്ഞിരിയ്ക്കുന്നിതു നിന്നെ ഞാ–
നിന്നവനാകുന്നതെന്നതുമിന്നെടോ!
സാക്ഷാൽ പരബ്രഹ്മമാം പരമാത്മാ
മോക്ഷദൻ നാനാജഗൽമയനീശ്വരൻ
ലക്ഷ്മീഭഗവതിയോടും ധരണിയി–
ലിക്കാലമത്ര ജനിച്ചിതു നിശ്ചയം.
ദേവകാര്യാർത്ഥസിദ്ധ്യർത്ഥം കരുണയാ
രാവണനെക്കൊന്നു താപം കെടുപ്പാനും
ഭക്തജനങ്ങൾക്കു മുക്തി സിദ്ധിപ്പാനു–
മിത്ഥമവതരിച്ചീടിന ശ്രീപതേ!
ദേവകാര്യാർത്ഥമതീവ ഗുഹ്യം പുന
രേവം വെളിച്ചത്തിടാഞ്ഞിതു ഞാനിദം.
കാര്യങ്ങളെല്ലാമനുഷ്ഠിച്ചു സാധിയ്ക്ക
മായയാ മായാമനുഷ്യനായ് ശ്രീനിധേ!
ശിഷ്യനല്ലോ ഭവാനാചാര്യനേഷ ഞാൻ
ശിക്ഷിയ്ക്കവേണം ജഗദ്ധിതാർത്ഥം പ്രഭോ!
സാക്ഷാൽ ചരാചരാചാര്യനല്ലോ ഭവാ–
നോർക്കിൽ പിതൃണാം പിതാമഹമനും ഭവാൻ
സർവേഷ്വഗോചരനായന്തര്യാമിയായ്
സർവജഗദ്യന്ത്രവാഹകനായ നീ
ശുദ്ധതത്ത്വാത്മകമായൊരു വിഗ്രഹം
ധൃത്വാ നിജാധീനസംഭവനായുടൻ
മർത്ത്യവേഷേണ ദശരഥപുത്രനായ്
പൃത്ഥ്വീതലേ യോഗമായയാ ജാതനാം.

എന്നതു മുന്നേ ധരിച്ചിരിയ്ക്കുന്നു ഞാ-
നെന്നോടു ധാതാവുതാനരുൾചെയ്കയാൽ.
എന്നറിഞ്ഞത്രേ സൂര്യാന്വയത്തിനു
മുന്നേ പുരോഹിതനായിരുന്നു മുദാ.
ഞാനും ഭവാനോടു സംബന്ധകാംക്ഷയാ
നൂനം പുരോഹിതകർമ്മമനുഷ്ഠിച്ചു,
നിന്ദ്യമായുള്ളതു ചെയ്താലൊടുക്കത്തു
നന്നായ് വരികിലതും പിഴയല്ലല്ലോ? .
ഇന്നു സഫലമായ് വന്നു മനോരഥ-
മൊന്നപേക്ഷിയ്ക്കുന്നതുണ്ടു ഞാനിന്നിയും.
യോഗേശ! തേ മഹാമായാഭഗവതി
ലോകൈകമോഹിനി മോഹിപ്പിയായ്ക മാം.
ആചാര്യനിഷ്കൃതികാമൻ ഭവാനെങ്കി-
ലാശയം മായയാ മോഹിപ്പിയായ്ക മേ.
ത്വൽപ്രസംഗാൽ സർവമുക്തമിപ്പോളിദ-
മപ്രവക്തവ്യം മയാ രാമ! കുത്രചിൽ
രാജാ ദശരഥൻ ചൊന്നതുകാരണം
രാജീവനേത്ര! വന്നേനിവിടേയ്ക്കു ഞാൻ
ഉണ്ടഭിഷേകമടുത്തനാളെന്നതു
കണ്ടു ചൊൽവാനായുഴറിവന്നേനഹം.
വൈദേഹിയോടുമുപവാസവും ചെയ്തു
മേദിനിതന്നിൽ ശയനവും ചെയ്യണം.
ബ്രഹ്മചര്യത്തോടിരിയ്ക്ക ഞാനോരോരോ
കർമ്മങ്ങൾ ചെന്നങ്ങൊരുക്കുവൻ വൈകാതെ
വന്നീടുഷസ്സിനു നീ'യെന്നരുൾ ചെയ്തു
ചെന്നു തേരിൽ കരേറി മുനിശ്രേഷ്ഠനും
പിന്നെ ശ്രീരാമനും ലക്ഷ്മണൻതന്നോടു
നന്നേ ചിരിച്ചരുൾചെയ്തു രഹസ്യമായ്:

AYO

‘താതനെനിയ്ക്കഭിഷേകമിളമയായ്
മോദേന ചെയ്യുമടുത്തനാൾ നിർണ്ണയം.
തത്ര നിമിത്തമാത്രം ഞാനതിന്നൊരു
കർത്താവു നീ രാജ്യഭോക്താവും നീയത്രേ.
വത്സ! മമ ത്വം ബഹിഃപ്രാണനാകയാ–
ലുത്സവത്തിനു കോപ്പിട്ടുകൊണ്ടാലും നീ.
മത്സമനാകുന്നതും ഭവാൻ നിശ്ചയം
മത്സരിപ്പാനില്ലിതിന്നു നമ്മോടാരും.’
ഇത്തരമോരോന്നരുൾചെയ്തിരിയ്ക്കുമ്പോൾ
പൃഥ്വീന്ദ്രഗേഹം പ്രവിശ്യ വസിഷ്ഠനും
വൃത്താന്തമെല്ലാം ദശരഥൻതന്നോടു
ചിത്തമോദാലറിയിച്ചു സമസ്തവും.
രാജീവസംഭവനന്ദൻ തന്നോടു
രാജാ ദശരഥനാനന്ദപൂർവകം
രാജീവനേത്രാഭിഷേകവൃത്താന്തങ്ങൾ
പൂജാവിധാനേന ചൊന്നതു കേൾക്കയാൽ
കൗസല്യയോടും സുമിത്രയോടും ചെന്നു
കൗതുകമോടറിയിച്ചാനൊരു പുമാൻ.
സമ്മോദമുൾക്കൊണ്ടതു കേട്ട നേരത്തു
നിർമ്മലമായൊരു മാല്യവും നൽകിനാൾ.
കൗസല്യയും, തനയാഭ്യുദയാർത്ഥമായ്
കൗതുകമോടു പൂജിച്ചിതു ലക്ഷ്മിയെ.
‘നാഥേ! മഹാദേവി! നീയേ തുണ’യെന്നു
ചേതസി ഭക്ത്യാ വണങ്ങി! വാണീടിനാൾ.

DAY5

അഭിഷേകവിഘ്നം

‘സത്യസന്ധൻ നൃപവീരൻ ദശരഥൻ
പുത്രാഭിഷേകം കഴിച്ചീടുമെന്നുമേ.

കേകയപുത്രീവശഗതനാകയാ-
ലാകുലമുള്ളിൽ വളരുന്നിതേറ്റവും.
ദുർഗ്ഗേ! ഭഗവതി! ദുർഗ്ഗതിനാശിനി!
ദുർഗ്ഗതി നീക്കിത്തുണച്ചീടുകംബികേ!
കാമുകനല്ലോ നൃപതി ദശരഥൻ
കാമിനി കൈകേയീചിത്തമെന്തീശ്വരാ!
നല്ലവണ്ണം വരുത്തേണ’മെന്നിങ്ങനെ
ചൊല്ലി വിഷാദിച്ചിരിയ്ക്കുന്നതുനേരം
വാനവരെല്ലാരുമൊത്തു നിരൂപിച്ചു
വാണീഭഗവതിതന്നോടപേക്ഷിച്ചു:
ലോകമാതാവേ! സരസ്വതീ! ഭാരതീ!
വേഗാലയോദ്ധ്യയ്ക്കെഴുന്നള്ളുക വേണം.
രാമാഭിഷേകവിഘ്നം വരുത്തീടുവാ-
നാമവരാരും മറ്റില്ല നിരുപിച്ചാൽ.
ചെന്നുടൻ മന്ഥരതന്നുടെ നാവിന്മേൽ
ത്തന്നെ വസിച്ചവളെക്കൊണ്ടു ചൊല്ലിച്ചു
പിന്നെ വിരവോടു കൈകേയിയെക്കൊണ്ടു
തന്നെ പറയിച്ചുകൊണ്ടു മുടക്കണം.
പിന്നെയിങ്ങോട്ടെഴുന്നള്ളാം മടിയ്ക്കരു-
തെ’ന്നമരന്മാർ പറഞ്ഞോരനന്തരം
വാണിയും മന്ഥരതൻ വദനാന്തരേ
വാണീടിനാൾ ചെന്നു ദേവകാര്യാർത്ഥമായ്.
അപ്പോൾ ത്രിവക്രയാം കുബ്ജയും മാനസേ
കല്പിച്ചുറച്ചുടൻ പ്രാസാദമേറിനാൾ.
വേഗേന ചെന്നൊരു മന്ഥരയെക്കണ്ടു
കൈകേയിതാനുമവളോടു ചൊല്ലിനാൾ:
‘മന്ഥരേ! ചൊല്ലു നീ രാജ്യമെല്ലാടവു-
മെന്തൊരുമൂലമലങ്കരിച്ചീടുവാൻ?’

‘നാളീകലോചനനാകിയ രാമനു
നാളെയഭിഷേകമുണ്ടെന്നു നിർണ്ണയം.
ദുർഭഗേ! മൂഢേ! മഹാഗർവിതേ! കിട
ന്നെപ്പൊഴും നീയുറങ്ങീടൊന്നറിയാതെ
ഏറിയോരാപത്തു വന്നടുത്തൂ നിന–
ക്കാരുമൊരു ബന്ധുവില്ലെന്നു നിർണ്ണയം.
രാമാഭിഷേകമടുത്തനാളുണ്ടെടോ!
കാമിനിമാർ കുലമൗലിമാണിക്യമേ!’
ഇത്ഥമവൾ ചൊന്നതുകേട്ടു സംഭ്രമി –
ച്ചുത്ഥാനവും ചെയ്തു കേകയപുത്രിയും.
ചിത്രമായോരു ചാമീകരനൂപുരം
ചിത്തമോദേന നല്കീടിനാളാദരാൽ.
‘സന്തോഷമാർന്നിരിക്കുന്ന കാലത്തിങ്ക–
ലെന്തൊരു താപമുപാഗതമെന്നു നീ
ചൊല്ലുവാൻ കാരണം ഞാനറിഞ്ഞീലതി–
നില്ലൊരവകാശമേതും നിരൂപിച്ചാൽ.
എന്നുടെ രാമകുമാരനോളം പ്രിയ–
മെന്നുള്ളിലാരെയുമില്ല മറ്റോർക്ക നീ
അത്രയുമല്ല ഭരതനേക്കാൾ മമ
പുത്രനാം രാമനെ സ്നേഹമെനിക്കേറും.
രാമനും കൗസല്യാദേവിയെക്കാളെന്നെ
പ്രേമമേറും നൂനമില്ലൊരു സംശയം.
ഭക്തിയും വിശ്വാസവും ബഹുമാനവു–
മിത്ര മറ്റാരെയുമില്ലെന്നറിക നീ.
നല്ല വസ്തുക്കളെനിക്കു തന്നേ മറ്റു
വല്ലവർക്കും കൊടുപ്പൂ മമ നന്ദനൻ.
ഇഷ്ടമല്ലാതൊരു വാക്കു പറകയി–
ല്ലൊട്ടുമേ ഭേദമവനില്ലൊരിക്കലും.

അശ്രാന്തമെന്നെയത്രേ മടികൂടാതെ
ശുശ്രൂഷചെയ്തു ഞായം പ്രീതിപൂർവ്വകം.
മൂഢേ! നിനക്കെന്തു രാമങ്കൽ നിന്നൊരു
പേടിയുണ്ടാവാനവകാശമായതും?
സർവ്വജനപ്രിയനല്ലോ മമാത്മജൻ
നിർവൈരമാനസൻ ശാന്തൻ ദയാപരൻ.'
കേകയപുത്രി തൻ വാക്കുകൾ കേട്ടള-
വാകുലചേതസാ പിന്നെയും ചൊല്ലിനാൾ:
'പാവേ! മഹാഭയകാരണം കേൾക്ക നീ
ഭൂപതി നിന്നെ വഞ്ചിച്ചതറിഞ്ഞീലേ?
ത്വല്പുത്രനായ ഭരതനേയും ബലാൽ
തൽപ്രിയനായ ശത്രുഘ്നനേയും നൃപൻ
മാതുലനെക്കാൺമതിന്നായയച്ചതും.
ചേതസി കല്പിച്ചുകൊണ്ടുതന്നേയിതും.
രാജ്യാഭിഷേകം കൃതം രാമനെങ്കിലോ
രാജ്യാനുഭൂതി സൗമിത്രിയ്ക്കു നിർണ്ണയം.
ഭാഗ്യമത്രേ സുമിത്രയ്ക്ക,തും കണ്ടു നിർ-
ഭാഗ്യയായോരു നീ ദാസിയായ് നിത്യവും
കൗസല്യതന്നെപ്പരിചരിച്ചീടുക;
കൗസല്യാനന്ദനൻകന്നെബ്ഭരതനും
സേവിച്ചുകൊണ്ടു പൊറുക്കെന്നതും വരും.
ഭാവിയ്ക്കയും വേണ്ട രാജത്വമേതുമേ.
നാട്ടിൽ നിന്നാട്ടിക്കളകിലുമാമൊരു
വാട്ടം വരാതെ വധിച്ചീടുകിലുമാം.
സാപത്ന്യജാതപരാഭവംകൊണ്ടുള്ള
താപവും പൂണ്ടു ധരണിയിൽ വാഴ്കയിൽ
നല്ലൂ മരണമതിനില്ല സംശയം.
ചൊല്ലുവൻ ഞാൻ തവ നല്ലതു കേൾക്ക നീ

ഉത്സാഹമുണ്ടു നിനക്കെങ്കിലിക്കാലം
ത്വത്സുതൻ തന്നെ വാഴിയ്ക്കും നരവരൻ.
രാമനീരേഴാണ്ടു കാനനവാസവും
ഭൂമിപാലാജ്ഞയാ ചെയ്യുമാറാക്കണം.
നാടടക്കം ഭരതന്നു വരുമതി
പ്രൗഢകീർത്ത്യാ നിനക്കും വസിയ്ക്കാം ചിരം.
വേണമെന്നാകിലതിന്നൊരുപായവും
പ്രാണസമേ! തവ ചൊല്ലിത്തരുവൻ ഞാൻ.
മുന്നം സുരാസുരയുദ്ധേ ദശരഥൻ
തന്നെ മിത്രാർത്ഥം മഹേന്ദ്രനർത്ഥിയ്ക്കയാൽ
മന്നവൻ ചാപബാണങ്ങളും കൈക്കൊണ്ടു
തന്നുടെ സൈന്യസമം തേരിലേറിനാൻ
നിന്നോടുകൂടവേ വിണ്ണിലകം പൂക്കു
സന്നദ്ധനായ് ചെന്നസുരരോടേറ്റപ്പോൾ
ഛിന്നമായ് വന്നു രഥാക്ഷകീലം പോരി–
ലെന്നതറിഞ്ഞതുമില്ല ദശരഥൻ.
സത്വരം കീലരന്ധ്രത്തിങ്കൽ നിന്നുടെ
ഹസ്തദണ്ഡം സമാവേശ്യ ധൈര്യേണ നീ
ചിത്രമത്രേ പതിപ്രാണരക്ഷാർത്ഥമായ്
യുദ്ധം കഴിവോളമങ്ങനെ നിന്നതും.
ശത്രുക്കളേ വധം ചെയ്തു പൃത്ഥ്വീന്ദ്രനും
യുദ്ധനിവൃത്തനായോരു ദശാന്തരേ
നിൻ തൊഴിൽ കണ്ടതിസന്തോഷമുൾക്കൊണ്ടു
ചെന്തളിർമേനി പുണർന്നു പുണർന്നുടൻ
പുഞ്ചിരിപൂണ്ടു പറഞ്ഞിതു ഭൂപനും:
'നിൻ ചരിതം നന്നുനന്നു നിരൂപിച്ചാൽ
രണ്ടു വരം തരാം നീയെന്നെ രക്ഷിച്ചു–
കൊണ്ടതുമൂലം വരിച്ചുകൊണ്ടാലും നീ .'

ഭർത്തൃവാക്യം കേട്ടു നീയുമന്നേരത്തു
ചിത്തസമ്മോദംകലർന്നു ചൊല്ലീടിനാൾ:
‘ദത്തമായോരു വരദ്വയം സാദരം
ന്യസ്തം ഭവതി മയാ നൃപതീശ്വര!
ഞാനൊരവസരത്തിങ്കലപേക്ഷിച്ചാ-
ലൂനം വരാതെ തരികെന്നതേ വേണ്ടു.’
എന്നു പറഞ്ഞിരിയ്ക്കുന്ന വരദ്വയ-
മിന്നപേക്ഷിച്ചുകൊളേളണം മടിയാതെ.
ഞാനും മറന്നുകിടന്നിതു മുന്നമേ
മാനസേ തോന്നീ ബലാലീശ്വരാജ്ഞയാ.
ധീരതയോടിനി ക്ഷിപ്രമിപ്പോൾ ക്രോധാ-
ഗാരം പ്രവിശ്യ കോപേന കിടക്ക നീ.
ആഭരണങ്ങളും പൊട്ടിച്ചെറിഞ്ഞതി-
ശോഭപൂണ്ടോരു കാർകൂന്തലഴിച്ചിട്ടു
പൂമേനിയും പൊടികൊണ്ടങ്ങണിഞ്ഞിഹ
ഭൂമിയിൽത്തന്നേ മലിനാംബരത്തോടും
കണ്ണുനീരാലേ മുഖവും മുലകളും
നന്നായ് നനച്ചു,കരഞ്ഞുകരഞ്ഞുകൊ-
ണ്ടർത്ഥിച്ചുകൊൾക വരദ്വയം ഭൂപതി
സത്യം പറഞ്ഞാലുറപ്പിച്ചു മാനസം.’
മന്ഥര ചൊന്നപോലേയതിനേതുമൊ-
രന്തരം കൂടാതെ ചെന്നു കൈകേയിയും
പത്ഥ്യമിതൊക്കെത്തനിയ്ക്കെന്നു കല്പിച്ചു
ചിത്തമോഹേന കോപാലയം മേവിനാൾ.
കൈകേയി മന്ഥരയോടു ചൊന്നാ ‘ളിനി
രാഘവൻ കാനനത്തിനു പോവോളവും
ഞാനിവിടെക്കിടന്നീടുവനല്ലായ്കിൽ
പ്രാണനേയും കളഞ്ഞീടുവൻ നിർണ്ണയം.

ഭൂപരിത്രാണാർത്ഥമിന്നു ഭരതനു
ഭൂപതി ചെയ്താനഭിഷേകമെങ്കിൽ ഞാൻ
വേറെ നിനക്കു ഭോഗാർത്ഥമായ് നല്കുവൻ
നൂറു ദേശങ്ങളതിനില്ല സംശയം.'
'ഏതുമിതിന്നൊരിളക്കം വരായ്കിൽ നീ
ചേതസി ചിന്തിച്ച കാര്യം വരും ദൃഢം.'
എന്നു പറഞ്ഞു പോയീടിനാൾ മന്ഥര.
പിന്നെയവ്വണ്ണമനുഷ്ഠിച്ചു രാജ്ഞിയും.
ധീരനായേറ്റം ദയാന്വിതനായ് ഗുണാ-
ചാരസംയുക്തനായ് നീതിജ്ഞനായ് നിജ-
ദേശികവാക്യസ്ഥിതനായ് സുശീലനാ-
യാശയശുദ്ധനായ് വിദ്യാനിരതനായ്
ശിഷ്ടനായുള്ളവനെന്നങ്ങിരിക്കിലും
ദുഷ്ടസംഗംകൊണ്ടു കാലാന്തരത്തിനാൽ
സജ്ജനനിന്ദ്യനായ് വന്നുകൂടും ദൃഢം.
ദുർജ്ജനസംസർഗ്ഗമേറ്റമകലവേ
വർജ്ജിക്കവേണം പ്രയത്നേന സല്ബുമാൻ
കജ്ജളം പറ്റിയാൽ സ്വർണ്ണവും നിഷ്പ്രഭം.

എങ്കിലോ രാജാ ദശരഥനാദരാൽ
പങ്കജനേത്രാഭ്യുദയംനിമിത്തമായ്
മന്ത്രിപ്രഭൃതികളോടും പറഞ്ഞുകൊ-
ണ്ടന്തഃപുരമകം പുക്കരുളീടിനാൻ.
അന്നേരമാത്മപ്രിയതമയാകിയ
തന്നുടെ പത്നിയെക്കാണായ്ക കാരണം
എത്രയും വിഹ്വലനായോരു ഭൂപനും
ചിത്തതാരിങ്കൽ നിരൂപിച്ചിതീദൃശം:
'മന്ദിരം തന്നിൽ ഞാൻ ചെന്നുകൂടുംവിധൗ

മന്ദസ്മിതം ചെയ്തരികേ വരും പുരാ.
സുന്ദരിയാമിവളിന്നെങ്ങു പോയിനാൾ?
മന്ദമാകുന്നിതുന്മേഷമെന്മാനസേ.’
‘ചൊല്ലുവിൻ ദാസികളേ! ഭവത്സ്വാമിനി
കല്യാണഗാത്രി മറ്റെങ്ങു പോയീടിനാൾ?’
ഏവം നരപതി ചോദിച്ചനേരത്തു
ദേവിതന്നാളികളും പറഞ്ഞീടിനാർ:
‘ക്രോധാലയം പ്രവേശിച്ചിതതിന്മൂല-
മേതുമറിഞ്ഞീല ഞങ്ങളോ മന്നവ!
തത്ര ഗത്വാ നിന്തിരുവടി ദേവിതൻ
ചിത്തമനുസരിച്ചീടുക വൈകാതെ.’
എന്നതു കേട്ടു ഭയേന മഹീപതി
ചെന്നങ്ങരികത്തിരുന്നു സസംഭ്രമം
മന്ദമന്ദം തലോടിത്തലോടി ‘പ്രിയേ!
സുന്ദരീ! ചൊല്ലുചൊല്ലെന്തിതു വല്ലഭേ!
നാഥേ! വെറും നിലത്തുള്ള പൊടിയണി-
ഞ്ഞാതങ്കമോടുകിടക്കുന്നതെന്തു നീ?
ചേതോവിമോഹനരൂപേ! ഗുണശീലേ!
ഖേദമുണ്ടായതെന്തെന്നോടു ചൊൽകെടോ
മൽപ്രജാവൃന്ദമായുള്ളവരാരുമേ
വിപ്രിയം ചെയ്കയുമില്ല നിനക്കെടോ.
നാരികളോ നരന്മാരോ ഭവതിയോ-
ടാരൊരു വിപ്രിയം ചെയ്തതു വല്ലഭേ!
ദണ്ഡ്യനെന്നാകിലും വദ്ധ്യനെന്നാകിലും
ദണ്ഡമെനിക്കതിനില്ല നിരുപിച്ചാൽ.
നിർദ്ധനനെത്രയുമിഷ്ടൻ നിനക്കെങ്കി-
ലർത്ഥപതിയാക്കിവെപ്പനവനെ ഞാൻ
അർത്ഥവാനേറ്റമനിഷ്ടൻ നിനക്കെങ്കിൽ

നിർദ്ധനനാക്കുവനെന്നുമവനെ ഞാൻ.
വദ്ധ്യനെ നൂനമവദ്ധ്യനാക്കീടുവൻ
വദ്ധ്യനാക്കീടാമവദ്ധ്യനെ വേണ്ടുകിൽ
നൂനം നിനക്കധീനം മമ ജീവനം
മാനിനി! ഖേദിപ്പതിനെന്തു കാരണം?
മൽപ്രാണനേക്കാൾ പ്രിയതമനാകുന്ന-
തിപ്പോളെനിയ്ക്കു മല്പുത്രനാം രാഘവൻ
അങ്ങനെയുള്ളരാമൻ മമ നന്ദനൻ
മംഗളശീലനാം ശ്രീരാമനാണെ ഞാൻ
അംഗനാരത്നമേ! ചെയ്‌വൻ തവ ഹിത-
മിങ്ങനെ ഖേദിപ്പിയായ്ക്ക മാം വല്ലഭേ!’
ഇത്ഥം ദശരഥൻ കൈകേയിതന്നോടു
സത്യം പറഞ്ഞതു കേട്ടു തെളിഞ്ഞവൾ
കണ്ണുനീരും തുടച്ചുത്ഥാനവും ചെയ്തു.
മന്നവൻതന്നോടു മന്ദമുരചെയ്താൾ:
‘സത്യപ്രതിജ്ഞനായുള്ള ഭവാൻ മമ
സത്യം പറഞ്ഞതു നേരെങ്കിലെന്നുടെ
പത്ഥ്യമായുള്ളതിനെപ്പറഞ്ഞീടുവൻ
വ്യർത്ഥമാക്കീടായ്ക്ക സത്യത്തെ മന്നവ!
എങ്കിലോ പണ്ടു സുരാസുരായോധനേ
സങ്കടം തീർത്തു രക്ഷിച്ചേൻ ഭവാനെ ഞാൻ
സന്തുഷ്ടചിത്തനായന്നു ഭവാൻ മമ
ചിന്തിച്ചു രണ്ടു വരങ്ങൾ നൽകീലയോ?
വേണ്ടുന്ന നാളപേക്ഷിയ്ക്കുന്നതുണ്ടന്നു
വേണ്ടും വരങ്ങൾ തരികെന്നു ചൊല്ലി ഞാൻ
വെച്ചിരിയ്ക്കുന്നു ഭവാങ്കലതു രണ്ടു
മിച്ഛയുണ്ടിന്നു വാങ്ങീടുവാൻ ഭൂപതേ!
എന്നതിലൊന്നു രാജ്യാഭിഷേകം ഭവാ-

നിന്നു ഭരതനു ചെയ്യേണമെന്നതും ;
പിന്നെ മറ്റേതു രാമൻ വനവാസത്തി-
നിന്നുതന്നേ ഗമിക്കേണമെന്നുള്ളതും.
ഭൂപതിവീരൻ ജടാവല്ക്കലം പൂണ്ടു
താപസവേഷം ധരിച്ചു വനാന്തരേ
കാലം പതിന്നാലുവത്സരം വാഴണം
മൂലഫലങ്ങൾ ഭുജിച്ചു മഹീപതേ!
ഭൂമി പാലിപ്പാൻ ഭരതനെയാക്കണം
രാമനുഷസി വനത്തിന്നു പോകണം.
എന്നിവ രണ്ടു വരങ്ങളും നൽകുകി-
ലിന്നു മരണമെനിക്കില്ല നിർണ്ണയം.'

എന്നു കൈകേയി പറഞ്ഞോരനന്തരം
മന്നവൻ മോഹിച്ചു വീണാനവനിയിൽ
വജ്രമേറ്റദ്രി പതിച്ചപോലെ ഭൂവി
സജ്വരചേതസാ വീണിതു ഭൂപനും
പിന്നെ മുഹൂർത്തമാത്രം ചെന്ന നേരത്തു
കണ്ണുനീർ വാർത്തു വിറച്ചു നൃപാധിപൻ,
'ദുസ്സഹവാക്കുകൾ കേൾക്കായതെന്തയ്യോ!
ദുസ്സ്വപ്നമാഹന്ത! കാൺകയോ ഞാനിഹ.
ചിത്തഭ്രമം ബലാലുണ്ടാകയോ മമ
മൃത്യുസമയമുപസ്ഥിതമാകയോ?
കിംകിമേതല്ക്കൃതം ശങ്കര! ദൈവമേ!
പങ്കജലോചന! ഹാ! പരബ്രഹ്മമേ!'
വ്യാഘ്രിയെപ്പോലെ സമീപേ വസിക്കുന്ന
മൂർഖമതിയായ കൈകേയിതന്മുഖം
നോക്കിനോക്കിബ്ഭയം പൂണ്ടു ദശരഥൻ
ദീർഘമായ് വീർത്തുവീർത്തേവമുരചെയ്തു:

‘എന്തീവണ്ണം പറയുന്നതു ഭദ്രേ! നീ–
യെന്തു നിന്നോടു പിഴച്ചതു രാഘവൻ?
മൽപ്രാണഹാനികരമായ വാക്കു നീ–
യിപ്പോളുരചെയ്‌വതിനെന്തു കാരണം?
എന്നോടു രാമഗുണങ്ങളെ വർണ്ണിച്ചു
മുന്നമെല്ലാം നീ പറഞ്ഞു കേൾപ്പുണ്ടു ഞാൻ.
‘എന്നെയും കൗസല്യാദേവിയേയുമവൻ
തന്നുള്ളിലില്ലൊരു ഭേദമൊരിയ്ക്കലും.’
എന്നല്ലോ മുന്നം പറഞ്ഞിരുന്നു, നിന–
ക്കിന്നിതു തോന്നുവാനെന്തൊരു കാരണം?
നിന്നുടെ പുത്രനു രാജ്യം തരാമല്ലോ
ധന്യശീലേ! രാമൻ പോകണമെന്നുണ്ടോ?
രാമനാലേതും ഭയം നിനക്കുണ്ടാകാ.
ഭൂമിപതിയായ് ഭരതനിരുന്നാലും.’
എന്നു പറഞ്ഞു കരഞ്ഞു കരഞ്ഞു പോയ്
ചെന്നുടൻ കാല്ക്കൽ വീണു മഹീപാലനും.
നേത്രങ്ങളും ചുവപ്പിച്ചു കൈകേയിയും
ധാത്രീപതീശ്വരനോടു ചൊല്ലീടിനാൾ:
‘ഭ്രാന്തനെന്നാകയോ ഭൂമിപതേ! ഭവാൻ
ഭ്രാന്തിവാക്യങ്ങൾ ചൊല്ലുന്നതെന്തിങ്ങനെ?
ഘോരങ്ങളായ നരകങ്ങളിൽച്ചെന്നു
ചേരുമസത്യവാക്യങ്ങൾ ചൊല്ലീടിനാൽ.
പങ്കജനേത്രനാം രാമനുഷസ്സിനു
ശങ്കാവിഹീനം വനത്തിനു പോകായ്കിൽ
എന്നുടെ ജീവനെ ഞാൻ കളഞ്ഞീടുവൻ
മന്നവൻമുമ്പിൽനിന്നില്ലൊരു സംശയം.
സത്യസന്ധൻ ഭൂവി രാജാ ദശരഥ–
നെത്രയുമെന്നുള്ള കീർത്തി രക്ഷിയ്ക്കണം

സാധുമാർഗ്ഗത്തെ വെടിഞ്ഞതുകാരണം
യാതനാദുഃഖാനുഭൂതിയുണ്ടാക്കേണ്ട.
രാമോപരി ഭവാൻ ചെയ്ത ശപഥവും
ഭൂമീപതേ! വൃഥാ മിത്ഥ്യയാക്കീടൊലാ.'
കൈകേയിതന്നുടെ നിർബ്ബന്ധവാക്യവും
രാഘവനോടു വിയോഗം വരുന്നതും
ചിന്തിച്ചു ദുഃഖസമുദ്രേ നിമഗ്നനായ്
സന്താപമോടു മോഹിച്ചു വീണീടിനാൻ.
പിന്നെയുണർന്നിരുന്നും കിടന്നും മകൻ
തന്നെയോർത്തും പറഞ്ഞും കരഞ്ഞും സദാ
രാമരാമേതി രാമേതി +പ്രലാപേന
യാമിനി പോയിതു വത്സരതുല്യയായ്.
ചെന്നാരരുണോദയത്തിനു സാദരം
വന്ദികൾ ഗായകന്മാരെന്നിവരെല്ലാം.
മംഗളവാദ്യസ്തുതിജയശബ്ദേന
സംഗീതഭേദങ്ങളെന്നിവറ്റെക്കൊണ്ടും
പള്ളിക്കുറുപ്പുണർത്തീടിനാരന്നേര-
മുള്ളിലുണ്ടായ കോപേന കൈകേയിയും
ക്ഷിപ്രമവരെ നിവാരണവും ചെയ്താൾ ;
വിഭ്രമം കൈക്കൊണ്ടു നിന്നാരവർകളും.
അപ്പോളഭിഷേകകോലാഹലാർത്ഥമായ്
തല്പുരമൊക്കെ നിറഞ്ഞു ജനങ്ങളാൽ.
ഭൂമിദേവന്മാരും ഭൂമിപാലന്മാരും
ഭൂമിസ്പൃശോ വൃഷലാദി ജനങ്ങളും
താപസവർഗ്ഗവും കന്യകാവൃന്ദവും
ശോഭതേടുന്ന വെൺകൊറ്റക്കുട തഴ
ചാമരം താലവൃന്തം കൊടി തോരണം
ചാമീകരാഭരണാദ്യലങ്കാരവും

വാരണവാജിരഥങ്ങൾ പദാദിയും
വാരനാരീജനം പൌരജനങ്ങളും
ഹേമരത്നോജ്ജ്വലദിവ്യസിംഹാസനം
ഹേമകുംഭങ്ങളും ശാർദ്ദൂലചർമ്മവും
മറ്റും വസിഷ്ഠൻ നിയോഗിച്ചതൊക്കവേ
കുറ്റമൊഴിഞ്ഞാശു സംഭരിച്ചീടിനാർ.
സ്ത്രീബാലവൃദ്ധാവധിപുരവാസിക-
ളാബദ്ധകൌതൂഹലാബ്ധി നിമഗ്നരായ്
രാത്രിയിൽ നിദ്രയും കൈവിട്ടു മാനസേ
ചീർത്ത പരമാനന്ദത്തോടു മേവിനാർ.
നമ്മുടെ ജീവനാം രാമകുമാരനെ
നിർമ്മലരത്നകിരീടമണിഞ്ഞതി-
രമ്യമകരായിതമണികുണ്ഡല-
സമ്മുഗ്ദ്ധശോഭിതഗണ്ഡസ്ഥലങ്ങളും
പുണ്ഡരീകച്ഛദലോചനഭംഗിയും
പുണ്ഡരീകാരാതി മണ്ഡലകുണ്ഡവും
ചന്ദ്രികാസുന്ദരമന്ദസ്മിതാഭയും
കുന്ദമുകുളസമാനദന്തങ്ങളും
ബന്ധൂകസൂനസമാനാധരാഭയും
കന്ധരരാജിതകൌസ്തുഭരത്നവും
ബന്ധുരാഭം തിരുമാറുമുദരവും
സന്ധ്യാഭ്രസന്നിഭപീതാംബരാഭയും
പൂഞ്ചേലമീതേ വിളങ്ങി മിന്നീടുന്ന
കാഞ്ചനകാഞ്ചികളും തനുമദ്ധ്യവും
കുംഭികുലോത്തമൻ തുമ്പിക്കരം കൊണ്ടു
കുമ്പിട്ടു കൂപ്പീടുമൂരുകാണ്ഡങ്ങളും
കുംഭീന്ദ്രമസ്തകസന്നിഭജാനുവും
അംഭോജബാണനിഷംഗാഭജംഘയും

കമ്പംകലർന്നു കമഠപ്രവരനും
കുമ്പിടുന്നോരു പുറവടിശോഭയും
അംഭോജതുല്യമാമംഘ്രിതലങ്ങളും
ജംഭാരിരത്നം തൊഴും തിരുമേനിയും
ഹാരകടകവലായാംഗുലീയാദി
ചാരുതരാഭരണാവലിയും പൂണ്ടു
വാരണവീരൻ കഴുത്തിൽ തിറത്തോടു
ഗൗരാതപത്രം ധരിച്ചരികേ നിജ–
ലക്ഷ്മണനാകിയ സോദരൻതന്നോടും
ലക്ഷ്മീനിവാസനാം രാമചന്ദ്രം മുദാ 780
കാണായ് വരുന്നു നമുക്കിനിയെന്നിദം
മാനസതാരിൽ കൊതിച്ച നമുക്കെല്ലാം
ക്ഷോണീപതിസുതനാകിയ രാമനെ
ക്കാണായ് വരും പ്രഭാതേ ബത നിർണ്ണയം.
രാത്രിയാം രാക്ഷസി പോകുന്നതില്ലെന്നു
ചീർത്ത വിഷാദമോടൗത്സുക്യമുൾക്കൊണ്ടു
മാർത്താണ്ഡദേവനെക്കാണാഞ്ഞു നോക്കിയും
പാർത്തുപാർത്താനന്ദപൂർണ്ണാമൃതാബ്ധിയിൽ
വീണു മുഴുകിയും പിന്നെയും പൊങ്ങിയും
വാണീടിനാർ പുരവാസികളാദരാൽ 790

വിച്ഛിന്നാഭിഷേകം

അന്നേരമാദിത്യനുമുദിച്ചീടിനാൻ
മന്നവൻ പള്ളിക്കുറുപ്പുണർന്നീലിന്നും
എന്തൊരു മൂലമതിനെന്നു മാനസേ
ചിന്തിച്ചു ചിന്തിച്ചു മന്ദമന്ദം തദാ
മന്ത്രിപ്രവരനാകുന്ന സുമന്ത്രരു–
മന്തഃപുരമകം പുക്കാനതിദ്രുതം

‘രാജീവമിത്രഗോത്രോൽഭൂത! ഭൂപതേ!
രാജരാജേന്ദ്രപ്രവര! ജയ ജയ!’
ഇത്ഥം നൃപനെ സ്തുതിച്ചു നമസ്കരി-
ച്ചുത്ഥാനവുംചെയ്തു വന്ദിച്ചു നിന്നപ്പോൾ
എത്രയും ഖിന്നനായ് കണ്ണുനീരും വാർത്തു
പൃത്ഥ്വിയിൽത്തന്നെ കിടക്കും നരേന്ദ്രനെ
ചിത്താകുലതയാ കണ്ടു സുമന്ത്രരും
സത്വരം കൈകേയിതന്നോടു ചോദിച്ചാൻ:
ദേവനാരീസമേ! രാജപ്രിയതമേ!
ദേവി! കൈകേയി! ജയ ജയ സന്തതം
ഭൂലോകപാലൻ പ്രകൃതി പകരുവാൻ
മൂലമെന്തോന്നു മഹാരാജവല്ലഭേ!
ചൊല്ലുകെന്നോടെ’ന്നു കേട്ടു കൈകേയിയും
ചൊല്ലിനാളാശു സുമന്ത്രരോടന്നേരം:
‘ധാത്രിപതീന്ദ്രനു നിദ്രയുണ്ടായീല
രാത്രിയിലെന്നതു കാരണമാകയാൽ
സ്വസ്ഥനല്ലാതെ ചമഞ്ഞിതു തന്നുടെ
ചിത്തത്തിനസ്വതന്ത്രത്വം ഭവിക്കയാൽ.
രാമരാമേതി രാമേതി ജപിക്കയും
രാമനെത്തന്നെ മനസി ചിന്തിക്കയും
ഉദ്യൽപ്രജാകരസേവയും ചെയ്കയാ-
ലത്യന്തമാകുലനായിതു മന്നവൻ.
രാമനെക്കാണാഞ്ഞു ദുഃഖം നൃപേന്ദ്രനു
രാമനെച്ചെന്നു വരുത്തുക വൈകാതെ.’
എന്നതു കേട്ടു സുമന്ത്രരും ചൊല്ലിനാൻ:
‘ചെന്നു കുമാരനെക്കൊണ്ടു വരാമല്ലോ.
രാജവചനമനാകർണ്യ ഞാനിഹ
രാജീവലോചനേ! പോകുന്നതെങ്ങനെ?

എന്നതു കേട്ടു ഭൂപാലനും ചൊല്ലിനാൻ:
'ചെന്നു നീതന്നെ വരുത്തുക രാമനെ.
സുന്ദരനായോരു രാമകുമാരനാം
നന്ദനൻതന്മുഖം വൈകാതെ കാണണം.'
എന്നതു കേട്ടു സുമന്ത്രരുഴറിപ്പോയ്-
ച്ചെന്നു കൗസല്യാസുതനോടു ചൊല്ലിനാൻ:
താതൻ ഭവാനെയുമല്ലോ വിളിയ്ക്കുന്നു
സാദരം വൈകാതെഴുന്നള്ളുകവേണം.'
മന്ത്രിപ്രവരവാക്യം കേട്ടു രാഘവൻ
മന്ദേതരമവൻ തന്നോടുകൂടവേ
സൗമിത്രിയോടും കരേറി രഥോപരി
പ്രേമവിവശനാം താതൻ മരുവീടും
മന്ദിരേ ചെന്നു പിതാവിൻ പദദ്വയം
വന്ദിച്ചു വീണു നമസ്കരിച്ചീടിനാൻ.
രാമനെച്ചെന്നെടുത്താലിംഗനം ചെയ്‌വാൻ
ഭൂമിപനാശു സമുത്ഥായ സംഭ്രമാൽ
ബാഹുക്കൾ നീട്ടിയ നേരത്തു ദുഃഖേന
മോഹിച്ചു ഭൂമിയിൽ വീണിതു ഭൂപനും
രാമരാമേതി പറഞ്ഞു മോഹിച്ചോരു
ഭൂമിപനെക്കണ്ടു വേഗേന രാഘവൻ
താതനെച്ചെന്നെടുത്താശ്ലേഷവും ചെയ്തു
സാദരം തന്റെ മടിയിൽ കിടത്തിനാൻ.
നാരീജനങ്ങളതുകണ്ടനന്തര-
മാരൂഢശോകം വിലാപം തുടങ്ങിനാർ.
രോദനം കേട്ടു വസിഷ്ഠമുനീന്ദ്രനും
ഖേദേന മന്ദിരം പുക്കിതു സത്വരം
ശ്രീരാമദേവനും ചോദിച്ചിതന്നേരം:
കാരണമെന്തോന്നു താതദുഃഖത്തിനു

നേരെ പറവിനറിഞ്ഞവരെന്നതു
നേരം പറഞ്ഞിതു കേകയപുത്രിയും:
'കാരണം താതദുഃഖത്തിനു നീതന്നെ
പാരിൽ സുഖം ദുഃഖമൂലമല്ലോ നൃണാം
ചേതസി നീ നിരൂപിയ്ക്കിലെളുതിനി
താതനു ദുഃഖനിവൃത്തി വരുത്തുവാൻ.
ഭർത്തൃദുഃഖാപശാന്തിയ്ക്കു കിഞ്ചിൽ ത്വയാ
കർത്തവ്യമായൊരു കർമ്മമെന്നായ് വരും.
സത്യവാദിശ്രേഷ്ഠനായ പിതാവിനെ
സത്യപ്രതിജ്ഞനാക്കീടുക നീയതു
ചിത്തഹിതം നൃപതീന്ദ്രനു നിർണ്ണയം;
പുത്രരിൽ ജ്യേഷ്ഠനാകുന്നതു നീയല്ലോ.
രണ്ടു വരം മമ ദത്തമായിട്ടുണ്ടു
പണ്ടു നിൻതാതനാൽ സന്തുഷ്ടചേതസാ
നിന്നാലെ സാദ്ധ്യമായുള്ളോന്നതു രണ്ടു-
മിന്നു തരേണമെന്നർത്ഥിയ്ക്കയും ചെയ്തേൻ
നിന്നോടതു പറഞ്ഞീടുവാൻ നാണിച്ചു
ഖിന്നനായ് വന്നിതു താതനറിക നീ.
സത്യപാശേന സംബദ്ധനാം താതനെ+
സ്സത്വരം രക്ഷിപ്പതിനു യോഗ്യൻ ഭവാൻ.
പുന്നാമമാകും നരകത്തിൽനിന്നുടൻ
തന്നുടെ താതനെ ത്രാണനം ചെയ്കയാൽ
പുത്രനെന്നുള്ള ശബ്ദം വിധിച്ചു ശത-
പത്രസമുത്ഭവനെന്നതറിക നീ.'
മാതൃവചനശൂലാഭിഹതനായ
മേദിനീപാലകുമാരനാം രാമനും
എത്രയുമേറ്റം വ്യഥിതനായ് ചൊല്ലിനാൻ:
ഇത്രയെല്ലാം പറയേണമോ മാതാവേ!

താതാർത്ഥമായിട്ടു ജീവനെത്തന്നെയും
മാതാവുതന്നെയും സീതയെത്തന്നെയും
ഞാനുപേക്ഷിപ്പനതിനില്ല സംശയം
മാനസേ ഖേദമതിനില്ലെനിക്കേതും
രാജ്യമെന്നാകിലും താതൻ നിയോഗിക്കിൽ
ത്യാജ്യമെന്നാലെന്നറിക നീ മാതാവേ.!
ലക്ഷ്മണൻതന്നെത്യജിക്കെന്നു ചൊല്കിലും
തൽക്ഷണം ഞാനുപേക്ഷിപ്പനറിക നീ.
പാവകൻതങ്കൽ പതിക്കേണമെങ്കിലു–
മേവം വിഷം കുടിക്കേണമെന്നാകിലും
താതൻ നിയോഗിക്കിലേതുമേ സംശയം
ചേതസി ചെറ്റില്ലെനിക്കെന്നറിക നീ
താതകാര്യമനാജ്ഞപ്തമെന്നാകിലും
മോദേന ചെയ്യുന്ന നന്ദനനുത്തമൻ.
പിത്രാ നിയുക്തനായിട്ടു ചെയ്യുന്നവൻ
മദ്ധ്യമനായുള്ള പുത്രനറിഞ്ഞാലും.
ഉക്തമെന്നാകിലുമിക്കാര്യമെന്നാലെ
കർത്തവ്യമല്ലെന്നു വെച്ചടങ്ങുന്നവൻ
പിത്രോർമ്മലമെന്നു ചൊല്ലുന്നു സജ്ജന–
മിത്ഥമെല്ലാം പരിജ്ഞാതം മയാധുനാ.
ആകയാൽ താതനിയോഗമനുഷ്ഠിപ്പാ–
നാകുലമേതുമെനിക്കില്ല നിർണ്ണയം.
സത്യം കരോമ്യഹം സത്യം കരോമ്യഹം
സത്യം മയോക്തം മറിച്ചു രണ്ടായ് വരാ
രാമപ്രതിജ്ഞ കേട്ടോരു കൈകേയിയും
രാമനോടാശു ചൊല്ലീടിനാളാദരാൽ:
'താതൻ നിനക്കഭിഷേകാർത്ഥമായുട–
നാദരാൽ സംഭരിച്ചോരു സംഭാരങ്ങൾ

കൊണ്ടഭിഷേകം ഭരതനു ചെയ്യണം;
രണ്ടാംവരം പിന്നെയൊന്നുണ്ടു വേണ്ടുന്നു.
നീ പതിന്നാലു സംവത്സരം കാനനേ
താപസവേഷേണ വാഴുകയും വേണം.
നിന്നോടതു നിയോഗിപ്പാൻ മടിയുണ്ടു
മന്നവനിന്നതു ദുഃഖമാകുന്നതും.'
എന്നതു കേട്ടു ശ്രീരാമനും ചൊല്ലിനാൻ:
'ഇന്നതിനെന്തൊരു വൈഷമ്യമായതു?
ചെയ്ക്കഭിഷേകം ഭരതനു ഞാനിനി
വൈകാതെ പോവൻ വനത്തിനു മാതാവേ!
എന്തതെന്നോടു ചൊല്ലാഞ്ഞു പിതാവതു
ചിന്തിച്ചു ദുഃഖിപ്പതിനെന്തു കാരണം?
രാജ്യത്തെ രക്ഷിപ്പതിന്നു മതിയവൻ
രാജ്യമുപേക്ഷിപ്പതിന്നു ഞാനും മതി.
ദണ്ഡമത്രേ രാജ്യഭാരം വഹിപ്പതു
ദണ്ഡകവാസത്തിനേറ്റമെളുതല്ലോ.
സ്നേഹമെന്നെക്കുറിച്ചേറുമമ്മയ്ക്കുമ
ദ്ദേഹമാത്രം ഭരിയ്ക്കെന്നു വിധിയ്ക്കയാൽ.
ആകാശഗംഗയെ പാതാളലോകത്തു
വേഗേന കൊണ്ടു ചെന്നാക്കീ ഭഗീരഥൻ
തൃപ്തി വരുത്തി പിതൃക്കൾക്കു, പൂരുവും
തൃപ്തനാക്കീടിനാൻ താതനു തന്നുടെ
യൗവനം നല്കിജ്ജരാനരയും വാങ്ങി,
ദിവ്യന്മാരായാർ പിതൃപ്രസാദത്തിനാൽ.
അല്പമായുള്ളോരു കാര്യം നിരൂപിച്ചു
മല്പിതാ ദുഃഖിപ്പതിനില്ലവകാശം.'
രാഘവവാക്യമേവം കേട്ടു ഭൂപതി
ശോകേന നന്ദനൻതന്നോടു ചൊല്ലിനാൻ:

‘സ്ത്രീജിതനായതികാമുകനായൊരു
രാജാധമനാകുമെന്നെയും വൈകാതെ
പാശേന ബന്ധിച്ചു രാജ്യം ഗ്രഹിയ്ക്ക നീ
ദോഷം നിനക്കതിനേതുമകപ്പെടാ.
അല്ലായ്കിലെന്നോടു സത്യദോഷം പറ്റു–
മല്ലോ കുമാര! ഗുണാംബുധേ! രാഘവ!
പൃത്ഥ്വീപതീന്ദ്രൻ ദശരഥനും പുന–
രിത്ഥം പറഞ്ഞു കരഞ്ഞുതുടങ്ങിനാൻ:
ഹാ! രാമ! ഹാ ജഗന്നാഥ! ഹാ ഹാ! രാമ!
ഹാ രാമ! ഹാ ഹാ മമ പ്രാണവല്ലഭ!
നിന്നെപ്പിരിഞ്ഞു പൊറുക്കുന്നതെങ്ങനെ?
എന്നെപ്പിരിഞ്ഞു നീ ഘോരമഹാവനം
തന്നിൽ ഗമിയ്ക്കുന്നതെങ്ങനെ നന്ദന?
എന്നിത്തരം പലജാതി പറകയും.
കണ്ണുനീരാലോല വാർത്തു കരകയും
നന്നായ് മുറുകെമുറുകെത്തഴുകിയും
പിന്നെച്ചുടുചുടെ ദീർഘമായ് വീർക്കയും
ഖിന്നനായോരു പിതാവിനേക്കണ്ടുടൻ
തന്നുടെ കൈയാൽ കുളുർത്ത ജലംകൊണ്ടു
കണ്ണും മുഖവും തുടച്ചു രഘൂത്തമൻ.
ആശ്ലേഷനീതിവാഗ്വൈഭവാദ്യങ്ങളാ–
ലാശ്വസിപ്പിച്ചാൻ നയകോവിദൻ തദാ.
‘എന്തിനെൻ താതൻ വൃഥൈവ ദുഃഖിയ്ക്കുന്ന–
തെന്തൊരു ദണ്ഡമിതിന്നു, മഹീപതേ!
സത്യത്തെ രക്ഷിച്ചുകൊള്ളുവാൻ ഞങ്ങൾക്കു
ശക്തി പോരായ്കയുമില്ലിതു രണ്ടിനും.
സോദരൻ നാടു ഭരിച്ചിരുന്നീടുക
സാദരം ഞാനരണ്യത്തിലും വാഴുവൻ.

ഓർക്കിലീ രാജ്യഭാരം വഹിയ്ക്കുന്നതിൽ
സൗഖ്യമേറും വനത്തിങ്കൽ വാണീടുവാൻ.
ഏതുമേ ദണ്ഡമില്ലാത കർമ്മം മമ
മാതാവെനിയ്ക്കു വിധിച്ചതും നന്നല്ലോ.
മാതാവു കൗസല്യതന്നെയും വന്ദിച്ചു
മൈഥലിയോടും പറഞ്ഞിനി വൈകാതെ
പോവതിന്നായ് വരുന്നേ'നെന്നരുൾചെയ്തു
ദേവനും മാതൃഗേഹം പുക്കതുനേരം.
ധാർമ്മികയാകിയ മാതാ സുസമ്മത-
ബ്രാഹ്മണരെക്കൊണ്ടു ഹോമപൂജാദികൾ
പുത്രാഭ്യുദയത്തിനായ്ക്കൊണ്ടു ചെയ്യിച്ചു
വിത്തമതീവ ദാനങ്ങൾ ചെയ്താദരാൽ
ഭക്തികൈക്കൊണ്ടു ഭഗവല്പാദാംബുജം
ചിത്തത്തിൽ നന്നായുറപ്പിച്ചിളകാതെ
നന്നായ് സമാധിയുറച്ചിരിയ്ക്കുന്നേരം
ചെന്നോരു പുത്രനെയും കണ്ടതില്ലല്ലോ.
അന്തികേ ചെന്നു കൗസല്യയോടന്നേരം
സന്തോഷമോടു സുമിത്ര ചൊല്ലീടിനാൾ:
'രാമനുപഗതനായതു കണ്ടീലേ
ഭൂമിപാലപ്രിയേ! നോക്കീടുകെ 'ന്നപ്പോൾ
വന്ദിച്ചു നില്ക്കുന്ന രാമകുമാരനെ
മന്ദേതരം മുറുകെപ്പുണർന്നീടിനാൾ.
പിന്നെ മടിയിലിരുത്തി നെറുകയിൽ
നന്നായ് മുകർന്നു മുകർന്നു കുതൂഹലാൽ
ഇന്ദീവരദളശ്യാമകളേബരം
മന്ദമന്ദം തലോടിപ്പറഞ്ഞീടിനാൾ:
'എന്തെന്മകനേ മുഖാംബുജം വാടുവാൻ
ബന്ധമുണ്ടായതു പാരം വിശക്കയോ?

വന്നിരുന്നീടു ഭുജിപ്പതിനാശു നീ'
എന്നു മാതാവു പറഞ്ഞോരനന്തരം
വന്ന ശോകത്തെയടക്കി രഘുവരൻ
തന്നുടെ മാതാവിനോടരുളിച്ചെയ്തു:
'ഇപ്പോൾ ഭുജിപ്പാനവസരമില്ലമ്മേ! ;
ക്ഷിപ്രമരണ്യവാസത്തിനു പോകണം.
മുല്പാടു കേകയപുത്രിയാമമ്മയ്ക്കു
മല്പിതാ രണ്ടു വരം കൊടുത്തീടിനാൻ
ഒന്നു ഭരതനെ വാഴിക്കയെന്നതു-
മെന്നെ വനത്തിന്നയയ്ക്കെന്നു മറ്റേതും.
തത്ര പതിന്നാലു സംവത്സരം വസി-
ച്ചത്ര വന്നീടുവൻ പിന്നെ ഞാൻ വൈകാതെ.
സന്താപമേതും മനസ്സിലുണ്ടാകാതെ
സന്തുഷ്ടയായ് വസിച്ചീടുക മാതാവും
ശ്രീരാമവാക്യമേവം കേട്ടു കൗസല്യ
പാരിൽ മോഹിച്ചു വീണീടിനാളാകുലാൽ.
പിന്നെ മോഹംതീർന്നിരുന്നു ദുഃഖാർണ്ണവം
തന്നിൽ മുഴുകിക്കരഞ്ഞു കരഞ്ഞുടൻ
തന്നുടെ നന്ദനൻതന്നോടു ചൊല്ലിനാ-
'ളിന്നു നീ കാനനത്തിനു പോയീടുകിൽ
എന്നെയും കൊണ്ടു പോകേണം മടിയാതെ.
നിന്നെപ്പിരിഞ്ഞാൽ ക്ഷണാർദ്ധം പൊറുക്കുമോ?
ദണ്ഡകാരണ്യത്തിനാശു നീ പോകിൽ ഞാൻ
ദണ്ഡധരാലയത്തിന്നു പോയീടുവൻ.
പൈതലേ വേർവിട്ടു പോയ പശുവിനു-
ള്ളാധി പറഞ്ഞറിയിച്ചീടരുതല്ലോ.
നാടു വാഴേണം ഭരതനെന്നാകിൽ നീ
കാടു വാഴേണമെന്നുണ്ടോ വിധിമതം?

എന്തു പിഴച്ചിതു കൈകേയിയോടു നീ
ചിന്തിയ്ക്ക ഭൂപനോടും കുമാരാ! ബലാൽ
താതനും ഞാനുമൊക്കും ഗുരുത്വംകൊണ്ടു
ഭേദം നിനക്കു ചെറ്റില്ലെന്നു നിർണ്ണയം
പോകേണമെന്നു താതൻ നിയോഗിയ്ക്കിൽ, ഞാൻ
പോകരുതെന്നു ചെറുക്കുന്നതുണ്ടല്ലോ .
എന്നുടെ വാക്യത്തെ ലംഘിച്ചു ഭൂപതി
തന്നുടെ വാചാ ഗമിയ്ക്കുന്നതാകിലോ
ഞാനുമെൻ പ്രാണങ്ങളെ ത്യജിച്ചീടുവൻ
മാനവവംശവും പിന്നെ മുടിഞ്ഞുപോം.'

തത്ര കൗസല്യാവചനങ്ങളിങ്ങനെ
ചിത്തതാപേന കേട്ടോരു സൗമിത്രിയും
ശോകരോഷങ്ങൾ നിറഞ്ഞ നേത്രാഗ്നിനാ
ലോകങ്ങളെല്ലാം ദഹിച്ചുപോകും വണ്ണം
രാഘവൻതന്നെ നോക്കിപ്പറഞ്ഞീടിനാൻ:
'ആകുലമെന്തിതു കാരണമുണ്ടാവാൻ?
ഭ്രാന്തചിത്തം ജഡം വൃദ്ധം വധൂജിതം
ശാന്തേതരം ത്രപാഹീനം ശഠപ്രിയം
ബന്ധിച്ചു താതനേയും പിന്നെ ഞാൻ പരി-
പന്ഥികളായുള്ളവരേയുമൊക്കവേ
അന്തകൻവീട്ടിന്നയച്ചഭിഷേകമൊ-
രന്തരംകൂടാതെ സാധിച്ചുകൊള്ളുവൻ
ബന്ധമില്ലേതുമിതിന്നു ശോകിപ്പതി-
നന്തർമ്മുദാ വസിച്ചീടുക മാതാവേ!
ആര്യപുത്രാഭിഷേകം കഴിച്ചീടുവാൻ
ശൗര്യമെനിയ്ക്കുതിനുണ്ടെന്നു നിർണ്ണയം
കാര്യമല്ലാത്തതു ചെയ്യുന്നതാകിലാ-

ചാര്യനും ശാസനം ചെയ്കെന്നതേ വരൂ.’
ഇത്ഥം പറഞ്ഞു ലോകത്രയം തദ്രുഷാ
ദഗ്ദ്ധമാമ്മാറു സൗമിത്രി നില്ക്കുന്നേരം
മന്ദഹാസം ചെയ്തു മന്ദേതരം ചെന്നു
നന്ദിച്ചു ഗാഢമായാലിംഗനം ചെയ്തു
സുന്ദരനിന്ദിരാമന്ദിരവത്സനാ-
നന്ദസ്വരൂപനിന്ദിന്ദിരവിഗ്രഹൻ
ഇന്ദീവരാക്ഷനിന്ദ്രാദിവൃന്ദാരക-
വൃന്ദവന്ദ്യാംഘ്രിയുഗ്മാരവിന്ദൻ പൂർണ്ണ-
ചന്ദ്രബിംബാനനനിന്ദുചൂഡപ്രിയൻ
വന്ദാരുവൃന്ദമന്ദാരദാരൂപമൻ.

ലക്ഷ്മണസാന്ത്വനം

font size increased.

‘വത്സ സൗമിത്രേ! കുമാര! നീ കേൾക്കണം
മത്സരാദ്യം വെടിഞ്ഞെന്നുടെ വാക്കുകൾ,
നിന്നുടെ തത്ത്വമറിഞ്ഞരിയ്ക്കുന്നിതു
മുന്നമേ ഞാനെടോ, നിന്നുള്ളിലെപ്പൊഴും
എന്നെക്കുറിച്ചുള്ള വാത്സല്യപൂരവും
നിന്നോളമില്ല മറ്റാർക്കുമെന്നുള്ളതും.
നിന്നാലസാദ്ധ്യമായില്ലൊരു കർമ്മവും
നിർണ്ണയമെങ്കിലുമൊന്നിതു കേൾക്ക നീ.
ദൃശ്യമായുള്ളൊരു രാജ്യദേഹാദിയും
വിശ്വവും നിശ്ശേഷധാന്യധനാദിയും
സത്യമെന്നാകിലേ തല്പ്രയാസം തവ
യുക്തമതല്ലായ്കിലെന്തതിനാൽ ഫലം?
ഭോഗങ്ങളെല്ലാം ക്ഷണപ്രഭാചഞ്ചലം
വേഗേന നഷ്ടമാമായുസ്സുമോർക്ക നീ
വഹ്നിസന്തപ്തലോഹസ്ഥാംബുബിന്ദുനാ

സന്നിഭം മർത്ത്യജന്മം ക്ഷണഭംഗുരം
ചക്ഷുഃശ്രവണഗളസ്ഥമാം ദർദ്ദുരം
ഭക്ഷണത്തിന്നപേക്ഷിയ്ക്കുന്നതുപോലെ
കാലാഹിനാ പരിഗ്രസ്തമാം ലോകവു-
മാലോലചേതസാ ഭോഗങ്ങൾ തേടുന്നു.
പുത്രമിത്രാർത്ഥകളത്രാദിസംഗമ-
മെത്രയുമല്പകാലസ്ഥിതമോർക്ക നീ
പാന്ഥർ പെരുവഴിയമ്പലംതന്നിലേ
താന്തരായ് കൂടി വിയോഗം വരുമ്പോലെ
നദ്യാമൊഴുകുന്ന കാഷ്ഠങ്ങൾപോലെയു-
മെത്രയും ചഞ്ചലമാലയസംഗമം
ലക്ഷ്മിയുമസ്ഥിരയല്ലോ മനുഷ്യർക്കു
നില്ക്കുമോ യൗവനവും പുനർധ്രുവം?
സ്വപ്നസമാനം കളത്രസുഖം നൃണാ-
മല്പമായുസ്സും നിരൂപിയ്ക്ക ലക്ഷ്മണ!
രാഗാദിസങ്കുലമായുള്ള സംസാര-
മാകെ നിരൂപിയ്ക്കിൽ സ്വപ്നതുല്യം സഖേ!
ഓർക്ക ഗന്ധർവനഗരസമമതിൽ
മൂർഖന്മാർ നിത്യമനുവർത്തിച്ചീടുന്നു
ആദിത്യദേവനുദിച്ചിതു വേഗേന
യാദഃപതിയിൽ മറഞ്ഞിതു സത്വരം,
നിദ്രയും വന്നിതുദയശൈലോപരി
വിദ്രുതം വന്നിതു പിന്നെയും ഭാസ്കരൻ.
ഇത്ഥം മതിഭ്രമമുള്ളോരു ജന്തുക്കൾ
ചിത്തേ വിചാരിപ്പതില്ല കാലാന്തരം
ആയുസ്സു പോകുന്നതേതുമറിവീല
മായാസമുദ്രത്തിൽ മുങ്ങിക്കിടക്കയാൽ.
വാർദ്ധക്യമോടു ജരാനരയും പൂണ്ടു

ചീർത്ത മോഹേന മരിയ്ക്കുന്നിതു ചിലർ.
നേത്രേന്ദ്രിയംകൊണ്ടു കണ്ടിരിയ്ക്കേ പുന–
രോർത്തറിയുന്നീല മായതൻ വൈഭവം
ഇപ്പോളിതു പകൽ പില്പാടു രാത്രിയും
പില്പാടു പിന്നെപ്പകലുമുണ്ടായ് വരും.
ഇപ്രകാരം നിരൂപിച്ചു മൂഢാത്മാക്കൾ
ചില്പുരുഷൻ ഗതിയേതുമറിയാതെ
കാലസ്വരൂപനാമീശ്വരൻ തന്നുടെ
ലീലാവിശേഷങ്ങളൊന്നുമോരായ്കയാൽ
ആമകുംഭാംബുസമാനമായുസ്സുടൻ
പോമതേതും ധരിയ്ക്കുന്നതില്ലാരുമേ.
രോഗങ്ങളായുള്ള ശത്രുക്കളും വന്നു
ദേഹം നശിപ്പിയ്ക്കുമേവനും നിർണ്ണയം.
വ്യാഘ്രിയെപ്പോലെ ജരയുമടുത്തുവ+
ന്നാക്രമിച്ചീടും ശരീരത്തെ നിർണ്ണയം.
മൃത്യുവും കൂടൊരുനേരം പിരിയാതെ
ഛിദ്രവും പാർത്തുപാർത്തുള്ളിലിരിയ്ക്കുന്നു.
ദേഹം നിമിത്തമഹംബുദ്ധി കൈക്കൊണ്ടു
മോഹം കലർന്നു ജന്തുക്കൾ നിരൂപിയ്ക്കും,
ബ്രാഹ്മണോഹം നരേന്ദ്രോഹമാഢ്യോഹമെ–
ന്നാമ്രേഡിതം കലർന്നീടും ദശാന്തരേ
ജന്തുക്കൾ ഭക്ഷിച്ചു കാഷ്ഠിച്ചുപോകിലാം
വെന്തു വെണ്ണീറായ് ചമഞ്ഞുപോയീടിലാം.
മണ്ണിനു കീഴായ് കൃമികളായ് പോകിലാം
നന്നല്ല ദേഹം നിമിത്തം മഹാമോഹം.
ത്വങ്മാംസരക്താസ്ഥിവിൺമൂത്രരേതസാം
സമ്മേളനം പഞ്ചഭൂതകനിർമ്മിതം
മായാമയമായ് പരിണാമിയായോരു

കായം വികാരിയായുള്ളൊന്നിതധ്രുവം
ദേഹാഭിമാനം നിമിത്തമായുണ്ടായ
മോഹേന ലോകം ദഹിപ്പിപ്പതിന്നു നീ
മാനസതാരിൽ നിരൂപിച്ചതും തവ
ജ്ഞാനമില്ലായ്കെന്നറിക നീ ലക്ഷ്മണ!
ദോഷങ്ങളൊക്കവേ ദേഹാഭിമാനിനാം
രോഷേണ വന്നു ഭവിയ്ക്കുന്നതോർക്ക നീ.
ദേഹോഹമെന്നുള്ള ബുദ്ധി മനുഷ്യർക്കു
മോഹമാതാവാമവിദ്യയാകുന്നതും.
ദേഹമല്ലോർക്കിൽ ഞാനായതാത്മാവെന്നു
മോഹൈകഹന്ത്രിയായുള്ളതു വിദ്യ കേൾ:
സംസാരകാരിണിയായതവിദ്യയും.
സംസാരനാശിനിയായതു വിദ്യയും.
ആകയാൽ മോക്ഷാർത്ഥിയാകിൽ വിദ്യാഭ്യാസ-
മേകാന്തചേതസാ ചെയ്ക വേണ്ടുന്നതും.
തത്ര കാമക്രോധലോഭമോഹാദികൾ
ശത്രുക്കളാകുന്നതെന്നുമറിക നീ.
മുക്തിയ്ക്കു വിഘ്നം വരുത്തുവാനെത്രയും
ശക്തിയുള്ളൊന്നതിൽ ക്രോധമറികെടോ.
മാതാപിതൃഭ്രാതൃമിത്രസഖികളെ
ക്രോധം നിമിത്തം ഹനിയ്ക്കുന്നിതു പൂമാൻ
ക്രോധമൂലം മനസ്താപമുണ്ടായ് വരും
ക്രോധമൂലം നൃണാം സംസാരബന്ധനം
ക്രോധമല്ലോ നിജധർമ്മക്ഷയകരം
ക്രോധം പരിത്യജിയ്ക്കേണം ബുധജനം.
ക്രോധമല്ലോ യമനായതു നിർണ്ണയം
വൈതരണ്യാഖ്യയാകുന്നതു തൃഷ്ണയും
സന്തോഷമാകുന്നതു നന്ദനം വനം

സന്തതം ശാന്തിയേ കാമസുരഭി കേൾ
ചിന്തിച്ചു ശാന്തിയെത്തന്നെ ഭജിയ്ക്ക നീ
സന്താപമെന്നാലൊരുജാതിയും വരാ.
ദേഹേന്ദ്രിയപ്രാണബുദ്ധ്യാദികൾക്കെല്ലാ-
മാഹന്ത! മേലേ വസിപ്പതാത്മാവു കേൾ
ശുദ്ധസ്വയംജ്യോതിരാനന്ദപൂർണ്ണമായ്
തത്ത്വാർത്ഥമായ് നിരാകാരമായ് നിത്യമായ്
നിർവികല്പം പരം നിർവികാരം ഘനം
സർവൈകകാരണം സർവജഗന്മയം
സർവൈകസാക്ഷിണം സർവജ്ഞമീശ്വരം
സർവദം ചേതസി ഭാവിച്ചുകൊൾക നീ.
സാരജ്ഞനായ നീ കേൾ സുഖദുഃഖദം
പ്രാരബ്ധമെല്ലാമനുഭവിച്ചീടണം
കർമ്മേന്ദ്രിയങ്ങളാൽ കർത്തവ്യമൊക്കവേ
നിർമ്മായമാചരിച്ചീടുകെന്നേ വരൂ.
കർമ്മങ്ങൾ സംഗങ്ങളൊന്നിലും കൂടാതെ
കർമ്മഫലങ്ങളിൽ കാംക്ഷയും കൂടാതെ
കർമ്മങ്ങളെല്ലാം വിധിച്ചവണ്ണം പര-
ബ്രഹ്മണി നിത്യം സമർപ്പിച്ചു ചെയ്യണം
നിർമ്മലമായുള്ളൊരാത്മാവുതന്നോടു
കർമ്മങ്ങളൊന്നുമേ പറ്റുകയില്ലെന്നാൽ
ഞാനിപ്പറഞ്ഞതെല്ലാമേ ധരിച്ചു തൽ-
ജ്ഞാനസ്വരൂപം വിചാരിച്ചു സന്തതം
മാനത്തെയൊക്കെ ത്യജിച്ചു നിത്യം പര-
മാനന്ദമുൾക്കൊണ്ടു മായാവിമോഹങ്ങൾ
മാനസത്തിങ്കൽനിന്നാശു കളക നീ
മാനമല്ലോ പരമാപദാമാസ്പദം.'
സൗമിത്രിതന്നോടിവണ്ണമരുൾ ചെയ്തു

സൗമുഖ്യമോടു മാതാവോടു ചൊല്ലിനാൻ:
'കേൾക്കേണമമ്മേ! തെളിഞ്ഞു നീയെന്നുടെ
വാക്കുകളേതും വിഷാദമുണ്ടാകൊലാ.
ആത്മാവിനേതുമേ പീഡയുണ്ടാക്കരു-
താത്മാവിനെയറിയാതവരെപ്പോലെ
സർവലോകങ്ങളിലും വസിച്ചീടുന്ന
സർവജനങ്ങളും തങ്ങളിൽ തങ്ങളിൽ
സർവദാ കൂടിവാഴ്കെന്നുള്ളതില്ലല്ലോ
സർവജ്ഞയല്ലോ ജനനി! നീ കേവലം.
ആശു പതിന്നാലുസംവത്സരം വന-
ദേശേ വസിച്ചു വരുന്നതുമുണ്ടു ഞാൻ.
ദുഃഖങ്ങളെല്ലാമകലെക്കളഞ്ഞുട-
നുൾക്കനിവോടുമനുഗ്രഹിച്ചീടണം.
അച്ഛനങ്ങെന്തുള്ളിലിച്ഛയെന്നാലതി-
ങ്ങിച്ഛയെന്നങ്ങുറച്ചീടേണമമ്മയും.
ഭർത്തൃകർമ്മാനുകരണമത്രേ പാതി-
വ്രത്യനിഷ്ഠാ വധൂനാമെന്നു നിർണ്ണയം.
മാതാവു മോദാലനുവദിച്ചീടുകി-
ലേതുമേ ദുഃഖമെനിക്കില്ല കേവലം
കാനനവാസം സുഖമായ് വരും, തവ
മാനസേ ഖേദം കുറച്ചു വാണീടുകിൽ
എന്നു പറഞ്ഞു നമസ്കരിച്ചീടിനാൻ
പിന്നെയും പിന്നെയും മാതൃപാദാന്തികേ.
പ്രീതികൈക്കൊണ്ടെടുത്തുത്സംഗസീമ്നി ചേ-
ർത്താദരാൽ മൂർദ്ധ്നി ബാഷ്പാഭിഷേകം ചെയ്തു
ചൊല്ലിനാളാശീർവചനങ്ങളാശു കൗ-
സല്യയും ദേവകളോടിരന്നീടിനാൾ:
'സൃഷ്ടികർത്താവേ! വിരിഞ്ച! പത്മാസന!

പുഷ്ടദയാബ്ധേ! പുരുഷോത്തമ! ഹരേ!
മൃത്യുഞ്ജയ! മഹാദേവ! ഗൗരീപതേ!
വൃത്രാരിമുമ്പായ ദിക്പാലകന്മാരേ!
ദുർഗ്ഗേ! ഭഗവതീ! ദുഃഖവിനാശിനീ!
സർഗ്ഗസ്ഥിതിലയകാരിണി! ചണ്ഡികേ!
എന്മകനാശു നടക്കുന്ന നേരവും
കൽമഷം തീർന്നിരുന്നീടുന്ന നേരവും
തന്മതികെട്ടുറങ്ങീടുന്നനേരവും
സമ്മോഹമാർന്നു രക്ഷിച്ചീടുവിൻ നിങ്ങൾ.'
ഇത്ഥമർത്ഥിച്ചു തൻപുത്രനാം രാമനെ–
ബ്ബദ്ധബാഷ്പം ഗാഢഗാഢം പുണർന്നുടൻ,
'ഈരേഴുസംവത്സരം കാനനേ വസി–
ച്ചാരാൽ വരികെ' ന്നനുവദിച്ചീടിനാൾ
തൽക്ഷണേ രാഘവം നത്വാ സഗദ്ഗദം
ലക്ഷ്മണൻതാനും പറഞ്ഞാനനാകുലം:
'എന്നുള്ളിലുണ്ടായിരുന്നോരു സംശയം
നിന്നരുളപ്പാടു കേട്ടു തീർന്നൂ തുലോം
ത്വല്പാദസേവാർത്ഥമായിന്നടിയനു–
മിപ്പോൾ വഴിയേ വിടകൊൾവനെന്നുമേ
മോദാലതിന്നായനുവദിച്ചീടണം
സീതാപതേ! രാമചന്ദ്ര! ദയാനിധേ!
പ്രാണങ്ങളെക്കളഞ്ഞീടുവനല്ലായ്കി–
ലേണാങ്കതുല്യവദന! രഘുപതേ!
'എങ്കിൽ നീ പോന്നുകൊണ്ടാലു'മെന്നാദരാൽ
പങ്കജലോചനൻതാനുമരുൾചെയ്തു.
വൈദേഹിതന്നോടു യാത്രചൊല്ലീടുവാൻ
മോദേന സീതാഗൃഹം പുക്കരുളിനാൻ
ആഗതനായ ഭർത്താവിനെക്കണ്ടവൾ

വേഗേന സസ്മിതമുത്ഥാനവും ചെയ്തു
കാഞ്ചനപാത്രസ്ഥമായ തോയംകൊണ്ടു
വാഞ്ഛയാ തൃക്കാൽ കഴുകിച്ചു സാദരം
മന്ദാക്ഷമുൾക്കൊണ്ടു മന്ദസ്മിതംചെയ്തു
സുന്ദരി മന്ദമന്ദം പറഞ്ഞീടിനാൾ:
'ആരുമകമ്പടികൂടാതെ ശ്രീപാദ-
ചാരേണവന്നതുമെന്തു കൃപാനിധേ?
വാരണവീരനെങ്ങു മമ വല്ലഭ!
ഗൗരാതപത്രവും താലവൃന്താദിയും
ചാമരദ്വന്ദ്വവും വാദ്യഘോഷങ്ങളും
ചാമീകരാഭരണാദ്യലങ്കാരവും
സാമന്തഭൂപാലരേയും പിരിഞ്ഞതി-
രോമാഞ്ചമോടെഴുന്നള്ളിയതെന്തയ്യോ.'
ഇത്ഥം വിദേഹാത്മജാവചനം കേട്ടു
പൃത്ഥ്വീപതിസുതൻ താനുമരുൾചെയ്തു:
'തന്നിതു ദണ്ഡകാരണ്യരാജ്യം മമ
പുണ്യം വരുത്തുവാൻ താതനറികെടോ
ഞാനതു പാലിപ്പതിന്നാശു പോകുന്നു
മാനസേ ഖേദമിളച്ചു വാണീടുക.
മാതാവു കൗസല്യതന്നെയും ശുശ്രൂഷ-
ചെയ്തു സുഖേന വസിയ്ക്ക നീ വല്ലഭേ!'
ഭർത്തൃവാക്യം കേട്ടു ജാനകിയും രാമ
ഭദ്രനോടിത്ഥമാഹന്ത! ചൊല്ലീടിനാൾ:
'രാത്രിയില്ക്കൂടെപ്പിരിഞ്ഞാൽ പൊറാതോള-
മാസ്ഥയുണ്ടല്ലോ ഭവാനെപ്പിതാവിനും ;
എന്നിരിയ്ക്കേ വനരാജ്യം തരുവതി-
നിന്നു തോന്നീടുവാനെന്തൊരു കാരണം?
മന്നവൻതാനല്ലയോ കൗതുകത്തോടു-

മിന്നലെ രാജ്യാഭിഷേകമാരംഭിച്ചു.
സത്യമോ ചൊൽക ഭർത്താവേ! വിരവോടു
വൃത്തന്തമെത്രയും ചിത്രമോർത്താലിദം.'
എന്നതുകേട്ടരുൾചെയ്തു രഘുവരൻ
'തന്വീകുലമൗലിമാലികേ! കേൾക്ക നീ.
മന്നവൻ കേകയപുത്രിയാമമ്മയ്ക്കു
മുന്നമേ രണ്ടു വരം കൊടുത്തീടിനാൻ,
വിണ്ണവർനാട്ടിൽ സുരാസുരയുദ്ധത്തി–
നന്യൂനവിക്രമം കൈക്കൊണ്ടു പോയ നാൾ.
ഒന്നു ഭരതനെ വാഴിയ്ക്കയെന്നതു–
മെന്നെ വനത്തിന്നയയ്ക്കെന്നു മറ്റേതും.
സത്യവിരോധം വരുമെന്നു തന്നുടെ
ചിത്തേ നിരൂപിച്ചു പേടിച്ചു താതനും
മാതാവിനാശു വരവും കൊടുത്തിതു
താത,നതുകൊണ്ടു ഞാനിന്നു പോകുന്നു
ദണ്ഡകാരണ്യേ പതിന്നാലുവത്സരം
ദണ്ഡമൊഴിഞ്ഞു വസിച്ചു വരുവൻ ഞാൻ.
നീയതിന്നേതും മുടക്കം പറകൊല്ല
മയ്യൽ കളഞ്ഞു മാതാവുമായ് വാഴ്ക നീ.'
രാഘവനിത്ഥം പറഞ്ഞതു കേട്ടൊരു
രാകാശശിമുഖിതാനുമരുൾചെയ്തു:
'മുന്നിൽ നടപ്പൻ വനത്തിനു ഞാൻ, മമ
പിന്നാലെ വേണമെഴുന്നള്ളുവാൻ ഭവാൻ.
എന്നെപ്പിരിഞ്ഞുപോകുന്നതുചിതമ–
ല്ലൊന്നുകൊണ്ടും ഭവാനെന്നു ധരിക്കണം.'
കാകുൽസ്ഥനും പ്രിയവാദിനിയാകിയ
നാഗേന്ദ്രഗാമിനിയോടു ചൊല്ലീടിനാൻ:
'എങ്ങനെ നിന്നെ ഞാൻ കൊണ്ടുപോകുന്നതു

തിങ്ങി മരങ്ങൾ നിറഞ്ഞ വനങ്ങളിൽ?
ഘോരസിംഹവ്യാഘ്രഘസൂകരസൈരിഭ–
വാരണവ്യാളഭല്ലൂകവൃകാദികൾ
മാനുഷഭോജികളായുള്ള രാക്ഷസർ
കാനനംതന്നിൽ മറ്റും ദുഷ്ടജന്തുക്കൾ
സംഖ്യയില്ലാതോളമുണ്ടവറ്റെക്കണ്ടാൽ
സങ്കടംപൂണ്ടു ഭയമാം നമുക്കെല്ലാം
നാരീജനത്തിനെല്ലാം വിശേഷിച്ചുമൊ–
ട്ടേറെയുണ്ടാം ഭയമെന്നറിഞ്ഞീടെടോ.
മൂലഫലങ്ങൾ കടുമ്ലകഷായങ്ങൾ
ബാലേ! ഭുജിപ്പതിനാകുന്നതും തത്ര.;
നിർമ്മലവ്യഞ്ജനാപൂപാന്നപാനാദി
സന്മധുക്ഷീരങ്ങളില്ലൊരുനേരവും
നിമ്നോന്നതഗുഹാഗഹ്വരശർക്കരാ–
ദുർമ്മാർഗ്ഗമെത്രയും കണ്ടകവൃന്ദവും
നേരേ പെരുവഴിയുമറിയാവത–
ല്ലാരെയും കാണ്മാനുമില്ലറിഞ്ഞീടുവാൻ
ശീതവാതാതപപീഡയും പാരമാം
പാദചാരേണ വേണം നടന്നീടുവാൻ
ദുഷ്ടരായുള്ളൊരു രാക്ഷസരെക്കണ്ടാ–
ലൊട്ടും പൊറുക്കയില്ലാർക്കുമറികെടോ!
എന്നുടെ ചൊല്ലിനാൽ മാതാവുതന്നെയും
നന്നായ് പരിചരിച്ചിങ്ങിരുന്നീടുക.
വന്നീടുവൻ പതിന്നാലു സംവത്സരം
ചെന്നാലതിന്നുടനില്ലൊരു സംശയം.'

ശ്രീരാമവാക്കു കേട്ടോരു വൈദേഹിയു–
മാരൂഢതാപേന പിന്നേയും ചൊല്ലിനാൾ:

‘നാഥ! പതിവ്രതയാം ധർമ്മപത്നി ഞാ–
നാധാരവുമില്ല മറ്റെനിയ്ക്കാരുമേ.
ഏതുമേ ദോഷവുമില്ല ദയാനിധേ!
പാദശുശ്രൂഷാവ്രതം മുടക്കായ്ക മേ
നിന്നുടെ സന്നിധൌ സന്തതം വാണീടു–
മെന്നെ മറ്റാർക്കാനും പീഡിപ്പിച്ചുകൂടുമോ?
വല്ലതും മൂലഫലജലാഹാരങ്ങൾ
വല്ലഭോച്ഛിഷ്ടമെനിയ്ക്കമൃതോപമം.
ഭർത്താവുതന്നോടുകൂടെ നടക്കുമ്പോ–
ളെത്രയും കൂർത്തുമൂർത്തുള്ള കല്ലും മുള്ളും
പുഷ്പാസ്തരണതുല്യങ്ങളെനിയ്ക്കതും
പുഷ്പബാണോപമ! നീ വെടിഞ്ഞീടൊലാ.
ഏതുമേ പീഡയുണ്ടാകയില്ലെന്മൂലം
ഭീതിയുമേതുമെനിയ്ക്കില്ല ഭർത്താവേ!
കശ്ചിൽ ദ്വിജൻ ജ്യോതിശ്ശാസ്ത്രവിശാരദൻ
നിശ്ചയിച്ചെന്നോടു പണ്ടരുളിച്ചെയ്തു:
ഭർത്താവിനോടും വനത്തിൽ വസിപ്പതി–
നെത്തും ഭവതിയ്ക്കു സംശയമില്ലേതും,
ഇത്ഥം പുരൈവ ഞാൻ കേട്ടിരിയ്ക്കുന്നതു
സത്യമതിന്നിയുമൊന്നു ചൊല്ലീടുവൻ.
രാമായണങ്ങൾ പലവും കവിവര–
രാമോദമോടു പറഞ്ഞു കേൾപ്പുണ്ടു ഞാൻ
ജാനകിയോടുകൂടാതെ രഘുവരൻ
കാനനവാസത്തിനുനെന്നു പോയിട്ടുള്ളു?
ഉണ്ടോ പുരുഷൻ പ്രകൃതിയെ വേറിട്ടു?
രണ്ടുമൊന്നത്രേ വിചാരിച്ചുകാൺകിലോ.
പാണിഗ്രഹണമന്ത്രാർത്ഥവുമോർക്കണം
പ്രാണാവസാനകാലത്തും പിരിയുമോ?

എന്നിരിക്കേ പുനരെന്നെയുപേക്ഷിച്ചു
തന്നേ വനത്തിനായ്ക്കൊണ്ടെഴുന്നെള്ളുകിൽ
എന്നുമെൻ പ്രാണപരിത്യാഗവും ചെയ്‌വ-
നിന്നുതന്നേ നിന്തിരുവടിതന്നാണെ.’
എന്നിങ്ങനെ ദേവി ചൊന്നതു കേട്ടൊരു
മന്നവൻ മന്ദസ്മിതംപൂണ്ടരുൾചെയ്തു:
‘എങ്കിലോ വല്ലഭേ? പോരിക വൈകാതെ
സങ്കടമിന്നിതു ചൊല്ലിയുണ്ടാകേണ്ടാ.
ദാനമരുന്ധതിയ്ക്കായ്ക്കൊണ്ടു ചെയ്ക നീ
ജാനകി! ഹാരാദിഭൂഷണമൊക്കവേ.
ഇത്ഥമരുൾചെയ്തു ലക്ഷ്മണൻതന്നോടു
പൃത്ഥ്വീസുരോത്തമന്മാരെ വരുത്തുകെ-
ന്നത്യാദരമരുൾചെയ്തനേരം ദ്വിജേ-
ന്ദ്രോത്തമന്മാരെ വരുത്തി കുമാരനും.
വസ്ത്രങ്ങളാഭരണങ്ങൾ പശുക്കളു-
മർത്ഥമവധിയില്ലാതോളമാദരാൽ
സദ്വൃത്തരായ് കുലശീലഗുണങ്ങളാ-
ലുത്തമന്മാരായ് കുടുംബികളാകിയ
വേദവിജ്ഞാനികളാം ദ്വിജേന്ദ്രന്മാർക്കു
സാദരം ദാനങ്ങൾ ചെയ്തു ബഹുവിധം
മാതാവുതന്നുടെ സേവകന്മാരായ
ഭൂദേവസത്തമന്മാർക്കും കൊടുത്തിതു
പിന്നെ നിജാന്തഃപുരവാസികൾക്കും മ-
റ്റന്യരാം സേവകന്മാർക്കും ബഹുവിധം
ദാനങ്ങൾചയ്കയാലാനന്ദമഗ്നരായ്
മാനവനായകനാശീർവചനവും
ചെയ്തിതു താപസന്മാരും ദ്വിജന്മാരും.
പെയ്തുപെയ്തീടുന്നിതശ്രുകണങ്ങളും

ജാനകീദേവിയുമമ്പോടരുന്ധതി-
യ്ക്കാനന്ദമുൾക്കൊണ്ടു ദാനങ്ങൾ നല്കിനാൾ.
ലക്ഷ്മണവീരൻ സുമിത്രയാമമ്മയെ
ത്തൽക്ഷണേ കൗസല്യ കൈയിൽ സമർപ്പിച്ചു
വന്ദിച്ചനേരം സുമിത്രയും പുത്രനെ
നന്ദിച്ചെടുത്തു സമാശ്ലേഷവും ചെയ്തു
നന്നായനുഗ്രഹം ചെയ്തു തനയനു
പിന്നെയുപദേശവാക്കുമുരചെയ്താൾ:
'അഗ്രജൻതന്നെപ്പരിചരിച്ചെപ്പൊഴു-
മഗ്രേ നടന്നുകൊള്ളേണം പിരിയാതെ,
രാമനേ നിത്യം ദശരഥനെന്നുള്ളി-
ലാമോദമോടു നിരൂപിച്ചുകൊള്ളണം
എന്നെജ്ജനകാത്മജയെന്നുറച്ചുകൊൾ
പിന്നെയയോദ്ധ്യയെന്നോർത്തീടടവിയെ.
മായാവിഹീനമീവണ്ണമുറപ്പിച്ചു
പോയാലുമെങ്കിൽ സുഖമായ് വരിക തേ.'
മാതൃവചനം ശിരസി ധരിച്ചുകൊ-
ണ്ടാദരവോടു തൊഴുതു സൗമിത്രിയും
തന്നുടെ ചാപശരാദികൾ കൈക്കൊണ്ടു
ചെന്നു രാമാന്തികേ നിന്നു വണങ്ങിനാൻ
തൽക്ഷണേ രാഘവൻ ജാനകിതന്നോടും .
ലക്ഷ്മണനോടും ജനകനെ വന്ദിപ്പാൻ
പോകുന്ന നേരത്തു പൗരജനങ്ങളെ
രാഗമോടെ കടാക്ഷിച്ചു കുതൂഹലാൽ.
കോമളനായ കുമാരൻ മനോഹരൻ
ശ്യാമളരമ്യകളേബരൻ രാഘവൻ
കാമദേവോപമൻ കാമദൻ സുന്ദരൻ
രാമൻതിരുവടി നാനാജഗദഭി-

രാമനാത്മാരാമനംബുജലോചനൻ
കാമാരിസേവിതൻ നാനാജഗന്മയൻ.
താതാലയംപ്രതി പോകുന്ന നേരത്തു
സാദം കലർന്നോരു പൗരജനങ്ങളും
പാദചാരേണ നടക്കുന്നതു കണ്ടു
ഖേദം കലർന്നു പരസ്പരം ചൊല്ലിനാർ:
കഷ്ടമാഹന്ത കഷ്ടം! പശ്യ പശ്യ! ഹാ!
'കഷ്ടമെന്തിങ്ങനെ വന്നതു ദൈവമേ!
സോദരനോടും പ്രണയിനിതന്നോടും
പാദചാരേണ സഹായവും കൂടാതെ
ശർക്കരാകണ്ടകനിമ്നോന്നതയുത-
ദുർഘടമായുള്ള ദുർഗ്ഗമാർഗ്ഗങ്ങളിൽ
രക്തപത്മത്തിന്നു കാഠിന്യമേകുന്ന
മുഗ്ദ്ധമൃദുതരസ്നിഗ്ദ്ധപാദങ്ങളാൽ
നിത്യം വനാന്തേ നടക്കെന്നു കല്പിച്ച
പൃത്ഥ്വീശചിത്തം കഠോരമത്രേ തുലോം
പുത്രവാത്സല്യം ദശരഥൻതന്നോളം
മർത്ത്യരിലാർക്കുമില്ലിന്നലെയോളവും
ഇന്നിതു തോന്നുവാനെന്തൊരു കാരണം?'
എന്നതു കേട്ടുടൻ ചൊല്ലിനാനന്യനും:
കേകയപുത്രിയ്ക്കു രണ്ടു വരം നൃപ-
നേകിനാൻപോലതു കാരണം രാഘവൻ
പോകുന്നിതു വനത്തിനു,ഭരതനും
വാഴ്കെന്നു വന്നുകൂടും ധരാമണ്ഡലം.
പോക നാമെങ്കിൽ വനത്തിനു കൂടവേ
രാഘവൻതന്നെപ്പിരിഞ്ഞാൽ പൊറുക്കുമോ?
ഇപ്രകാരം പുരവാസികളായുള്ള
വിപ്രാദികൾ വാക്കു കേട്ടോരനന്തരം

വാമദേവൻ പുരവാസികൾ തമ്മോടു
സാമോദമേവമരുൾചെയ്തിതന്നേരം:

രാമസീതാതത്ത്വം

‘രാമനെച്ചിന്തിച്ചു ദുഃഖിയായ്ക്കാരുമേ
കോമളഗാത്രിയാം ജാനകിമൂലവും
തത്ത്വമായുള്ളതു ചൊല്ലുന്നതുണ്ടു ഞാൻ
ചിത്തം തെളിഞ്ഞു കേട്ടീടുവിനേവരും.
രാമനാകുന്നതു സാക്ഷാൽ മഹാവിഷ്ണു
താമരസാക്ഷനാമാദിനാരായണൻ
ലക്ഷ്മണനായതനന്തൻ ജനകജാ
ലക്ഷ്മീഭഗവതി ലോകമായാ പരാ
മായാഗുണങ്ങളെത്താനവലംബിച്ചു
കായഭേദം ധരിയ്ക്കുന്നിതാത്മാ പരൻ
രാജസമായ ഗുണത്തോടുകൂടവേ
രാജീവസംഭവനായ് പ്രപഞ്ചദ്വയം
വ്യക്തമായ് സൃഷ്ടിച്ചു സത്വപ്രധാനനായ്
ഭക്തപരായണൻ വിഷ്ണുരൂപംപൂണ്ടു
നിത്യവും രക്ഷിച്ചുകൊള്ളുന്നതീശ്വര–
നാദ്യനജൻ പരമാത്മാവു സാദരം.
രുദ്രവേഷത്താൽ തമോഗുണയുക്തനാ–
യദ്രിജാവല്ലഭൻ സംഹരിയ്ക്കുന്നതും
വൈവസ്വതമനു ഭക്തിപ്രസന്നനായ്
ദേവൻ മകരാവതാരമനുഷ്ഠിച്ചു
വേദങ്ങളെല്ലാം ഹയഗ്രീവനെക്കൊന്നു
വേധാവിനാക്കിക്കൊടുത്തതീ രാഘവൻ
പാഥോനിധിമഥനേ പണ്ടു മന്ദരം
പാതാളലോകം പ്രവേശിച്ചതുനേരം

നിഷ്ഠുരമായൊരു കൂർമ്മാകൃതിപൂണ്ടു
പൃഷ്ഠേ ഗിരീന്ദ്രം ധരിച്ചതീ രാഘവൻ.
ദുഷ്ടനായോരു ഹിരണ്യാക്ഷനെക്കൊന്നു
ഘൃഷ്ടിയായ് തേറ്റമേൽ ക്ഷോണിയെപ്പൊങ്ങിച്ചു
കാരണവാരിധിതന്നില്ക്കളിച്ചതും
കാരണപൂരുഷനാകുമീ രാഘവൻ.
നിർഹ്രാദമോടു നരസിംഹരൂപമായ്
പ്രഹ്ലാദനെപ്പരിപാലിച്ചുകൊള്ളുവാൻ
ക്രൂരങ്ങളായ നഖരങ്ങളെക്കൊണ്ടു
ഘോരനായോരു ഹിരണ്യകശിപുതൻ
വക്ഷഃപ്രദേശം പ്രപാടനം ചെയ്തതും
രക്ഷാചതുരനാം ലക്ഷ്മീവരനിവൻ.
പുത്രലാഭാർത്ഥമദിതിയും ഭക്തിപൂ-
ണ്ടർത്ഥിച്ചു സാദരമർച്ചിയ്ക്കകാരണം
എത്രയും കാരുണ്യമോടവൾതന്നുടെ
പുത്രനായിന്ദ്രാനുജനായ് പിറന്നതി-
ഭക്തനായോരു മഹാബലിയോടു ചെ-
ന്നർത്ഥിച്ചു മൂന്നടിയാക്കി ജഗത്ത്രയം
സത്വരം വാങ്ങി മരുത്വാനു നല്കിയ
ഭക്തപ്രിയനാം ത്രിവിക്രമനുമിവൻ.
ധാത്രീസുരദ്വേഷികളായ് ജനിച്ചൊരു
ധാത്രീപതികുലനാശം വരുത്തുവാൻ
ധാത്രിയിൽ ഭാർഗ്ഗവനായിപ്പിറന്നതും
ധാത്രീവരനായ രാഘവനാമിവൻ.
ധാത്രിയിലിപ്പോൾ ദശരഥപുത്രനായ്
ധാത്രീസുതാവരനായ് പിറന്നീടിനാൻ,
രാത്രിഞ്ചരകുലമൊക്കെ നശിപ്പിച്ചു
ധാത്രീഭാരം തീർത്തു ധർമ്മത്തെ രക്ഷിപ്പാൻ

ആദ്യനജൻ പരമാത്മാ പരാപരൻ
വേദ്യനല്ലാത വേദാന്തവേദ്യൻ പരൻ
നാരായണൻ പുരുഷോത്തമനവ്യയൻ
കാരണമാനുഷൻ രാമൻ മനോഹരൻ
രാവണനിഗ്രഹാർത്ഥം വിപിനത്തിനു
ദേവഹിതാർത്ഥം ഗമിയ്ക്കുന്നിതിന്നതിൻ
കാരണം മന്ഥരയല്ല കൈകേയിയ-
ല്ലാരും ഭ്രമിയ്ക്കായ്ക രാജാവുമല്ലല്ലോ.
വിഷ്ണുഭഗവാൻ ജഗന്മയൻ മാധവൻ
വിഷ്ണുമഹാമായാദേവി ജനകജാ
സൃഷ്ടിസ്ഥിതിലയകാരിണിതന്നോടും
പുഷ്ടപ്രമോദം പുറപ്പെട്ടതിന്നിപ്പോൾ.
ഇന്നലെ നാരദൻ വന്നു ചൊന്നാനവൻ
തന്നോടു രാഘവൻതാനുമരുൾചെയ്തു:
'നക്തഞ്ചരാന്വയനിഗ്രഹത്തിന്നു ഞാൻ
വ്യക്തം വനത്തിനു നാളെപ്പുറപ്പെടും'
എന്നതുമൂലം ഗമിയ്ക്കുന്നു രാഘവ-
നിന്നു വിഷാദം കളവിനെല്ലാവരും.
രാമനെച്ചിന്തിച്ചു ദുഃഖിയായ്കാരുമേ
രാമരാമേതി ജപിപ്പിനെല്ലാവരും.
നിത്യവും രാമരാമേതി ജപിയ്ക്കുന്ന
മർത്തനു മൃത്യുഭയാദികളൊന്നുമേ
സിദ്ധിയ്ക്കയില്ലതേയല്ല കൈവല്യവും
സിദ്ധിയ്ക്കുമേവനുമെന്നതു നിർണ്ണയം.
ദുഃഖസൗഖ്യാദി വികല്പങ്ങളില്ലാതെ
നിഷ്കളൻ നിർഗ്ഗുണനാത്മാ രഘൂത്തമൻ.
ന്യൂനാതിരേകവിഹീനൻ നിരഞ്ജന-
നാനന്ദപൂർണ്ണനന്തനനാകുലൻ.

അങ്ങനെയുള്ള ഭഗവത്സ്വരൂപത്തി-
നെങ്ങനേ ദുഃഖാദി സംഭവിച്ചീടുന്നു?
ഭക്തജനാനാം ഭജനാർത്ഥനായ് വന്നു
ഭക്തപ്രിയൻ പിറന്നീടിനാൻ ഭൂതലേ
പംക്തിരഥാഭീഷ്ടസിദ്ധ്യർത്ഥമായ് വന്നു
പംക്തികണ്ഠൻതന്നെക്കൊന്നു ജഗത്ത്രയം
പാലിപ്പതിന്നായവതരിച്ചീടിനാൻ
ബാലിശന്മാരേ! മനുഷ്യനായീശ്വരൻ.'

രാമസീതാരഹസ്യം മുഹുരീദൃശ-
മാമോദപൂർവകം ധ്യാനിപ്പവർക്കെല്ലാം
രാമദേവങ്കലുറച്ചോരു ഭക്തിയു-
മാമയനാശവും സിദ്ധിയ്ക്കുമേവനും.
ഗോപനീയം രഹസ്യം പരമീദൃശം
പാപവിനാശനം ചൊന്നതിൻകാരണം
രാമപ്രിയന്മാർ ഭവാന്മാരെന്നോർത്തു ഞാൻ
രാമത്തത്വം പരമോപദേശം ചെയ്തു'

രാമവിഷയമീവണ്ണമരുൾചെയ്തു
വാമദേവൻ വിരമിച്ചോരനന്തരം
വാമദേവവചനാമൃതം സേവിച്ചു
രാമനെ നാരായണനെന്നറിഞ്ഞുടൻ
പൗരജനം പരമാനന്ദമായൊരു
വാരാന്നിധിയിൽ മുഴുകിനാരേവരും.
താപവും തീർന്നിതു പൗരജനങ്ങൾക്കും
താപസശ്രേഷ്ഠനും മോദാലെഴുന്നള്ളി.
രാഘവൻ താതഗേഹം പ്രവേശിച്ചുടൻ
വ്യാകുലഹീനം വണങ്ങിയരുൾചെയ്തു

കൈകേയിയാകിയ മാതാവുതന്നോടു:
'ശോകം കളഞ്ഞാലുമമ്മേ! മനസി തേ
സൗമിത്രിയും ജനകാത്മജയും ഞാനും
സൗമുഖ്യമാർന്നു പോവാനായ് പുറപ്പെട്ടു
ഖേദമകലെക്കളഞ്ഞിനി ഞങ്ങളെ
താതനാജ്ഞാപിയ്ക്ക വേണ്ടതു വൈകാതെ.'
ഇഷ്ടവാക്യം കേട്ടു കൈകേയി സാദരം
പെട്ടെന്നെഴുന്നേറ്റിരുന്നു സസംഭ്രമം.
ശ്രീരാമനും മൈഥിലിയ്ക്കുമനുജനും
ചീരങ്ങൾ വെവ്വേറെ നല്കിനാളമ്മയും.
ധന്യവസ്ത്രങ്ങളുപേക്ഷിച്ചു രാഘവൻ
വന്യചീരങ്ങൾ പരിഗ്രഹിച്ചീടിനാൻ.
പുഷ്കരലോചനാനുജ്ഞയാ വല്കലം
ലക്ഷ്മണൻതാനുമുടുത്താനതുനേരം.
ലക്ഷ്മീ ഭഗവതിയാകിയ ജാനകി
വല്കലം കൈയിലിടിച്ചുകൊണ്ടാകുലാൽ
പക്ഷമെന്തുള്ളിലെന്നുള്ളതറിവാനായ്
തൽക്ഷണേ ലജ്ജയാ ഭർത്തൃമുഖാംബുജം
ഗൂഢമായ് നോക്കിനാളെങ്ങനെ ഞാനിതു
ഗാഢമുടുക്കുന്നതെന്നുള്ള ചിന്തയാ.
മംഗളദേവതാവല്ലഭൻ രാഘവ–
നിംഗിതജ്ഞൻ തദാ വാങ്ങിപ്പരുഷമാം
വല്കലം ദിവ്യാംബരോപരി വേഷ്ടിച്ചു
സല്കാരമാനം കലർന്നു നിന്നീടിനാൻ.
എന്നതു കണ്ടൊരു രാജദാരങ്ങളു–
മന്യരായുള്ള ജനങ്ങളുമൊക്കവേ
വന്ന ദുഃഖത്താൽ കരയുന്നതു കേട്ടു
നിന്നരുളീടും വസിഷ്ഠമഹാമുനി

കോപേന ഭർത്സിച്ചു കൈകേയിതന്നോടു
താപേന ചൊല്ലിനാ 'നെന്തിതു തോന്നുവാൻ?
ദുഷ്ടേ നിശാചരി! ദുർവൃത്തമാനസേ!
കഷ്ടമോർത്തോളം കഠോരശീലേ! ഖലേ!
രാമൻ വനത്തിന്നു പോകേണമെന്നല്ലോ
താമസശീലേ! വരത്തെ വരിച്ചു നീ?
ജാനകീദേവിയ്ക്കു വല്ക്കലം നല്കുവാൻ
മാനസേ തോന്നിയതെന്തൊരു കാരണം?
ഭക്ത്യാ പതിവ്രതയാകിയ ജാനകി
ഭർത്താവിനോടുകൂടെ പ്രയാണം ചെയ്കിൽ
സർവാഭരണവിഭൂഷിതഗാത്രിയായ്
ദിവ്യാംബരംപൂണ്ടനുഗമിച്ചീടുക.
കാനനദുഃഖനിവാരണാർത്ഥം പതി
മാനസവും രമിപ്പിച്ചു സദാകാലം
ഭർത്തൃശുശ്രൂഷയും ചെയ്തു പിരിയാതെ
ചിത്തശുദ്ധ്യാ ചരിച്ചീടുകെന്നേ വരൂ.'

ഇത്ഥം വസിഷ്ഠോക്തി കേട്ടു ദശരഥൻ
നത്വാ സുമന്ത്രരോടേവമരുൾചെയ്തു:
'രാജയോഗ്യം രഥമാശു വരുത്തുക
രാജീവനേത്രപ്രയാണായ സത്വരം.
ഇത്ഥമുക്ത്വാ രാമവക്ത്രാംബുജം പാർത്തു
പുത്ര! ഹാ! രാമ! സൗമിത്രേ! ജനകജേ!
രാമ! രാമ! ത്രിലോകാഭിരാമാംഗ! ഹാ!
ഹാ! മമ പ്രാണസമാന! മനോഹര!
ദുഃഖിച്ചു ഭൂമിയിൽ വീണു ദശരഥ-
നുൾക്കാമ്പഴിഞ്ഞു കരയുന്നതുനേരം
തേരുമൊരുമിച്ചു നിർത്തി സുമന്ത്രരും

ശ്രീരാമദേവനുമപ്പോളരുൾചെയ്തു:
'തേരിൽ കരേറുക സീതേ! വിരവിൽ നീ
നേരമിനിക്കളഞ്ഞീടരുതേതുമേ'
സുന്ദരി വന്ദിച്ചു തേരിൻ കരേറിനാ–
ളിന്ദിരാവല്ലഭനാകിയ രാമനും
മാനസേ ഖേദം കളഞ്ഞു ജനകനെ
വീണുവണങ്ങി പ്രദക്ഷിണവും ചെയ്തു
താണുതൊഴുതുടൻ തേരിൽ കരേറിനാൻ ;
ബാണചാപാസിതൂണീരാദികളെല്ലാം
കൈക്കൊണ്ടു വന്ദിച്ചു താനും കരേറിനാൻ.
ലക്ഷ്മണനപ്പോൾ സുമന്ത്രരുമാകുലാൽ
ദുഃഖേന തേർ നടത്തീടിനാൻ, ഭൂപനും
നില്ക്ക നില്ക്കെന്നു ചൊന്നാൻ, രഘുനാഥനും
ഗച്ഛ ഗച്ഛേതി വേഗാലരുൾചെയ്തിതു;
നിശ്ചലമായിതു ലോകവുമന്നേരം.
രാജീവലോചനൻ ദൂരേ മറഞ്ഞപ്പോൾ
രാജാവു മോഹിച്ചു വീണിതു ഭൂതലേ.
സ്ത്രീബാലവൃദ്ധാവധിപുരവാസികൾ
താപം മുഴുത്തു വിലപിച്ചു പിന്നാലെ
'തിഷ്ഠ തിഷ്ഠ പ്രഭോ! രാമ! ദയാനിധേ!
ദൃഷ്ടിയ്ക്കമൃതമായോരു തിരുമേനി
കാണായ്കിലെങ്ങനെ ഞങ്ങൾ പൊറുക്കുന്നു?
പ്രാണനോ പോയിതല്ലോ മമ ദൈവമേ!'
ഇത്തരം ചൊല്ലി വിലപിച്ചു സർവരും
സത്വരം തേരിൻപിറകേ നടകൊണ്ടാർ.
മന്നവൻതാനും ചിരം വിലപിച്ചഥ
ചൊന്നാൻ പരിചാരകന്മാരൊടാകുലാൽ:
'എന്നെയെടുത്തിനിക്കൊണ്ടുപോയ് ശ്രീരാമൻ

തന്നുടെ മാതൃഗേഹത്തിങ്കലാക്കുവിൻ
രാമനെ വേറിട്ടു ജീവിച്ചു ഞാനിനി
ഭൂമിയിൽ വാഴ്കെന്നതില്ലെന്നു നിർണ്ണയം’
എന്നതു കേട്ടോരു ഭൃത്യജനങ്ങളും
മന്നവൻതന്നെയെടുത്തു കൗസല്യതൻ
മന്ദിരത്തിങ്കലാക്കീടിനാരന്നേരം,
വന്നോരു ദുഃഖേന മോഹിച്ചു വീണിതു
പിന്നെയുണർന്നു കരഞ്ഞുതുടങ്ങിനാൻ,
ഖിന്നയായ് മേവുന്ന കൗസല്യതന്നോടും.

വനയാത്ര

ശ്രീരാമനും തമസാനദിതന്നുടെ
തീരം ഗമിച്ചു വസിച്ചു നിശാമുഖേ
പാനീയമാത്രമുപജീവനംചെയ്തു
ജാനകിയോടും നിരാഹാരനായൊരു
വൃക്ഷമൂലേ ശയനംചെയ്തുറങ്ങിനാൻ;
ലക്ഷ്മണൻ വില്ലുമമ്പും ധരിച്ചന്തികേ
രക്ഷിച്ചുനിന്നു സുമന്ത്രരുമായോരോ
ദുഃഖവൃത്താന്തങ്ങളും പറഞ്ഞാകുലാൽ
പൗരജനങ്ങളും ചെന്നരികേ പുക്കു
ശ്രീരാമനെയങ്ങു കൊണ്ടുപോയ്ക്കൂടായ്കിൽ
കാനനവാസം നമുക്കുമെന്നേവരും
മാനസത്തിങ്കലുറച്ചു മരുവിനാർ.
പൗരജനത്തിൻ പരിദേവനം കണ്ടു
ശ്രീരാമദേവനുമുള്ളിൽ നിരൂപിച്ചു:
‘സൂര്യനുദിച്ചാലയയ്ക്കയുമില്ലിവർ
കാര്യത്തിനും വരും വിഘ്നമെന്നാലിവർ
ഖേദം കലർന്നു തളർന്നുറങ്ങുന്നിതു ;

ബോധമില്ലിപ്പോളിനിയുണരുംമുൻപേ
പോക നാമിപ്പൊഴേ കൂട്ടുക തേരെ'ന്നു
രാഘവൻ വാക്കുകൾ കേട്ടു സുമന്ത്രരും
വേഗേന തേരുമൊരുമിച്ചിതന്നേരം
രാഘവന്മാരും ജനകതനൂജയും
തേരിലേറീടിനാരേതുമറിഞ്ഞീല
പൗരനങ്ങള,ന്നേരം സുമന്ത്രരും
ചെറ്റയോദ്ധ്യാഭിമുഖം ഗമിച്ചിട്ടഥ
തെറ്റെന്നു തെക്കോട്ടുതന്നേ നടകൊണ്ടു.
ചുറ്റും കിടന്ന പുരവാസികളെല്ലാം
പിറ്റെന്നാൾ തങ്ങളുണർന്നു നോക്കുന്നേരം
കണ്ടീല രാമനെയെന്നു കരഞ്ഞതി-
കുണ്ഠിതന്മാരായ് പുരി പുക്കുമേവിനാർ.
സീതാസമേതനാം രാമനെസ്സന്തതം
ചേതസി ചിന്തിച്ചു ചിന്തിച്ചനുദിനം
പുത്രമിത്രാദികളോടുമിടചേർന്നു
ചിത്തശുദ്ധ്യാ വസിച്ചീടിനാരേവരും
മംഗളദേവതാവല്ലഭൻ രാഘവൻ
ഗംഗാതടം പുക്കു ജാനകിതന്നോടും
മംഗളസ്നാനവുംചെയ്തു സഹാനുജം
ശൃംഗിവേരാവിദൂരേ മരുവീടിനാൻ.
ദാശരഥിയും വിദേഹതനൂജയും
ശിംശപാമൂലേ സുഖേന വാണീടിനാർ

ഗുഹസംഗമം

രാമാഗമനമഹോത്സവമെത്രയു-
മാമോദമുൾക്കൊണ്ടു കേട്ടു ഗുഹൻ തദാ
സ്വാമിയായിഷ്ടവയസ്യനായുള്ളോരു
രാമൻതിരുവടിയെക്കണ്ടു വന്ദിപ്പാൻ
പക്വമനസ്സോടു ഭക്ത്യൈവ സത്വരം

പക്വഫലമധുപുഷ്പാദികളെല്ലാം
കൈക്കൊണ്ടു ചെന്നു രാമാഗ്രേ വിനിക്ഷിപ്യ
ഭക്ത്യൈവ ദണ്ഡനമസ്കാരവും ചെയ്തു.
പെട്ടെന്നെടുത്തെഴുന്നേല്പിച്ചു വക്ഷസി
തുഷ്ട്യാ ദൃഢമണച്ചാശ്ലേഷവും ചെയ്തു
മന്ദഹാസംപൂണ്ടു മാധുര്യപൂർവകം
മന്ദേതരം കുശലപ്രശ്നവുംചെയ്തു
കഞ്ജവിലോചനൻതൻ തിരുമേനി ക-
ണ്ടഞ്ജലിപൂണ്ടു ഗുഹനുമുരചെയ്തു:
‘ധന്യനായേനടിയനിന്നു കേവലം
നിർണ്ണയം നൈഷാദജന്മവും പാവനം.
നൈഷാദമായുള്ളരാജ്യമിതുമൊരു
ദൂഷണഹീനമധീനമല്ലോ തവ.
കിങ്കരനാമടിയനേയും രാജ്യവും
സങ്കടംകൂടാതെ രക്ഷിച്ചുകൊള്ളുക.
സന്തോഷമുൾക്കൊണ്ടിനി നിന്തിരുവടി
സന്തതമത്ര വസിച്ചരുളീടണം.
അന്തഃപുരം മമ ശുദ്ധമാക്കീടണ-
മന്തർമുദാ പാദപത്മരേണുക്കളാൽ.
മൂലഫലങ്ങൾ പരിഗ്രഹിക്കേണമേ!
കാലേ കനിവോടനുഗ്രഹിക്കേണമേ!’
ഇത്തരം പ്രാർത്ഥിച്ചുനില്ക്കും ഗുഹനോടു
മുഗ്ദ്ധഹാസംപൂണ്ടരുൾചെയ്തു രാഘവൻ:
‘കേൾക്ക നീ വാക്യം മദീയം മമ സഖേ!
സൗഖ്യമിതില്പരമില്ലെനിക്കേതുമേ
സംവത്സരം പതിന്നാലു കഴിയണം
സംവസിച്ചീടുവാൻ ഗ്രാമാലയങ്ങളിൽ
അന്യദത്തം ഭുജിക്കുന്നതുമില്ലെന്നു

മന്യേ വനവാസകാലം കഴിവോളം.
രാജ്യം മമൈതൽ ഭവാൻ മത്സഖിയല്ലോ
പൂജ്യനാം നീ പരിപാലിയ്ക്ക സന്തതം.
കുണ്ഠഭാവം ചെറുതുണ്ടാകയും വേണ്ട
കൊണ്ടുവരിക വടക്ഷീരമാശു നീ.'
തൽക്ഷണം കൊണ്ടുവന്നു വടക്ഷീരവും
ലക്ഷ്മണനോടും കലർന്നു രഘൂത്തമൻ
ശുദ്ധവടക്ഷീരഭൂതികളെക്കൊണ്ടു
ബദ്ധമായോരു ജടാമകുടത്തൊടും
സോദരൻതന്നാൽ കുശദലാദ്യങ്ങളാൽ
സാദരമാസ്തൃതമായ തല്പസ്ഥലേ
പാനീയമാത്രമശിച്ചു വൈദേഹിയും
താനുമായ് പള്ളിക്കുറുപ്പുകൊണ്ടീടിനാൻ.
പ്രാസാദമൂർദ്ധ്നി പര്യങ്കേ യഥാ പുരാ
വാസവും ചെയ്തുറങ്ങീടുന്നതുപോലെ
ലക്ഷ്മണൻ വില്ലുമമ്പും ധരിച്ചന്തികേ
രക്ഷിച്ചുനിന്നു ഗുഹനോടുകൂടവേ.

ലക്ഷ്മണഗുഹസംവാദം

ലക്ഷ്മീപതിയായ രാഘവസ്വാമിയും
ലക്ഷ്മീഭഗവതിയാകിയ സീതയും
വൃക്ഷമൂലേ കിടക്കുന്നതു കണ്ടതി-
ദുഃഖം കലർന്നു ബാഷ്പാകുലനായ് ഗുഹൻ
ലക്ഷ്മണനോടു പറഞ്ഞുതുടങ്ങിനാൻ:
'പുഷ്കരനേത്രനെക്കണ്ടീലയോ സഖേ!
പർണ്ണതല്പേ ഭുവി ദാരുമൂലേ കിട-
ന്നർണ്ണോജനേത്രനുറങ്ങുമാറായിതു.
സ്വർണ്ണതല്പേ ഭവനോത്തമേ സല്പുരേ

പുണ്യപുരുഷൻ ജനകാത്മജയോടും
പള്ളിക്കുറുപ്പുകൊള്ളും മൂന്നമിന്നിഹ
പല്ലവപല്യങ്കസീമ്നി വനാന്തരേ,
ശ്രീരാമദേവനു ദുഃഖമുണ്ടാകുവാൻ
കാരണഭൂതയായ് വന്നിതു കൈകേയി
മന്ഥരാചിത്തമാസ്ഥായ കൈകേയിതാൻ
ഹന്ത! മഹാപാപമാചരിച്ചാളല്ലോ.'
ശ്രുത്വാ ഗുഹോക്തികളിത്ഥമാഹന്ത! സൗ-
മിത്രിയും സത്വരമുത്തരം ചൊല്ലിനാൻ:
'ഭദ്രമതേ! ശൃണു മദ്വചനം രാമ-
ഭദ്രനാമം ജപിച്ചീടുക സന്തതം
കസ്യ ദുഃഖസ്യ കോ ഹേതുർജഗത്ത്രയേ
കസ്യ സുഖസ്യാ വാ കോപി ഹേതുസ്സഖേ!
പൂർവജന്മാർജിത കർമ്മമത്രേ ഭുവി
സർവ്വലോകർക്കും സുഖദുഃഖകാരണം
ദുഃഖസുഖങ്ങൾ ദാനം ചെയ്‌വതിന്നാരു-
മുൾക്കാമ്പിലോർത്തുകണ്ടാലില്ല നിർണ്ണയം.
ഏകൻ മമ സുഖദാതാ ജഗതി മ-
റ്റേകൻ മമ ദുഃഖദാതാവിതി വൃഥാ
തോന്നുന്നിതജ്ഞാനബുദ്ധികൾക്കെപ്പൊഴും
തോന്നുകയില്ല ബുധന്മാർക്കതേതുമേ.
ഞാനിതിനിന്നു കർത്താവെന്നു തോന്നുന്നു.
മാനസതാരിൽ വൃഥാഭിമാനേന കേൾ
ലോകം നിജകർമ്മസൂത്രബദ്ധം സഖേ!
ഭോഗങ്ങളും നിജകർമ്മാനുസാരികൾ.
മിത്രാര്യുദാസീന ബാന്ധവദ്വേഷ-
മദ്ധ്യസ്ഥസുഹൃജ്ജനഭേദബുദ്ധിഭ്രമം
ചിത്രമത്രേ നിരൂപിച്ചാൽ സ്വകർമ്മങ്ങൾ

യത്ര വിഭാവ്യതേ തത്ര യഥാ തഥാ.
ദുഃഖം സുഖം നിജകർമ്മവശാഗത-
മൊക്കെയെന്നുൾക്കാമ്പുകൊണ്ടു നിനച്ചിതിൽ
യദൃച്ഛയാഗതം തത്ര കാലാന്തരേ
തത്തൽഭുജിച്ചതിസ്വസ്ഥനായ് വാഴണം.
ഭോഗത്തിനായ്ക്കൊണ്ടു കാമിയ്ക്കയുംവേണ്ട
ഭോഗം വിധികൃതം വർജ്ജിയ്ക്കയുംവേണ്ട. 1770
വ്യർത്ഥമോർത്തോളം വിഷാദഹർഷാദികൾ
ചിത്തേ ശുഭാശുഭകർമ്മഫലോദയേ
മർത്ത്യദേഹം പുണ്യപാപങ്ങളെക്കൊണ്ടു
നിത്യമുൽപ്പന്നം വിധിവിഹിതം സഖേ!
സൗഖ്യദുഃഖങ്ങൾ സഹജമേവർക്കുമേ
നീക്കാവതല്ല സുരാസുരന്മാരാലും
ലോകേ സുഖാനന്തരം ദുഃഖമായ് വരു-
മാകുലമില്ല ദുഃഖാനന്തരം സുഖം
നൂനം ദിനരാത്രിപോലെ ഗതാഗതം
മാനസേ ചിന്തിയ്ക്കിലിത്രയുമല്ലെടോ! 1780
ദുഃഖമദ്ധ്യേ സുഖമായും വരും പിന്നെ
ദുഃഖം സുഖമദ്ധ്യസംസ്ഥമായും വരും
രണ്ടുമന്യോന്യസംയുക്തമായേവനു-
മുണ്ടു ജലപങ്കമെന്നപോലേ സഖേ!
ആകയാൽ ധൈര്യേണ വിദ്വജ്ജനം ഹൃദി
ശോകഹർഷങ്ങൾ കൂടാതെ വസിയ്ക്കുന്നു.
ഇഷ്ടമായുള്ളതുതന്നെ വരുമ്പോഴു-
മിഷ്ടമല്ലാത്തതുതന്നെ വരുമ്പോഴും
തുഷ്ടാത്മനാ മരുവുന്നു ബുധജനം
ദൃഷ്ടമെല്ലാം മഹാമായേതി ഭാവനാൽ. 1790
ഇത്ഥം ഗുഹനും സുമിത്രാത്മജനുമായ്

വൃത്താന്തഭേദം പറഞ്ഞു നില്ക്കുന്നേരം
മിത്രനുദിച്ചിതു, സത്വരം രാഘവൻ
നിത്യകർമ്മങ്ങളും ചെയ്തരുളിച്ചെയ്തു
'തോണിവരുത്തു'കെന്നപ്പോൾ ഗുഹൻ നല്ല
തോണിയും കൊണ്ടുവന്നാശു വണങ്ങിനാൻ.
സ്വാമിന്നിയം ദ്രോണികാ സമാരുഹ്യതാം
സൗമിത്രിണാ ജനകാത്മജയാ സമം
തോണിതുഴയുന്നതുമടിയൻ തന്നെ
മാനവവീര! മമ പ്രാണവല്ലഭ!
ശൃംഗിവേരാധിപൻ വാക്കുകേട്ടന്നേരം
മംഗളദേവതയാകിയ സീതയെ
കയ്യും പിടിച്ചു കരേറ്റി ഗുഹനുടെ
കയ്യും പിടിച്ചു താനും കരേറീടിനാൻ.
ആയുധമെല്ലാമെടുത്തു സൗമിത്രിയു-
മായതമായൊരു തോണി കരേറിനാൻ.
ജ്ഞാതിവർഗ്ഗത്തോടുകൂടെ ഗുഹൻപര-
മാദരവോടു വഹിച്ചിതു തോണിയും.
മംഗളാപാംഗിയാം ജാനകീദേവിയും
ഗംഗയെ പ്രാർത്ഥിച്ചു നന്നായ് വണങ്ങിനാൾ:
'ഗംഗേ! ഭഗവതി ദേവി! നമോസ്തു തേ
സംഗേന ശംഭുതൻ മൗലിയിൽ വാഴുന്ന
സുന്ദരീ! ഹൈമവതി! നമസ്തേ നമോ
മന്ദാകിനീ! ദേവി ഗംഗേ! നമോസ്തു തേ
ഞങ്ങൾ വനവാസവും കഴിഞ്ഞാദരാ-
ലിങ്ങുവന്നാൽ ബലിപൂജകൾ നല്കുവൻ
രക്ഷിച്ചുകൊൾക നീയാപത്തുകൂടാതെ
ദക്ഷാരിവല്ലഭേ ഗംഗേ! നമോസ്തു തേ
ഇത്തരം പ്രാർത്ഥിച്ചു വന്ദിച്ചിരിക്കവേ

സത്വരം പാരകൂലം ഗമിച്ചീടിനാർ.
തോണിയിൽനിന്നു താഴത്തിറങ്ങി ഗുഹൻ
താണുതൊഴുതപേക്ഷിച്ചാൻ മനോഗതം:
‘കൂടെ വിടകൊൾവതിന്നടിയന്നുമൊ–
രാടൽകൂടാതെയനുജ്ഞ നല്കീടണം.
പ്രാണങ്ങളെക്കളഞ്ഞീടുവനല്ലായ്കി–
ലേണാങ്കബിംബാനന! ജഗതീപതേ!
നൈഷാദവാക്യങ്ങൾ കേട്ടു മനസി സ–
ന്തോഷേണ രാഘവനേവമരുൾചെയ്തു:
‘സത്യം പതിന്നാലു സംവത്സരം വിപി–
നത്തിൽ വസിച്ചു വരുവൻ വിരവിൽ ഞാൻ
ചിത്തവിഷാദമൊഴിഞ്ഞു വാണീടു നീ
സത്യവിരോധം വരാ രാമഭാഷിതം.’
ഇത്തരമോരോവിധമരുളിച്ചെയ്തു
ചിത്തമോദേന ഗാഢാശ്ലേഷവും ചെയ്തു.
ഭക്തനെപ്പോകെന്നയച്ചു രഘൂത്തമൻ
ഭക്ത്യാ നമസ്കരിച്ചഞ്ജലിയുംചെയ്തു
മന്ദമന്ദം തോണിമേലേ ഗുഹൻ വീണ്ടു
മന്ദിരംപുക്കു ചിന്തിച്ചു മരുവിനാൻ.

ഭരദ്വാജാശ്രമപ്രവേശം

വൈദേഹിതന്നോടുകൂടവേ രാഘവൻ
സോദരനോടുമൊരു മൃഗത്തെക്കൊന്നു
സാദരം ഭുക്ത്വാ സുഖേന വസിച്ചിതു
പാദപമൂലേ ദലാഢ്യതല്പസ്ഥലേ
മാർത്താണ്ഡദേവനുദിച്ചോരനന്തരം
പാർത്ഥിവനർഘ്യാദി നിത്യകർമ്മംചെയ്തു
ചെന്നു ഭരദ്വാജനായ തപോധനൻ

തന്നാശ്രമപദത്തിന്നടുത്താദരാൽ
ചിത്തമോദത്തോടിരുന്നോരുനേരത്തു
തത്ര കാണായിതൊരു വടുതന്നെയും
അപ്പോളവനോടരുൾചെയ്തു രാഘവ-
നിപ്പൊഴേ നീ മുനിയോടുണർത്തിയ്ക്കണം
രാമൻ ദശരഥനന്ദനനുണ്ടു തൻ-
ഭാമിനിയോടുമനുജനോടും വന്നു
പാർത്തിരിയ്ക്കുന്നിതുടജാന്തികേയെന്ന
വാർത്ത വൈകാതെയുണർത്തിയ്ക്കയെന്നപ്പോൾ
താപസശ്രേഷ്ഠനോടബ്രഹ്മചാരി ചെ-
ന്നാഭോഗസന്തോഷമോടു ചൊല്ലീടിനാൻ:
ആശ്രമോപാന്തേ ദശരഥപുത്രനു-
ണ്ടാശ്രിതവത്സല! പാർത്തിരുന്നീടുന്നു
ശ്രുത്വാ ഭരദ്വാജനിത്ഥം സമുത്ഥായ
ഹസ്തേ സമാദായ സാർഘ്യപാദ്യാദിയും
ഗത്വാ രഘൂത്തമസന്നിധൗ സത്വരം
ഭക്ത്യൈവ പൂജയിത്വാ സഹലക്ഷ്മണം
ദൃഷ്ട്വാ രമാവരം രാമം ദയാപരം
തുഷ്ട്യാ പരമാനന്ദാബ്ധൗ മുഴുകിനാൻ
ദാശരഥിയും ഭരദ്വാജപാദങ്ങ-
ളാശു വണങ്ങിനാൻ ഭാര്യാനുജാന്വിതം
ആശീർവ്വചനപൂർവ്വം മുനിപുംഗവ-
നാശയാനന്ദമിയന്നരുളിച്ചെയ്തു.
പാദരജസാ പവിത്രയാക്കീടു നീ
വേദാത്മക! മമ പർണ്ണശാലാമിമാം
ഇത്ഥമുക്ത്വാടജമാനീയ സീതയാ
സത്യസ്വരൂപം സഹാനുജം സാദരം
പൂജാവിധാനേന പൂജിച്ചുടൻ ഭര-

ദ്വാജതപോധനശ്രേഷ്ഠനരുൾചെയ്തു:
നിന്നോടു സംഗമമുണ്ടാകകാരണ-
മിന്നുവന്നു തപസ്സാഫല്യമൊക്കവേ.
ജ്ഞാതം മായാ തവോദന്തം രഘുപതേ
ഭൂതമാഗാമികം വാ കരുണാനിധേ!
ഞാനറിഞ്ഞേൻ പരമാത്മാ ഭവാൻ കാര്യ-
മാനുഷനായിതു മായയാ ഭൂതലേ 1880
ബ്രഹ്മണാ പണ്ടു സംപ്രാർത്ഥിതനാകയാൽ
ജന്മമുണ്ടായതു യാതൊന്നിനെന്നതും
കാനനവാസാവകാശമുണ്ടായതും
ഞാനറിഞ്ഞീടിനേനിന്നതിനെന്നെടോ!
ജ്ഞാനദൃഷ്ട്യാ തവ ധ്യാനൈകജാതയാ
ജ്ഞാനമൂർത്തേ! സകലത്തെയും കണ്ടു ഞാൻ.
എന്തിനു ഞാൻ വളരെപ്പറഞ്ഞീടുന്നു
സന്തുഷ്ടബുദ്ധ്യാ കൃതാർത്ഥനായേനഹം
ശ്രീപതി രാഘവൻ വന്ദിച്ചു സാദരം
താപസശ്രേഷ്ഠനോടേവമരുൾചെയ്തു 1890
ക്ഷത്രബന്ധുക്കളായുള്ളോരു ഞങ്ങളെ
ചിത്തമോദത്തോടനുഗ്രഹിക്കേണമേ.
ഇത്ഥമന്യോന്യമാഭാഷണവും ചെയ്തു
തത്ര കഴിഞ്ഞിതു രാത്രി മുനിയുമായ്

വാൽമീക്യാശ്രമപ്രവേശം

ഉത്ഥാനവും ചെയ്തുഷസി മുനിവര-
പുത്രരായുള്ള കുമാരകന്മാരുമായ്
ഉത്തമയായ കാളിന്ദീനദിയേയു-
മുത്തീര്യ താപസാദിഷ്ടമാർഗ്ഗേണ പോയ്
ചിത്രകൂടാദ്രിയെ പ്രാപിച്ചിതു ജവാൽ.

തത്ര വാൽമീകിതന്നാശ്രമം നിർമ്മലം
നാനാമുനികുലസംകുലം കേവലം
നാനാമൃഗദ്വിജാകീർണ്ണം മനോഹരം
ഉത്തമവൃക്ഷലതാപരിശോഭിതം
നിത്യകുസുമഫലദലസംയുതം
തത്ര ഗത്വാ സമാസീനം മുനികുല-
സത്തമം ദൃഷ്ട്വാ നമസ്കരിച്ചീടിനാൻ.
രാമം രമാവരം വീരം മനോഹരം
കോമളം ശ്യാമളം കാമദം മോഹനം
കന്ദർപ്പസുന്ദരമിന്ദീവരേക്ഷണ-
മിന്ദ്രാദിവൃന്ദാരകൈരഭിവന്ദിതം
ബാണതൂണീരധനുർദ്ധരം വിഷ്ടപ-
ത്രാണനിപുണം ജടാമകുടോജ്ജ്വലം
ജാനകീലക്ഷ്മണോപേതം രഘൂത്തമം
മാനവേന്ദ്രം കണ്ടു വാൽമീകിയും തദാ
സന്തോഷബാഷ്പാകുലാക്ഷനായ് രാഘവൻ
തൻതിരുമേനി ഗാഢം പുണർന്നീടിനാൻ.
നാരായണം പരമാനന്ദവിഗ്രഹം
കാരുണ്യപീയൂഷസാഗരം മാനുഷം,
പൂജയിത്വാ ജഗല്പൂജ്യം ജഗന്മയം
രാജീവലോചനം രാജേന്ദ്രശേഖരം
ഭക്തിപൂണ്ടർഘ്യപാദ്യാദികൾ കൊണ്ടഥ
മുക്തിപ്രദനായ നാഥനു സാദരം
പക്വമധുരമധുഫലമൂലങ്ങ-
ളൊക്കെ നിവേദിച്ചു ഭോജനാർത്ഥം മുദാ.
ഭുക്ത്വാ പരിശ്രമംതീർത്തു രഘുവരൻ
നത്വാ മുനിവരൻതന്നോടരുൾചെയ്തു:
'താതാജ്ഞയാ വനത്തിന്നു പുറപ്പെട്ടു

സോദരനോടും ജനകാത്മജയോടും.
ഹേതുവോ ഞാൻ പറയേണമെന്നില്ലല്ലോ
വേദാന്തിനാം ഭവതാമറിയാമല്ലോ.
യാതൊരേടത്തു സുഖേന വസിയ്ക്കാവൂ
സീതയോടുംകൂടിയെന്നരുൾചെയ്യണം
ഇദ്ദിക്കിലൊട്ടുകാലം വസിച്ചീടുവാൻ
ചിത്തേ പെരികെയുണ്ടാശ മഹാമുനേ!
ഇങ്ങനെയുള്ള ദിവ്യന്മാരിരിയ്ക്കുന്ന
മംഗളദേശങ്ങൾ മുഖ്യവാസോചിതം.'
എന്നതുകേട്ടു വാൽമീകി മഹാമുനി
മന്ദസ്മിതം ചെയ്തിവണ്ണമരുൾചെയ്തു:
'സർവ്വലോകങ്ങളും നിങ്കൽ വസിയ്ക്കുന്നു
സർവ്വലോകേഷു നീയും വസിച്ചീടുന്നു
ഇങ്ങനെ സാധാരണം നിവാസസ്ഥല--
മങ്ങനെയാകയാലെന്തു ചൊല്ലാവതും
സീതാസഹിതനായ് വാഴുവാനിന്നൊരു
ദേശം വിശേഷേണ ചോദിയ്ക്ക കാരണം
സൗഖ്യേന തേ വസിപ്പാനുള്ള മന്ദിര-
മാഖ്യാവിശേഷേണ ചൊല്ലുന്നതുണ്ടു ഞാൻ
സന്തുഷ്ടരായ് സമദൃഷ്ടികളായ് ബഹു-
ജന്തുക്കളിൽ ദോഷഹീനമതികളായ്
ശാന്തരായ് നിന്നെബ്ഭജിപ്പവർ തമ്മുടെ
സ്വാന്തം നിനക്കു സുഖവാസമന്ദിരം.
നിത്യധർമ്മാധർമ്മമെല്ലാമുപേക്ഷിച്ചു
ഭക്ത്യാ ഭവാനെബ്ഭജിയ്ക്കുന്നവരുടെ
ചിത്തസരോജം ഭവാനിരുന്നീടുവാ-
നുത്തമമായ് വിളങ്ങീടുന്ന മന്ദിരം.
നിത്യവും നിന്നെശ്ശരണമായ് പ്രാപിച്ചു

നിർദ്വന്ദ്വരായ് നിസ്പൃഹരായ് നിരീഹരായ്
ത്വന്മന്ത്രജാപകരായുള്ള മാനുഷർ
തന്മനഃപങ്കജം തേ സുഖമന്ദിരം.
ശാന്തന്മാരായ് നിരഹങ്കാരികളുമായ്
ശാന്തരാഗദ്വേഷമാനസന്മാരുമായ്
ലോഷ്ടാശ്മകാഞ്ചനതുല്യമതികളാം
ശ്രേഷ്ഠമതികൾ മനസ്തവ മന്ദിരം.
നിങ്കൽ സമസ്തകർമ്മങ്ങൾ സമർപ്പിച്ചു
നിങ്കലേ ദത്തമായോരു മനസ്സോടും
സന്തുഷ്ടരായ് മരുവുന്നവർ മാനസം
സന്തതം തേ സുഖവാസായ മന്ദിരം.
ഇഷ്ടം ലഭിച്ചിട്ടു സന്തോഷമില്ലൊട്ടു-
മിഷ്ടേതരാപ്തിയ്ക്കനുതാപവുമില്ല
സർവ്വവും മായേതി നിശ്ചിത്യ വാഴുന്ന
ദിവ്യമനസ്തവ വാസായ മന്ദിരം.
ഷഡ്ഭാവഭേദവികാരങ്ങളൊക്കെയു-
മുൾപ്പൂവിലോർക്കിലോ ദേഹത്തിനേയുള്ളു,
ക്ഷുത്തൃഡ്ഭവസുഖദുഃഖാദി സർവ്വവും
ചിത്തേ വിചാരിയ്ക്കിലാത്മാവിനില്ലേതും.
ഇത്ഥമുറച്ചു ഭജിയ്ക്കുന്നവരുടെ
ചിത്തം തവ സുഖവാസായ മന്ദിരം.
യാതൊരുത്തൻ ഭവന്തം പരം ചിൽഘനം
വേദസ്വരൂപമനന്തമേകം സതാം
വേദാന്തവേദ്യമാദ്യം ജഗല്ക്കാരണം
നാദാന്തരൂപം പരബ്രഹ്മമച്യുതം
സർവ്വഗുഹാശയസ്ഥം സമസ്താധാരം
സർവ്വഗതം പരാത്മാനമലേപകം
വാസുദേവം വരദം വരേണ്യം ജഗ-

ദ്വാസിനാമാത്മനാ കാണുന്നതും സദാ
തസ്യ ചിത്തേ ജനകാത്മജയാ സമം
നിസ്സംശയം വസിച്ചീടുക ശ്രീപതേ!
സന്തതാഭ്യാസദൃഢീകൃതചേതസാ
സന്തതം ത്വല്പാദസേവാരതാത്മനാം
സന്തതം ത്വന്നാമമന്ത്രജപശുചി
സന്തോഷചേതസാം ഭക്തിദ്രവാത്മനാം
അന്തർഗ്ഗതനായ് വസിയ്ക്ക നീ സീതയാ
ചിന്തിതചിന്താമണേ! ദയാവാരിധേ!

വാൽമീകിയുടെ ആത്മകഥ

കർണ്ണാമൃതം തവ നാമമാഹാത്മ്യമോ
വർണ്ണിപ്പതിന്നാർക്കുമാവതുമല്ലല്ലോ.
ചിന്മയനായ നിൻ നാമമഹിമയാൽ
ബ്രഹ്മമുനിയായ് ചമഞ്ഞിതു ഞാനെടോ!.
ദുർമ്മതി ഞാൻ കിരാതന്മാരുമായ് പുരാ
നിർമ്മരിയാദങ്ങൾ ചെയ്തേൻ പലതരം
ജന്മമാത്രദ്വിജത്വം മുന്നമുള്ളതും
ബ്രഹ്മകർമ്മങ്ങളുമൊക്കെ വെടിഞ്ഞു ഞാൻ
ശൂദ്രസമാചാരതല്പരനായൊരു
ശൂദ്രതരുണിയുമായ് വസിച്ചേൻ ചിരം.
പുത്രരേയും വളരെജ്ജനിപ്പിച്ചിതു
നിസ്ത്രപം ചോരന്മാരോടുകൂടെച്ചേർന്നു
നിത്യവും ചോരനായ് വില്ലുമമ്പും ധരി-
ച്ചെത്രജന്തുക്കളെക്കൊന്നേൻ ചതിച്ചു ഞാൻ!
എത്ര വസ്തു പറിച്ചേൻ ദ്വിജന്മാരോടു-
മത്ര മുനീന്ദ്രവനത്തിൽനിന്നേകദാ.
സപ്തമുനികൾ വരുന്നതു കണ്ടു ഞാൻ

തത്ര വേഗേന ചെന്നേൻ മുനിമാരുടെ
വസ്ത്രാദികൾ പറിച്ചീടുവാൻ മൂഢനായ്.
മദ്ധ്യാഹ്നമാർത്താണ്ഡതേജസ്സ്വരൂപികൾ
നിർദ്ദയം പ്രാപ്തനാം ദുഷ്ടനാമെന്നെയും
വിദ്രുതം നിർജ്ജനേ ഘോരമഹാവനേ
ദൃഷ്ട്വാ സസംഭ്രമമെന്നോടരുൾചെയ്തു:
'തിഷ്ഠ തിഷ്ഠ ത്വയാ കർത്തവ്യമത്ര കിം?
ദുഷ്ടമതേ! പരമാർത്ഥം പറ'കെന്നു
തുഷ്ട്യാ മുനിവരന്മാരരുൾചെയ്തപ്പോൾ
നിഷ്ഠുരാത്മാവായ ഞാനുമവർകളോ-
ടിഷ്ടം മദീയം പറഞ്ഞേൻ നൃപാത്മജ!:
'പുത്രദാരാദികളുണ്ടെനിയ്ക്കെത്രയും
ക്ഷുത്തൃട്പ്രപീഡിതന്മാരായിരിയ്ക്കുന്നു.
വൃത്തികഴിപ്പിൻ വഴിപോക്കരോടു ഞാൻ
നിത്യം പിടിച്ചു പറിയ്ക്കുമാറാകുന്നു.
നിങ്ങളോടും ഗ്രഹിച്ചീടണമേതാനു-
മിങ്ങനെ ചിന്തിച്ചു വേഗേന വന്നു ഞാൻ.
ചൊന്നാർ മുനിവരന്മാരതുകേട്ടുട-
നെന്നോടു മന്ദസ്മിതം ചെയ്തു സാദരം:
'എങ്കിൽ നീ ഞങ്ങൾ ചൊല്ലുന്നതു കേൾക്കണം
നിൻ കുടുംബത്തോടു ചെന്നു ചോദിയ്ക്ക നീ
നിങ്ങളെച്ചൊല്ലി ഞാൻ ചെയ്യുന്ന പാപങ്ങൾ
നിങ്ങൾകൂടെപ്പകുത്തൊട്ടു വാങ്ങീടുമോ?
എന്നു നീ ചെന്നു ചോദിച്ചു വരുവോളം
നിന്നീടുമത്രൈവ ഞങ്ങൾ നിസ്സംശയം.'
ഇത്ഥമാകർണ്യ ഞാൻ വീണ്ടുപോയ് ചെന്നു മൽ-
പുത്രദാരാദികളോടു ചോദ്യംചെയ്തേൻ:
'ദുഷ്കർമ്മസഞ്ചയംചെയ്തു ഞാൻ നിങ്ങളെ-

യൊക്കെ ഭരിച്ചുകൊള്ളുന്നു ദിനംപ്രതി
തൽഫലമൊട്ടൊട്ടു നിങ്ങൾ വാങ്ങീടുമോ?
മല്ലാപമൊക്കെ, ഞാൻ തന്നെ ഭുജിയ്ക്കുന്നോ?
സത്യം പറയേണ'മെന്നു ഞാൻ ചൊന്നതി–
നുത്തരമായവരെന്നോടു ചൊല്ലിനാർ:
'നിത്യവും ചെയ്യുന്ന കർമ്മഗണഫലം
കർത്താവൊഴിഞ്ഞു മറ്റന്യൻ ഭുജിയ്ക്കുമോ?
താന്താൻ നിരന്തരം ചെയ്യുന്ന കർമ്മങ്ങൾ
താന്താനനുഭവിച്ചീടുകെന്നേ വരൂ'
ഞാനുമതുകേട്ടു ജാതനിർവ്വേദനായ്
മാനസേ ചിന്തിച്ചു ചിന്തിച്ചൊരോതരം
താപസന്മാർ നിന്നരുളുന്ന ദിക്കിനു
താപേന ചെന്നു നമസ്കരിച്ചീടിനേൻ
നിത്യതപോധനസംഗമഹേതുനാ
ശുദ്ധമായ് വന്നിതെന്നന്തഃകരണവും
ത്യക്ത്വാ ധനുശ്ശരാദ്യങ്ങളും ദൂരെ ഞാൻ
ഭക്ത്യാ നമസ്കരിച്ചേൻ പാദസന്നിധൗ
'ദുർഗ്ഗതിസാഗരേ മഗ്നനായീടുവാൻ
നിർഗ്ഗമിച്ചീടുമെന്നെക്കരുണാത്മനാ
രക്ഷിച്ചുകൊള്ളേണമേ ശരണാഗത–
രക്ഷണം ഭൂഷണമല്ലോ മഹാത്മനാം.'
സ്പഷ്ടമിത്യുക്ത്വാ പതിതം പദാന്തികേ
ദൃഷ്ട്വാ മുനിവരന്മാരുമരുൾചെയ്തു:
'ഉത്തിഷ്ഠ ഭദ്രമുത്തിഷ്ഠ തേ സന്തതം
സ്വസ്ത്യസ്തു ചിത്തശുദ്ധിസ്സദൈവാസ്തു തേ.
സദ്യഃ ഫലം വരും സജ്ജനസംഗമാ–
ദിദിജ്ജനാനാം മഹത്വമേതാദൃശം.
ഇന്നുതന്നേ തരുന്നുണ്ടൊരുപദേശ–

മെന്നാൽ നിനക്കതിനാലേ ഗതിവരും.’
അന്യോന്യമാലോകനം ചെയ്തു മാനസേ
ധന്യതപോധനന്മാരും വിചാരിച്ചു:
‘ദുർവൃത്തനേറ്റം ദ്വിജാധമനാമിവൻ
ദിവ്യജനത്താലുപേക്ഷ്യനെന്നാകിലും
രക്ഷ രക്ഷേതി ശരണം ഗമിച്ചവൻ
രക്ഷണീയൻ പ്രയത്നേന ദുഷ്ടോപി വാ.
മോക്ഷമാർഗ്ഗോപദേശേന രക്ഷിയ്ക്കണം
സാക്ഷാൽ പരബ്രഹ്മബോധപ്രദാനേന.’
ഇത്ഥമുക്ത്വാ രാമനാമവർണ്ണദ്വയം
വ്യത്യസ്തവർണ്ണരൂപേണ ചൊല്ലിത്തന്നാർ.
‘നിത്യം മരാമരേത്യേവം ജപിയ്ക്ക നീ
ചിത്തമേകാഗ്രമാക്കിക്കൊണ്ടനാരതം.
ഞങ്ങളിങ്ങോട്ടു വരുവോളവും പുന–
രിങ്ങനെത്തന്നെ ജപിച്ചിരുന്നീടു നീ.’

ഇത്ഥമനുഗ്രഹം ദത്വാ മുനീന്ദ്രന്മാർ
സത്വരം ദിവ്യപഥാ ഗമിച്ചീടിനാർ.
നത്വാ മരേതി ജപിച്ചിരുന്നേനഹം
ഭക്ത്യാ സഹസ്രയുഗം കഴിവോളവും
പുറ്റുകൊണ്ടെന്നുടൽ മൂടിച്ചമഞ്ഞിതു
മുറ്റും മറഞ്ഞു ചമഞ്ഞിതു ബാഹ്യവും.
താപസേന്ദ്രന്മാരുമന്നെഴുന്നള്ളിനാർ,
ഗോപതിമാരുദയം ചെയ്തതുപോലെ,
നിഷ്ക്രമിച്ചീടെന്നു ചൊന്നതുകേട്ടു ഞാൻ
നിർഗ്ഗമിച്ചീടിനേനാശു നാകൂദരാൽ.
വൽമീകമദ്ധ്യത്തോനിന്നു ജനിയ്ക്കയാ–
ലമ്മുനീന്ദ്രന്മാരഭിധാനവും ചെയ്താർ:

'വാൽമീകിയാം മുനിശ്രേഷ്ഠൻ ഭവാൻ ബഹു-
ലാമ്നായവേദിയായ് ബ്രഹ്മജ്ഞനാക നീ'
എന്നരുൾചെയ്തെഴുന്നള്ളി മുനികളു-
മന്നുതുടങ്ങി ഞാനിങ്ങനെ വന്നതും.
രാമനാമത്തിൻ പ്രഭാവം നിമിത്തമായ്
രാമ! ഞാനിങ്ങനെയായ് ചമഞ്ഞീടിനേൻ.
ഇന്നു സീതാസുമിത്രാത്മജന്മാരോടും
നിന്നെ മുദാ കാണ്മതിന്നവകാശവും 2100
വന്നിതെനിയ്ക്കു, മുന്നം ചെയ്ത പുണ്യവും
നന്നായ് ഫലിച്ചു കരുണാജലനിധേ!
രാജീവലോചനം രാമം ദയാപരം
രാജേന്ദ്രശേഖരം രാഘവം ചക്ഷുഷാ
കാണായമൂലം വിമുക്തനായേനഹം
ത്രാണനിപുണ! ത്രിദശകുലപതേ!

ചിത്രകൂടപ്രവേശം

'സീതയാ സാർദ്ധം വസിപ്പതിനായൊരു
മോദകരസ്ഥലം കാട്ടിത്തരുവൻ ഞാൻ
പോന്നാലു'മെന്നെഴുന്നള്ളിനാനന്തികേ
ചേർന്നുള്ള ശിഷ്യപരിവൃതനാം മുനി. 2110
ചിത്രകൂടാചലഗംഗയോരന്തരാ
ചിത്രമായോരുടജം തീർത്തു മാമുനി
തെക്കും വടക്കും കിഴക്കും പടിഞ്ഞാറു-
മക്ഷിവിമോഹനമായ് രണ്ടു ശാലയും
നിർമ്മിച്ചവിടെയിരിയ്ക്കെന്നരുൾ ചെയ്തു;
മന്മഥതുല്യൻ ജനകജതന്നോടും
നിർമ്മലനാകിയ ലക്ഷ്മണൻതന്നോടും
ബ്രഹ്മാത്മനാ മരുവീടിനാൻ, രാമനും

വാൽമീകിയാൽ നിത്യപൂജിതനായ് സദാ.
കാമ്യാംഗിയായുള്ള ജാനകിതന്നോടും 2120
സോദരനാകിയ ലക്ഷ്മണൻ തന്നോടും
സാദരമാനന്ദമുൾക്കൊണ്ടു മേവിനാൻ,
ദേവമുനിവരസേവിതനാകിയ
ദേവരാജൻ ദിവി വാഴുന്നതുപോലെ.

ദശരഥന്റെ ചരമം

മന്ത്രിവരനാം സുമന്ത്രരുമേറിയോ-
രന്തശ്ശുചാ ചെന്നയോദ്ധ്യപുക്കീടിനാൻ.
വസ്ത്രേണ വക്ത്രവുമാച്ഛാദ്യ കണ്ണുനീ-
രത്യർത്ഥമിറ്റിറ്റു വീണും തുടച്ചുമ-
ത്തേരും പുറത്തുഭാഗത്തു നിർത്തിച്ചെന്നു
ധീരതയോടു നൃപനെ വണങ്ങിനാൻ. 2130
'ധാത്രീപതേ! ജയ വീരമൗലേ! ജയ
ശാസ്ത്രമതേ! ജയ ശൗര്യാംബുധേ! ജയ
കീർത്തിനിധേ! ജയ സ്വാമിൻ! ജയ ജയ
മാർത്താണ്ഡഗോത്രജാതോത്തംസമേ! ജയ.
ഇത്തരം ചൊല്ലി സ്തുതിച്ചു വണങ്ങിയ
ഭൃത്യനോടാശു ചോദിച്ചു നൃപോത്തമൻ:
'സോദരനോടും ജനകാത്മജയോടു-
മേതൊരുദിക്കിലിരിയ്ക്കുന്നു രാഘവൻ?
നിർല്ലജ്ജനായതിപാപിയാമെന്നോടു
ചൊല്ലുവാനെന്തോന്നു ചൊല്ലിയതെന്നുടെ 2140
ലക്ഷ്മണ,നെന്തു പറഞ്ഞു വിശേഷിച്ചു
ലക്ഷ്മീസമയായ ജാനകീദേവിയും?
ഹാ! രാമ! ഹാ! ഗുണവാരിധേ! ലക്ഷ്മണ!
വാരിജലോചനേ! ബാലേ മിഥിലജേ!

ദുഃഖം മുഴുത്തു മരിപ്പാൻ തുടങ്ങുന്ന
ദുഷ്കൃതിയാമെന്നരികത്തിരിപ്പാനും
മക്കളേയും കണ്ടെനിയ്ക്കു മരിപ്പാനു-
മിക്കാലമില്ലാതെവന്നു സുകൃതവും.'
ഇത്ഥം പറഞ്ഞു കേഴുന്ന നൃപേന്ദ്രനോ-
ടുൾത്താപമോടുരചെയ്തു സുമന്ത്രരും:
'ശ്രീരാമസീതാസുമിത്രാത്മജന്മാരെ-
ത്തേരിലേറ്റിക്കൊണ്ടു പോയേൻ തവാജ്ഞയാ.
ശൃംഗിവേരാഖ്യപുരസവിധേ ചെന്നു
ഗംഗാതടേ വസിച്ചീടും ദശാന്തരേ
കണ്ടു തൊഴുതിതു ശൃംഗിവേരാധിപൻ
കൊണ്ടുവന്നു ഗുഹൻ മൂലഫലാദികൾ.
തൃക്കൈകൾ കൊണ്ടതു തൊട്ടു പരിഗ്രഹി-
ച്ചക്കുമാരന്മാർ ജടയും ധരിച്ചിതു.
പിന്നെ രഘൂത്തമനെന്നോടു ചൊല്ലിനാ-
'നെന്നേ നിരൂപിച്ചു ദുഃഖിയായ്ക്കാരുമേ.
ചൊല്ലേണമെന്നുടെ താതനോടും ബലാ-
ലല്ലലുള്ളത്തിലുണ്ടാകാതിരിക്കണം.
സൗഖ്യമയോദ്ധ്യയിലേറും വനങ്ങളിൽ
മോക്ഷസിദ്ധിയ്ക്കും പെരുവഴിയായ് വരും.
മാതാവിനു നമസ്കാരം വിശേഷിച്ചു
ഖേദമെന്നെക്കുറിച്ചുണ്ടാകരുതേതും.
പിന്നെയും പിന്നെയും ചൊൽക പിതാവതി-
ഖിന്നനായ് വാർദ്ധക്യപീഡിതനാകയാൽ
എന്നെപ്പിരിഞ്ഞുള്ള ദുഃഖമശേഷവും
ധന്യവാക്യാമൃതം കൊണ്ടടക്കീടണം.'
ജാനകിയും തൊഴുതെന്നോടു ചൊല്ലിനാ-
ളാനനപത്മവും താഴ്ത്തി മന്ദം മന്ദം

അശ്രുകണങ്ങളും വാർത്തു സഗദ്ഗദം:
'ശ്വശ്രുപാദേഷു സാഷ്ടാംഗ നമസ്കാരം.'
തോണി കരേറിഗ്ഗുഹനോടുകൂടവേ
പ്രാണവിയോഗേന നിന്നേനടിയനും
അക്കരെച്ചെന്നിറങ്ങിപ്പോയ് മറവോള-
മിക്കരെ നിന്നു ശവശരീരം പോലെ.
നാലഞ്ചുനാഴിക ചെന്നവാറെ ധൈര്യ-
മാലംബ്യ മന്ദം നിവൃത്തനായീടിനേൻ.'
തത്ര കൗസല്യ കരഞ്ഞു തുടങ്ങിനാൾ:
'ദത്തമല്ലോ പണ്ടു പണ്ടേ വരദ്വയം
ഇഷ്ടയായോരു കൈകേയിയ്ക്കു രാജ്യമോ
തുഷ്ടനായ് നൽകിയാൽപോരായിരുന്നിതോ?
മല്പുത്രനെക്കാനനാന്തേ കളവതി-
നിപ്പാപിയെന്തു പിഴച്ചിതു ദൈവമേ!
ഏവമെല്ലാം വരുത്തിത്തനിയേ പരി-
ദേവനം ചെയ്വതിനെന്തൊരു കാരണം?
ഭൂപതി കൗസല്യ ചൊന്നൊരു വാക്കുകൾ
താപേന കേട്ടു മന്ദം പറഞ്ഞീടിനാൻ:
'പുണ്ണിലൊരു കൊള്ളിവയ്ക്കുന്നതുപോലെ
പുണ്യമില്ലാത മാം ഖേദിപ്പിയായ്ക നീ.
ദുഃഖമുൾക്കൊണ്ടു മരിപ്പാൻ തുടങ്ങുമെ-
ന്നുൾക്കാമ്പുരുക്കിച്ചമയ്ക്കായ്ക വല്ലഭേ!
പ്രാണപ്രയാണമടുത്ത, തപോധനൻ
പ്രാണവിയോഗേ ശപിച്ചതു കാരണം.
കേൾക്ക നീ ശാപവൃത്താന്തം മനോഹരേ!
സാക്ഷാൽ തപസ്വികളീശ്വരന്മാരല്ലോ.
അർദ്ധരാത്രൗ ശരജാലവും ചാപവും
ഹസ്തേ ധരിച്ചു മൃഗയാ വിശ്വാസനായ്

വാഹിനീതീരേ വനാന്തരേ മാനസ-
മോഹേന നില്ക്കുന്നനേരമൊരു മുനി
ദാഹേന മാതാപിതാക്കൾ നിയോഗത്താൽ
സാഹസത്തോടിരുട്ടത്തു പുറപ്പെട്ടു
കുംഭവുംകൊണ്ടു നീർ കോരുവാൻ വന്നവൻ
കുംഭേന വെള്ളമൻപോടു മുക്കുംവിധൗ
കുംഭത്തിൽ നീരകംപുക്ക ശബ്ദം കേട്ടു
കുംഭിതുമ്പിക്കയ്യിലംഭോഗദമിതി
ചിന്തിച്ചുടൻ നാദഭേദിനം സായകം
സന്ധായ ചാപേ ദൃഢമയച്ചീടിനേൻ
'ഹാ! ഹാ! ഹതോസ്മ്യഹം ഹാ! ഹാ! ഹതോസ്മ്യഹം
ഹാ! ഹേ'തി കേട്ടിതു മാനുഷവാക്യവും.
'ഞാനൊരുദോഷമാരോടുമേ ചെയ്തീല
കേന വാ ഹന്ത! ഹതോഹം വിധേ വൃഥാ?
പാർത്തിരിക്കുന്നിതു മാതാപിതാക്കന്മാ-
രാർത്തികൈക്കൊണ്ടു തണ്ണീർക്കു ദാഹിക്കയാൽ.
ഇത്തരം മർത്ത്യനാദംകേട്ടു ഞാനതി-
ത്രസ്തനായ് തത്ര ചെന്നത്തലോടും തദാ
താപസബാലകൻ പാദങ്ങളിൽവീണു
തപേന ചൊന്നേൻ മുനിസുതനോടു ഞാൻ:
'സ്വാമിൻ! ദശരഥനായ രാജാവു ഞാൻ
മാമപരാധിനം രക്ഷിക്കവേണമേ!
ഞാനറിയാതെ മൃഗയാവിവശനാ-
യാന തണ്ണീർകുടിക്കും നാദമെന്നോർത്തു
ബാണമെയ്തേനതിപാപിയായോരു ഞാൻ
പ്രാണൻ കളയുന്നതുണ്ടിനി വൈകാതെ.'
പാദങ്ങളിൽ വീണു കേണീടുമെന്നോടു
ഖേദം കലർന്നു ചൊന്നാൻ മുനിബാലകൻ:

'കർമ്മമത്രേ തടുക്കാവതല്ലാർക്കുമേ
ബ്രഹ്മഹത്യാ പാപമുണ്ടാകയില്ല തേ.
വൈശ്യനത്രേ ഞാൻ മമ പിതാക്കന്മാരെ
യാശ്വസിപ്പിയ്ക്ക നീയേതുമേ വൈകാതെ.
വാർദ്ധക്യമേറിജ്ജരാനരയുംപൂണ്ടു
നേത്രവും കാണാതെ പാർത്തിരുന്നീടുന്നു
ദാഹേന ഞാൻ ജലം കൊണ്ടങ്ങു ചെല്ലുവാൻ
ദാഹം കെടുക്ക നീ തണ്ണീർ കൊടുത്തിനി
വൃത്താന്തമെല്ലാമവരോടറിയിയ്ക്ക
സത്യമെന്നാലവർ നിന്നെയും രക്ഷിയ്ക്കും.
എന്നുടെ താതനു കോപമുണ്ടാകിലോ
നിന്നെയും ഭസ്മമാക്കീടുമറിക നീ.
പ്രാണങ്ങൾ പോകാഞ്ഞു പീഡയുണ്ടേറ്റവും
ബാണം പറിയ്ക്ക നീ വൈകരുതേതുമേ.'
എന്നതു കേട്ടു ശല്യോദ്ധരണംചെയ്തു
പിന്നെസ്സജലം കലശവും കൈക്കൊണ്ടു
ദമ്പതിമാരിരിയ്ക്കുന്നവിടേയ്ക്കതി–
സംഭ്രമത്തോടു ഞാൻ ചെല്ലും ദശാന്തരേ,
'വൃദ്ധതയോടു നേത്രങ്ങളും വേറുപെ–
ട്ടുർദ്ധരാത്രിയ്ക്കു വിശന്നു ദാഹിച്ചഹോ
വർത്തിയ്ക്കുമെങ്ങൾക്കു തണ്ണീർക്കു പോയൊരു
പുത്രനുമിന്നു മറന്നുകളഞ്ഞിതോ?
മറ്റില്ലൊരാശ്രയം ഞങ്ങൾക്കൊരുനാളും
മുറ്റും ഭവാനൊഴിഞ്ഞെന്തു വൈകിടുവാൻ?
ഭക്തിമാനേറ്റവും മുന്നമെല്ലാമതി–
സ്വസ്ഥനായ് വന്നിതോ നീ കുമാര! ബലാൽ?'
ഇപ്രകാരം നിരൂപിച്ചിരിക്കും വിധൗ
മല്ലാദവിന്യാസജധ്വനി കേൾക്കായി

കാൽപ്പെരുമാറ്റം മദീയം തദാ കേട്ടു
താല്പര്യമോടു പറഞ്ഞു ജനകനും:
'വൈകുവാനെന്തുമൂലം മമ നന്ദന!
വേഗേന തണ്ണീർ തരിക നീ സാദരം.'
ഇത്ഥമാകർണ്ണ്യ ഞാൻ ദമ്പതിമാർ പദം
ഭക്ത്യാ നമസ്കരിച്ചെത്രയും ഭീതനായ്
വൃത്താന്തമെല്ലാമറിയിച്ചിതന്നേരം
'പുത്രനല്ലല്ലയോദ്ധ്യാധിപനാകിയ
പൃഥ്വീവരൻ ഞാൻ ദശരഥനെന്നു പേർ.
രാത്രൗ വനാന്തേ മൃഗയാവിവശനായ്
ശാർദ്ദൂലമുഖ്യമൃഗങ്ങളെയും കൊന്നു
പാർത്തിരുന്നേൻ നദീതീരേ മൃഗാശയാ.
കുംഭത്തിൽ നീരകം പുക്ക ശബ്ദം കേട്ടു
കുംഭിവരൻ നിജതുമ്പിക്കരംതന്നി-
ലംഭസ്സുകൊള്ളുന്ന ശബ്ദമെന്നോർക്കയാ-
ലമ്പയച്ചേനറിയാതെ,യതും ബലാൽ
പുത്രനു കൊണ്ടനേരത്തു കരച്ചിൽ കേ-
ട്ടെത്രയും ഭീതനായ് തത്ര ചെന്നീടിനേൻ.
ബാലനെക്കണ്ടു നമസ്കരിച്ചേനതു-
മൂലമവനുമെന്നോടു ചൊല്ലീടിനാൻ:
'കർമ്മമത്രേ മമ വന്നതിതു തവ
ബ്രഹ്മഹത്യാപാപമുണ്ടാകയില്ല തേ.
കണ്ണും പൊടിഞ്ഞു വയസ്സുമേറെപ്പുക്കു
പർണ്ണശാലാന്തേ വിശന്നു ദാഹത്തൊടും
എന്നെയും പാർത്തിരിക്കും പിതാക്കന്മാർക്കു
തണ്ണീർകൊടുക്ക'യെന്നെന്നോടു ചൊല്ലിനാൻ.
ഞാനതു കേട്ടുഴറ്റോടു വന്നേനിനി
ജ്ഞാനികളാം നിങ്ങളൊക്കെ ക്ഷമിക്കണം.

ശ്രീപാദപങ്കജമെന്നിയേ മറ്റില്ല
പാപിയായോരടിയന്നവലംബനം.
ജന്തുവിഷയകൃപാവശന്മാരല്ലോ
സന്തതം താപസപുംഗവന്മാർ നിങ്ങൾ.'
ഇത്ഥമാകർണ്ണ്യ കരഞ്ഞുകരഞ്ഞവ–
രെത്രയും ദുഃഖം കലർന്നു ചൊല്ലീടിനാർ:
'പുത്രനെവിടെക്കിടക്കുന്നിതു ഭവാൻ
തത്രൈവ ഞങ്ങളെക്കൊണ്ടു പോയീടണം.'
ഞാനതുകേട്ടവർതമ്മെയെടുത്തതി–
ദീനതയോടു മകനുടൽ കാട്ടിനേൻ.
കഷ്ടമാഹന്ത! കഷ്ടം! കർമ്മമെന്നവർ
തൊട്ടു തലോടി തനയശരീരവും.
പിന്നെപ്പലതരം ചൊല്ലി വിലാപിച്ചു
ഖിന്നതയോടവരെന്നോടു ചൊല്ലിനാർ:
'നീയിനി നല്ല ചിത ചമച്ചീടണം
തീയുമേറ്റം ജ്വലിപ്പിച്ചു വൈകീടാതെ.'
തത്ര ഞാനും ചിതകൂട്ടിനേനന്നേരം
പുത്രേണ സാകം പ്രവേശിച്ചവർകളും
ദഗ്ദ്ധദേഹന്മാരുമായ് ചെന്നു മൂവരും
വൃത്രാരിലോകം ഗമിച്ചു വാണീടിനാർ.
വൃദ്ധതപോധനനന്നേരമെന്നോടു
പുത്രശോകത്താൽ മരിയ്ക്കെന്നു ചൊല്ലിനാൻ.
ശാപകാലം നമുക്കാഗതമായിതു
താപസവാക്യമസത്യമായും വരാ.'
മന്നവനേവം പറഞ്ഞു വിലാപിച്ചു
പിന്നെയും പിന്നെയും കേണുതുടങ്ങിനാൻ:
'ഹാ! രാമ! പുത്ര! ഹാ! സീതേ! ജനകജേ!
ഹാ! രാമ! ലക്ഷ്മണ! ഹാ ഹാ! ഗുണാംബുധേ!

നിങ്ങളെയും പിരിഞ്ഞെന്മരണം പുന-
രിങ്ങനെവന്നതു കൈകേയിസംഭവം.'
രാജീവനേത്രനെച്ചിന്തിച്ചു ചിന്തിച്ചു
രാജാ ദശരഥൻ പുക്കു സുരാലയം.

ഭരതാഗമനം

ദുഃഖിച്ചു രാജനാരീജനവും പുന-
രൊക്കെ വാവിട്ടു കരഞ്ഞുതുടങ്ങിനാർ.
വക്ഷസി താഡിച്ചു കേഴുന്ന ഘോഷങ്ങൾ
തൽക്ഷണം കേട്ടു വസിഷ്ഠമുനീന്ദ്രനും
മന്ത്രികളോടുമുഴറിസ്സസംഭ്രമ-
മന്തഃപുരമകം പുക്കരുളിച്ചെയ്തു:
'തൈലമയദ്രോണിതന്നിലാക്കു ധരാ-
പലകൻതന്നുടൽ കേടുവന്നീടായ്‌വാൻ.'
എന്നരുൾചെയ്തു ദൂതന്മാരെയും വിളി-
'ച്ചിന്നുതന്നേ നിങ്ങൾ വേഗേന പോകണം.
വേഗമേറീടും കുതിരയേറിച്ചെന്നു
കേകയരാജ്യമകം പുക്കു ചൊല്ലുക
മാതുലനായ യുധാജിത്തിനോടിനി-
യേതുമേ കാലം കളയാതയയ്ക്കണം,
ശത്രുഘ്നനോടും ഭരതനെയെന്നതി-
വിദ്രുതം ചെന്നു ചൊൽകെ'ന്നയച്ചീടിനാൻ.
സത്വരം കേകയരാജ്യമകം പുക്കു
നത്വാ യുധാജിത്തിനോടു ചൊല്ലീടിനാർ:
'കേൾക്ക നൃപേന്ദ്ര! വസിഷ്ഠനരുൾചെയ്ത
വാക്കുകൾ, ശത്രുഘ്നനോടും ഭരതനെ
ഏതുമേ വൈകാതയോദ്ധ്യയ്ക്കയയ്ക്കെ'ന്നു
ദൂതവാക്യം കേട്ടനേരം നരാധിപൻ

ബാലകന്മാരോടു പോകെന്നു ചൊല്ലിനാൻ
കാലേ പുറപ്പെട്ടിതു കുമാരന്മാരും.
ഏതാനുമങ്ങൊരാപത്തകപ്പെട്ടിതു
താതനെന്നാകിലും ഭ്രാതാവിനാകിലും.
എന്തകപ്പെട്ടിതെന്നുള്ളിൽ പലതരം
ചിന്തിച്ചു ചിന്തിച്ചു മാർഗ്ഗേ ഭരതനും
സന്താപമോടുമയോദ്ധ്യാപുരി പുക്കു
സന്തോഷവർജ്ജിതം ശബ്ദഹീനം തഥാ
ഭ്രഷ്ടലക്ഷ്മീകം ജനോദ്ബാധവർജ്ജിതം
ദൃഷ്ട്വാ വിഗതോത്സവം രാജ്യമെന്തിദം
തേജോവിഹീനമകം പുക്കിതു, ചെന്നു
രാജഗേഹം രാമലക്ഷ്മണവർജ്ജിതം
തത്ര കൈകേയിയെക്കണ്ടു കുമാരന്മാർ
ഭക്ത്യാ നമസ്കരിച്ചീടിനാരന്തികേ,
പുത്രനെക്കണ്ടു സന്തോഷേണ മാതാവു-
മുത്ഥായ ഗാഢമാലിംഗ്യ മടിയിൽവ-
ച്ചുത്തമാംഗേ മുകർന്നാശു ചോദിച്ചിതു:
'ഭദ്രമല്ലീ മല്ക്കുലത്തിങ്കലൊക്കവേ?
മാതാവിനും പിതൃഭ്രാതൃജനങ്ങൾക്കു-
മേതുമേ ദുഃഖമില്ലല്ലീ പറക നീ.
ഇത്തരം കൈകേയി ചൊന്നനേരത്തതി-
നുത്തരമാശു ഭരതനും ചൊല്ലിനാൻ:
ഖേദമുണ്ടച്ഛനെക്കാണാഞ്ഞെനിയ്ക്കുള്ളിൽ
താതനെവിടെ വസിയ്ക്കുന്നു മാതാവേ!
മാതാവിനോടു പിരിഞ്ഞു രഹസി ഞാൻ
താതനെപ്പണ്ടു കാണ്ടീലൊരുനാളുമെ.
ഇപ്പോൾ ഭവതി താനേ വസിയ്ക്കുന്നതെ-
ന്തുൾപ്പൂവിലുണ്ടു മേ താപവും ഭീതിയും

മല്ലിതാവെങ്ങു? പറകെന്നതുകേട്ടു
തൽപ്രിയമാശു കൈകേയിയും ചൊല്ലിനാൾ:
എന്മകനെന്തു ദുഃഖിപ്പാനവകാശം
നിന്മനോവാഞ്ഛിതമൊക്കെ വരുത്തി ഞാൻ
അശ്വമേധാദിയാഗങ്ങളെല്ലാം ചെയ്തു
വിശ്വമെല്ലാടവും കീർത്തി പരത്തിയ
സല്പുരുഷന്മാർ ഗതി ലഭിച്ചീടിനാൻ
ത്വല്പിതാവെന്നു കേട്ടോരു ഭരതനും
ക്ഷോണീതലേ ദുഃഖവിഹ്വലചിത്തനായ്
വീണു വിലാപം തുടങ്ങിനാനെത്രയും

ഭരതന്റെ വിലാപം

‘ഹാ! താത! ദുഃഖസമുദ്രേ നിമജ്ജ്യ മാ–
മേതൊരു ദിക്കിനു പോയിതു ഭൂപതേ!
എന്നെയും രാജ്യഭാരത്തെയും രാഘവൻ
തന്നുടെ കയ്യിൽ സമർപ്പിയാതെ പിരി–
ഞ്ഞെങ്ങു പൊയ്ക്കൊണ്ടു പിതാവേ! ഗുണനിധേ!
ഞങ്ങൾക്കുമാരുടയോരിനി ദൈവമേ!’
പുത്രനീവണ്ണം കരയുന്നതുനേര–
മുത്ഥാപ്യ കൈകേയി കണ്ണുനീരും തുട–
‘ച്ചാശ്വസിച്ചീടുക ദുഃഖേന കിം ഫല–
മീശ്വരകല്പിതമെല്ലാമറിക നീ.
അഭ്യുദയം വരുത്തീടിനേൻ ഞാൻ തവ
ലഭ്യമെല്ലാമെ ലഭിച്ചതറിക നീ.
മാതൃവാക്യം സമാകർണ്യ ഭരതനും
ഖേദപരവശചേതസാ ചോദിച്ചു:
‘ഏതാനുമൊന്നു പറഞ്ഞതില്ലേ മമ
താതൻ മരിക്കുന്ന നേരത്തു മാതാവേ!’

‘ഹാ രാമ! രാമ! കുമാര! സീതേ! മമ
ശ്രീരാമ! ലക്ഷ്മണ! രാമ! രാമ! രാമ!
സീതേ! ജനകസുതേതി പുനഃപുന–
രാതുരനായ് വിലപിച്ചു മരിച്ചിതു
താത’ നതുകേട്ടനേരം ഭരതനും
മാതാവിനോടു ചോദിച്ചാ ‘നതെന്തയ്യോ!
താതൻ മരിയ്ക്കുന്ന നേരത്തു രാമനും
സീതയും സൗമിത്രിയുമരികത്തില്ലേ?’
എന്നതുകേട്ടു കൈകേയിയും ചൊല്ലിനാൾ:
‘മന്നവൻ രാമനഭിഷേകമാരംഭ്യ
സന്നദ്ധനായതുകണ്ട നേരത്തു ഞാ–
നെന്നുടെ നന്ദനൻതന്നെ വാഴിയ്ക്കേണം
എന്നുപറഞ്ഞഭിഷേകം മുടക്കിയേൻ
നിന്നോടതിൻപ്രകാരം പറയാമല്ലോ.
രണ്ടു വരം മമ തന്നു തവ പിതാ,
പണ്ടതിലൊന്നിനാൽ നിന്നെ വാഴിയ്ക്കെന്നും
രാമൻ വനത്തിനു പോകെന്നു മറ്റേതും
ഭൂമിപൻതന്നോടിതുകാലമർത്ഥിച്ചേൻ.
സത്യപരായണനായ നരപതി
പൃഥ്വീതലം നിനക്കും തന്നു രാമനെ
കാനനവാസത്തിനായയച്ചീടിനാൻ.
ജാനകീദേവി പാതിവ്രത്യമാലംബ്യ
ഭർത്രാ സമം ഗമിച്ചീടിനാളാശു സൗ–
മിത്രിയും ഭ്രാതാവിനോടുകൂടെപ്പോയാൻ.
താതനവരെ നിനച്ചു വിലപിച്ചു
ഖേദേന രാമരാമേതി ദേവാലയം
പുക്കാനറി’കെന്നു മാതൃവാക്യം കേട്ടു
ദുഃഖിച്ചു ഭൂമിയിൽ വീണു ഭരതനും

മോഹം കലർന്ന നേരത്തു കൈകേയിയു–
'മാഹന്ത! ശോകത്തിനെന്തൊരു കാരണം?
രാജ്യം നിനക്കു സമ്പ്രാപ്തമായ്‌വന്നിതു
പൂജ്യനായ് വാഴ്ക ചാപല്യം കളഞ്ഞു നീ.'
എന്നു കൈകേയി പറഞ്ഞതുകേട്ടുട–
നൊന്നു കോപിച്ചു നോക്കീടിനാൻ മാതരം
ക്രോധാഗ്നിതന്നിൽ ദഹച്ചുപോമമ്മയെ–
ന്നാധിപൂണ്ടീടിനാർ കണ്ടുനിന്നോർകളും.
'ഭർത്താവിനെക്കൊന്ന പാപേ! മഹാഘോരേ!
നിസ്ത്രപേ! നിർദ്ദയേ! ദുഷ്ടേ! നിശാചരീ!
നിന്നുടെ ഗർഭത്തിലുത്ഭവിച്ചേനൊരു
പുണ്യമില്ലാത മഹാപാപി ഞാനഹോ!
നിന്നോടുരിയാടരുതിനി ഞാൻ ചെന്നു
വഹ്നിയിൽ വീണു മരിപ്പ,നല്ലായ്കിലോ
കാളകൂടം കുടിച്ചീടുവ,നല്ലായ്കിൽ
വാളെടുത്താശു കഴുത്തറുത്തീടുവൻ.
വല്ലകണക്കിലും ഞാൻ മരിച്ചീടുവ–
നില്ലൊരു സംശയം ദുഷ്ടേ! ഭയങ്കരീ!
ഘോരമായുള്ള കുംഭീപാകമാകിയ
നാരകംതന്നിൽ വസിയ്ക്കുമിതുമൂലം.'
ഇത്തരം മാതരം ഭർത്സിച്ചു ദുഃഖിച്ചു
സത്വരംചെന്നു കൗസല്യാഗൃഹം പുക്കാൻ.
പാദേ നമസ്കരിച്ചോരു ഭരതനെ
മാതാവു കൗസല്യയും പുണർന്നീടിനാൾ.
കണ്ണുനീരോടും മെലിഞ്ഞതി ദീനയായ്
ഖിന്നയായോരു കൗസല്യ ചൊല്ലീടിനാൾ:
'കർമ്മദോഷങ്ങളിതെല്ലാമകപ്പെട്ടി–
തെന്മകൻ ദൂർത്തകപ്പെട്ട കാരണം.

ശ്രീരാമനുമനുജാതനും സീതയും
ചീരാംബരജടാധാരികളായ് വനം
പ്രാപിച്ചിതെന്നെയും ദുഃഖാംബുരാശിയിൽ
താപേന മഗ്നയാക്കീടിനാർ നിർദ്ദയം.
ഹാ! രാമ! രാമ! രഘുവംശനായക!
നാരായണ! പരമാത്മൻ! ജഗല്പതേ
നാഥ! ഭവാൻ മമ നന്ദനനായ് വന്നു
ജാതനായീടിനാൻ കേവലമെങ്കിലും
ദുഃഖമെന്നെപ്പിരിയുന്നീലൊരിക്കലു-
മുൾക്കാമ്പിലോർത്താൽ വിധിബലമാം തുലോം.'
ഇത്ഥം കരയുന്ന മാതാവുതന്നെയും
നത്വാ ഭരതനും ദുഃഖേന ചൊല്ലിനാൻ:
'ആതുരമാനസയാകായ്കിതുകൊണ്ടു
മാതാവു ഞാൻ പറയുന്നതു കേൾക്കണം.
രാഘവരാജ്യാഭിഷേകം മുടക്കിയാൾ
കൈകേയിയാകിയ മാതാവു മാതാവേ!
ഞാനറിഞ്ഞിട്ടില്ല രാഘവൻ തന്നാണ
ഞാനറിഞ്ഞത്രേയതെങ്കിലോ മാതാവേ!
ബ്രഹ്മഹത്യാശതജാതമാം പാപവു-
മമ്മേ ഭുജിക്കുന്നതുണ്ടു ഞാൻ നിർണ്ണയം.
ബ്രഹ്മാത്മജനാം വസിഷ്ഠമുനിയെയും
ധർമ്മദാരങ്ങളരുന്ധതിതന്നെയും
ഖഡ്ഗേന നിഗ്രഹിച്ചാലുള്ള പാപവു-
മൊക്കെയനുഭവിച്ചീടുന്നതുണ്ടു ഞാൻ'
ഇങ്ങനെ നാനാശപഥങ്ങളും ചെയ്തു
തിങ്ങിന ദുഃഖം കലർന്നു ഭരതനും
കേഴുന്നനേരം ജനനിയും ചൊല്ലിനാൾ:
'ദോഷം നിനക്കേതുമില്ലെന്നറിഞ്ഞു ഞാൻ'

ഇത്ഥം പറഞ്ഞു പുണർന്നു ഗാഢംഗാഢ-
മുത്തമാംഗേ മുകർന്നാളതു കണ്ടവ-
രൊക്കെ വാവിട്ടു കരഞ്ഞുതുടങ്ങിനാ-
രക്കഥ കേട്ടു വസിഷ്ഠമുനീന്ദ്രനും
മന്ത്രിജനത്തോടുമൻപോടെഴുന്നള്ളി
സന്താപമോടു തൊഴുതു ഭരതനും
രോദനം കണ്ടരുൾചെയ്തു വസിഷ്ഠനും:
'ഖേദം മതിമതി കേളിതു കേവലം
വൃദ്ധൻ ദശരഥനായ രാജാധിപൻ
സത്യപരാക്രമൻ വിജ്ഞാനവീര്യവാൻ
മർത്ത്യസുഖങ്ങളാം രാജഭോഗങ്ങളും
ഭുക്ത്വാ യഥാവിധി യജ്ഞങ്ങളും ബഹു
കൃത്വാ ബഹുധനദക്ഷിണയും മുദാ
ദത്വാ ത്രിവിഷ്ടപം ഗത്വാ യഥാസുഖം
ലബ്ധ്വാ പുരന്ദരാർദ്ധാസനം ദുർല്ലഭം
വൃത്രാരിമുഖ്യത്രിദശൗഘവന്ദ്യനാ-
യാനന്ദമോടിരിക്കുന്നതിനെന്തു നീ-
യാനനം താഴ്ത്തി നേത്രാംബു തൂകീടുന്നു?
ശുദ്ധനാത്മാ ജന്മനാശാദിവർജ്ജിതൻ
നിത്യൻ നിരുപമനവ്യയനദ്വയൻ
സത്യസ്വരൂപൻ സകലജഗന്മയൻ
മൃത്യുജന്മാദിഹീനൻ ജഗല്ക്കാരണൻ.
ദേഹമത്യർത്ഥം ജഡം ക്ഷണഭംഗുരം
മോഹൈകകാരണം! മുക്തിവിരോധകം
ശുദ്ധിവിഹീനം പവിത്രമല്ലൊട്ടുമേ
ചിത്തേ വിചാരിച്ചു കണ്ടാലൊരിക്കലും
ദുഃഖിപ്പതിന്നവകാശമില്ലേതുമേ
ദുഃഖേന കിം ഫലം മൃത്യുവശാത്മനാം?

താതനെന്നാകിലും പുത്രനെന്നാകിലും
പ്രേതരായാലതിമൂഢരായുള്ളവർ
മാറത്തലച്ചു തൊഴിച്ചു മുറവിളി-
ച്ചേറെത്തളർന്നു മോഹിച്ചു വീണീടുവോർ
നിസ്സാരമെത്രയും സംസാരമോർക്കിലോ
സത്സംഗമൊന്നേ ശുഭകരമായുള്ളു.
തത്ര സൗഖ്യം വരുത്തീടുവാൻ നല്ലതു
നിത്യമായുള്ളൊരു ശാന്തിയറിക നീ.
ജന്മമുണ്ടാകിൽ മരണവും നിശ്ചയം
ജന്മം മരിച്ചവർക്കും വരും നിർണ്ണയം
ആർക്കും തടുക്കരുതാതോരവസ്ഥയെ
ന്നോർക്കണമെല്ലാം സ്വകർമ്മവശാഗതം.
തത്വമറിഞ്ഞുള്ള വിദ്വാനൊരിക്കലും
പുത്രമിത്രാർത്ഥകളത്രാദിവസ്തുനാ
വേർപെടുന്നേരവും ദുഃഖമില്ലേതുമേ
സ്വോപേതമെന്നാൽ സുഖവുമില്ലേതുമേ.
ബ്രഹ്മാണ്ഡകോടികൾ നഷ്ടങ്ങളായതും
ബ്രഹ്മണാ സൃഷ്ടങ്ങളായതും പാർക്കിലോ
സംഖ്യയില്ലാതോളമുണ്ടിതെന്നാൽ ക്ഷണ-
ഭംഗുരമായുള്ള ജീവിതകാലത്തി-
ലെന്തൊരാസ്ഥാ മഹാജ്ഞാനിനാമുള്ളതും?
ബന്ധമെന്തീ ദേഹദേഹികൾക്കെന്നതും
ചിന്തിച്ചു മായാഗുണവൈഭവങ്ങളു-
മന്തർമ്മുദാ കണ്ടവർക്കെന്തു സംഭ്രമം?
കമ്പിത പത്രാഗ്രലഗ്നാംബുബിന്ദുവൽ.
സംപതിച്ചീടുമായുസ്സതി നശ്വരം.
പ്രാക്തനദേഹസ്ഥകർമ്മണാ പിന്നെയും
പ്രാപ്തമാം ദേഹിക്കു ദേഹം പുനരപി.

ജീർണ്ണവസ്ത്രങ്ങളുപേക്ഷിച്ചു ദേഹികൾ
പൂർണ്ണശോഭം നവവസ്ത്രങ്ങൾ കൊള്ളുന്നു.
ജീർണ്ണദേഹങ്ങളവ്വണ്ണമുപേക്ഷിച്ചു
പൂർണ്ണശോഭം നവദേഹങ്ങൾ കൊള്ളുന്നു.
കാലചക്രത്തിൻ ഭ്രമണവേഗത്തിനു
മൂലമിക്കർമ്മഭേദങ്ങളറിക നീ.
ദുഃഖത്തിനെന്തൊരു കാരണം ചൊല്ലു നീ
മുഖ്യജനമതം കേൾക്ക ഞാൻ ചൊല്ലുവൻ.
ആത്മാവിനില്ല ജനനം മരണവു-
മാത്മനി ചിന്തിയ്ക്ക ഷഡ്ഭാവവുമില്ല.
നിത്യാനന്ദസ്വരൂപൻ നിരാകുലൻ
സത്യസ്വരൂപൻ സകലേശ്വരൻ ശാശ്വതൻ
ബുദ്ധ്യാദിസാക്ഷി സർവ്വാത്മാ സനാതന-
നദ്വയനേകൻ പരൻ പരമൻ ശിവൻ
ഇത്ഥമനാരതം ചിന്തിച്ചു ചിന്തിച്ചു
ചിത്തേ ദൃഢമായറിഞ്ഞു ദുഃഖങ്ങളും
ത്യക്ത്വാ തുടങ്ങുക കർമ്മസമൂഹവും
സത്വരമേതും വിഷാദമുണ്ടാകൊലാ.'

സംസ്കാരകർമ്മം

ശ്രുത്വാ ഗുരുവചനം നൃപനന്ദനൻ
കൃത്വാ യഥാവിധി സംസ്കാരകർമ്മവും
മിത്രഭൃത്യാമാത്യസോദരോപാദ്ധ്യായ-
യുക്തനായോരു ഭരതകുമാരനും
താതശരീരമെണ്ണത്തോണിതന്നിൽനി-
ന്നാദരപൂർവ്വമെടുത്തു നീരാടിച്ചു
ദിവ്യാംബരാഭരണാലേപനങ്ങളാൽ
സർവ്വാംഗമെല്ലാമലങ്കരിച്ചീടിനാൻ.

അഗ്നിഹോത്രാഗ്നിതന്നാലഗ്നിഹോത്രിയെ
സംസ്കരിക്കുംവണ്ണമാചാര്യസംയുതം
ദത്വാ തിലോദകം ദ്വാദശവാസരേ
ഭക്ത്യാ കഴിച്ചിതു പിണ്ഡവുമാദരാൽ.
വേദപരായണന്മാരാം ദ്വിജാവലി
ക്കോദനഗോധനഗ്രാമരത്നാംബര-
ഭൂഷണാലേപനതാംബൂലപൂഗങ്ങൾ
തോഷേണ ദാനവുംചെയ്തു സസോദരം
വീണുനമസ്കരിച്ചാശീർവ്വചനമാ-
ദാനവുംചെയ്തു വിശുദ്ധനായ് മേവിനാൻ.
ജാനകീലക്ഷ്മണസംയുക്തനായുടൻ
കാനനം പ്രാപിച്ച രാമകുമാരനെ
മാനസേ ചിന്തിച്ചു ചിന്തിച്ചനുദിനം
മാനവവീരനായോരു ഭരതനും
സാനുജനായ് വസിച്ചീടിനാനന്ദിനം
നാനാസുഹൃജ്ജനത്തോടുമനാകുലം.
തത്ര വസിഷ്ഠമുനീന്ദ്രൻ മുനികുല-
സത്തമന്മാരുമായ് വന്നു സഭാന്തികേ
അർണ്ണോരുഹാസനസന്നിഭനാം മുനി
സ്വർണ്ണാസനേ മരുവീടിനാനാദരാൽ.
ശത്രുഘ്നസംയുക്തനായ ഭരതനെ
ത്തത്ര വരുത്തിയ നേരമവർകളും
മന്ത്രികളോടും പുരവാസികളോടു-
മന്തരാനന്ദം വളർന്നു മരുവിനാർ.
കുമ്പിട്ടു നിന്ന ഭരതകുമാരനോ-
ടംഭോജസംഭവനന്ദനൻ ചൊല്ലിനാൻ:
‘ദേശകാലോചിതമായുള്ള വാക്കുകൾ
ദേശികനായ ഞാനാശു ചൊല്ലീടുവൻ.

സത്യസന്ധൻ തവ താതൻ ദശരഥൻ
പൃഥ്വീതലം നിനക്കദ്യ നല്കീടിനാൻ
പുത്രാഭ്യുദയാർത്ഥമേഷ കൈകേയിക്കു
ദത്തമായോരു വരദ്വയംകാരണം.
മന്ത്രപൂർവ്വമഭിഷേകം നിനക്കു ഞാൻ
മന്ത്രികളോടുമൻപോടു ചെയ്തീടുവൻ.
രാജ്യമരാജകമാം, ഭവാനാലിനി+
ത്യാജ്യമല്ലെന്നു ധരിക്ക കുമാര! നീ
താതനിയോഗമനുഷ്ഠിക്കയും വേണം
പാതകമുണ്ടാമതല്ലായ്കിലേവനും.
ഒന്നൊഴിയാതെ ഗുണങ്ങൾ നരന്മാർക്കു
വന്നുകൂടുന്നു ഗുരുപ്രസാദത്തിനാൽ.'
എന്നരുൾചെയ്ത വസിഷ്ഠമുനിയോടു
നന്നായ്ത്തൊഴുതുണർത്തിച്ചു ഭരതനും:
'ഇന്നടിയന്നു രാജ്യംകൊണ്ടു കിം ഫലം?
മന്നവനാകുന്നതും മമ പൂർവ്വജൻ.
ഞങ്ങളവനുടെ കിങ്കരന്മാരത്രേ
നിങ്ങളിതെല്ലാമറിഞ്ഞല്ലോ മേവുന്നു.

നാളെപ്പുലർകാലേ പോകുന്നതുകണ്ടു ഞാൻ
നാളീകനേത്രനെക്കൊണ്ടിങ്ങു പോരുവാൻ.
ഞാനും ഭവാനുമരുന്ധതീദേവിയും
നാനാപുരവാസികളുമമാത്യരും
ആന തേർ കാലാൾ കുതിരപ്പടയോടു-
മാനകശംഖപടഹവാദ്യത്തൊടും
സോദരഭൂസുരതാപസസാമന്ത-
മേദിനീപാലകവൈശ്യശൂദ്രാദിയും
സാദരമാശു കൈകേയിയൊഴിഞ്ഞുള്ള

മാതൃജനങ്ങളുമായിട്ടു പോകണം
രാമനിങ്ങാഗമിച്ചീടുവോളം ഞങ്ങൾ
ഭൂമിയിൽതന്നെ ശയിയ്ക്കുന്നതേയുള്ളു.
മൂലഫലങ്ങൾ ഭുജിച്ചു ഭസിതവു-
മാലേപനംചെയ്തു വല്ക്കലവും പൂണ്ടു
താപവേഷം ധരിച്ചു ജടപൂണ്ടു
താപം കലർന്നു വസിയ്ക്കുന്നതേയുള്ളു'
ഇത്ഥം ഭരതൻ പറഞ്ഞതുകേട്ടവ-
രെത്രയും നന്നിന്നെന്നു ചൊല്ലീടിനാർ.

ഭരതന്റെ വനയാത്ര

'ചിത്തേ നിനക്കിതു തോന്നിയതൽഭുത-
മുത്തമന്മാരിലത്യുത്തമനല്ലോ നീ'
സാധുക്കളേവം പുകഴ്ത്തുന്നതുനേര-
മാദിത്യദേവനുദിച്ചു, ഭരതനും
ശത്രുഘ്നനോടുകൂടെപ്പുറപ്പെട്ടിതു;
തത്ര സുമന്ത്രനിയോഗേന സൈന്യവും
സത്വരം രാമനെക്കാണ്മാൻ നടന്നിതു
ചിത്തേ നിറഞ്ഞു വഴിഞ്ഞ മോദത്തോടും
രാജദാരങ്ങൾ കൗസല്യാദികൾ തദാ
രാജീവനേത്രനെക്കാണ്മാൻ നടന്നിതു.
താപസശ്രേഷ്ഠൻ വസിഷ്ഠനും പത്നിയും
താപസവൃന്ദേന സാകം പുറപ്പെട്ടു.
ഭൂമി കിളർന്നു പൊങ്ങീടും പൊടികളും
വ്യോമനി ചെന്നു പരന്നു ചമഞ്ഞിതു.
രാഘവാലോകനാനന്ദവിവശരാം
ലോകരറിഞ്ഞില്ല മാർഗ്ഗഖേദങ്ങളും.
ശൃംഗിവേരാഖ്യപുരം ഗമിച്ചിട്ടുടൻ

ഗംഗാതടേചെന്നു നിന്നു പെരുമ്പട.
കേകയപുത്രീസുതൻ പടയോടുമി-
ങ്ങാഗതനായതു കേട്ടു ഗുഹൻ തദാ
ശങ്കിതമാനസനായ്‌വന്നു തന്നുടെ
കിങ്കരന്മാരോടു ചൊന്നാനതുനേരം:
‘ബാണചാപാദി ശസ്ത്രങ്ങളും കൈക്കൊണ്ടു
തോണികളൊക്കെ ബന്ധിച്ചു സന്നദ്ധരായ്
നില്പിനെല്ലാവരും ഞാനങ്ങു ചെന്നുക-
ണ്ടിപ്പോൾ വരുന്നതുമുണ്ടു വൈകീടാതെ.
അന്തികേ ചെന്നു വന്ദിച്ചാലവനുടെ
യന്തർഗ്ഗതമറിഞ്ഞീടുന്നതുണ്ടല്ലോ.
രാഘവനോടു വിരോധത്തിനെങ്കിലോ
പോകരുതാരുമവരിനി നിർണ്ണയം
ശുദ്ധരെന്നാകിൽ കടത്തുകയും വേണം
പദ്ധതിയ്ക്കേതും വിഷാദവും കൂടാതെ.
ഇത്ഥം വിചാരിച്ചുറച്ചു ഗുഹൻ ചെന്നു
സത്വരം കാല്ക്കൽ നമസ്കരിച്ചീടിനാൻ
നാനാവിധോപായനങ്ങളും കാഴ്ചവ-
ച്ചാനന്ദപൂർവ്വം തൊഴുതുനിന്നീടിനാൻ
ചീരാംബരം ഘനശ്യാമം ജടാധരം
ശ്രീരാമമന്ത്രം ജപന്തമനാരതം
ധീരം കുമാരം കുമാരോപമം മഹാ-
വീരം രഘുവരസോദരം സാനുജം
മാരസമാനശരീരം മനോഹരം
കാരുണ്യസാഗരം കണ്ടു ഗുഹൻ തദാ.
ഭൂമിയിൽവീണു ഗുഹോഹമിത്യുക്ത്വാ പ്ര-
ണാമവും ചെയ്തു, ഭരതനുമന്നേരം
ഉത്ഥാപ്യ ഗാഢമാലിംഗ്യ രഘുനാഥ-

ഭക്തം വയസ്യമനാമയവാക്യവു–
മുക്ത്വാ ഗുഹനോടു പിന്നെയും ചൊല്ലിനാ–
‘നുത്തമപൂരുഷോത്തംസരത്നം ഭവാൻ
ആലിംഗനം ചെയ്തുവല്ലോ ഭവാനെ ലോ–
കാലംബനഭൂതനാകിയ രാഘവൻ.
ലക്ഷ്മീഭഗവതിദേവിയ്യൊഴിഞ്ഞു സി–
ദ്ധിയ്ക്കുമോ മറ്റൊരുവർക്കുമതോർക്ക നീ
ധന്യനാകുന്നതു നീ ഭുവനത്തിങ്ക–
ലിന്നതിനില്ലൊരുസംശയം മത്സഖേ!
സോദരനോടും ജനകാത്മജയോടു–
മേതൊരിടത്തുനിന്നൻപോടു കണ്ടിതു
രാമനെ നീ,യവനെന്തു പറഞ്ഞതും,
നീ മുദാ രാമനോടെന്തോന്നു ചൊന്നതും.
യാതൊരിടത്തുറങ്ങീ രഘുനായകൻ
സീതയോടും കൂടി നീയവിടം മുദാ,
കാട്ടിത്തരികെ’ന്നു കേട്ടു, ഗുഹൻ തദാ
വാട്ടമില്ലാതൊരു സന്തോഷചേതസാ
ഭക്തൻ ഭരതനത്യുത്തമനെന്നു തൻ
ചിത്തേ നിരൂപിച്ചുടൻ നടന്നീടിനാൻ
യത്ര സുപ്തോ നിശി രാഘവൻ സീതയാ
തത്ര ഗത്വാ ഗുഹൻ സത്വരം ചൊല്ലിനാൻ:
‘കണ്ടാലുമെങ്കിൽ കുശാസ്തൃതം സീതയാ
കൊണ്ടൽവർണ്ണൻതൻ മഹാശയനസ്ഥലം.’
കണ്ടു ഭരതനും മുക്തബാഷ്പോദകം
തൊണ്ട വിറച്ചു സഗദ്ഗദം ചൊല്ലിനാൻ:
‘ഹാ! സുകുമാരീ! മനോഹരീ! ജാനകീ!
പ്രാസാദമൂർദ്ധ്നി സുവർണ്ണതല്പസ്ഥലേ
കോമളസ്നിഗ്ദ്ധധവളാംബരാസ്തൃതേ

രാമേണ ശേതേ മഹാസുഖം സാ കഥം?
ശേതേ കുശമയവിഷ്ടരേ നിഷ്ഠുരേ
ഖേദേന സീതാ മദീയാഗ്രജന്മനാ.
മദ്ദോഷകാരണാലെന്നതു ചിന്തിച്ചു-
മിദ്ദേഹമാശു പരിത്യജിച്ചീടുവൻ
കിൽബിഷകാരിണിയായ കൈകേയിതൻ
ഗർഭത്തിൽനിന്നു ജനിച്ചൊരു കാരണം
ദുഷ്കൃതിയായതിപാപിയാമെന്നെയും
ധിക്കരിച്ചീടിനേൻ പിന്നെയും പിന്നെയും.
ജന്മസാഫല്യവും വന്നിതനുജനു
നിർമ്മലമാനസൻ ഭാഗ്യവാനെത്രയും
അഗ്രജൻ തന്നെപ്പരിചരിച്ചെപ്പൊഴും
വ്യഗ്രം വനത്തിനു പോയതവനല്ലോ.
ശ്രീരാമദാസദാസന്മാർക്കു ദാസനാ-
യാരൂഢഭക്തിപൂണ്ടേഷ ഞാനും സദാ
നിത്യവും സേവിച്ചുകൊൾവനെന്നാൽ വരും
മർത്ത്യജന്മത്തിൻ ഫലമെന്നു നിർണ്ണയം.
ചൊല്ലു നീയെന്നോടെവിടെ വസതി കൗ-
സല്യാതനയനവിടേയ്ക്കു വൈകാതെ
ചെന്നുഞാനിങ്ങു കൂട്ടിക്കൊണ്ടു പോരുവ-
നെന്നതുകേട്ടു ഗുഹനുമുരചെയ്താൻ:
മംഗളദേവതാവല്ലഭൻ തങ്കലി-
ന്നിങ്ങനെയുള്ളൊരു ഭക്തിയുണ്ടാകയാൽ
പുണ്യവാന്മാരിൽ വച്ചഗ്രേസരൻ ഭവാൻ
നിർണ്ണയമെങ്കിലോ കേൾക്ക മഹാമതേ!
ഗംഗാനദികടന്നാലടുത്തെത്രയും
മംഗളമായുള്ള ചിത്രകൂടാചലം
തന്നികടേ വസിയ്ക്കുന്നിതു സീതയാ

തന്നുടെ സോദരനോടും യഥാസുഖം.’
ഇത്ഥം ഗുഹോക്തികൾ കേട്ടു ഭരതനും
തത്ര ഗച്ഛാമഹേ ശീഘ്രം പ്രിയസഖേ!
തർത്തുമമർത്ത്യതടിനിയെസ്സത്വരം
കർത്തുമുദ്യോഗം സമർത്ഥോ ഭവാദ്യ നീ.’
ശ്രുത്വാ ഭരതവാക്യം ഗുഹൻ സാദരം
ഗത്വാ വിബുധനദിയെക്കടത്തുവാൻ
ഭൃത്യജനത്തോടുകൂടെസ്സസംഭ്രമം
വിസ്താരയുക്തം മഹാക്ഷേപണീയുതം
അഞ്ജസാ കൂലദേശം നിറച്ചീടിനാ–
നഞ്ഞൂറുതോണി വരുത്തി നിരത്തിനാൻ.
ഊറ്റമായൊരു തുഴയുമെടുത്തതി–
ലേറ്റം വലിയൊരു തോണിയിൽ താൻ മുദാ
ശത്രുഘ്നനേയും ഭരതനേയും മുനി–
സത്തമനായ വസിഷ്ഠനേടും തദാ
രാമമാതാവായ കൗസല്യതന്നെയും
വാമശീലാംഗിയാം കൈകേയിതന്നെയും
ഉത്തമയാം സുമിത്രാദേവിതന്നെയും
പൃഥ്വീശപത്നിമാർ മറ്റുള്ളവരെയും
ഭക്ത്യാ തൊഴുതു കരേറ്റി മന്ദം തുഴ
ഞ്ഞസ്തഭീത്യാ കടത്തീടിനാനാദരാൽ.
ഉമ്പർതടിനിയെക്കുമ്പിട്ടനാകുലം
മുമ്പേ കടന്നിതു വൻപടയും തദാ
ശീഘ്രം ഭരദ്വാജതാപസേന്ദ്രാശ്രമം
വ്യാഘ്രഗോവൃന്ദപൂർണ്ണം വിരോധം വിനാ
സമ്പ്രാപ്യ സമ്പ്രീതനായ ഭരതനും!
വൻപടയൊക്കവേ ദൂരെ നിർത്തീടിനാൻ.
താനുമനുജനുമായുടജാങ്കണേ

സാനന്ദമാവിശ്യ നിന്നോരനന്തരം
ഉജ്ജ്വലന്തം മഹാതേജസാ താപസം
വിജ്വരാത്മാനമാസീനം വിധിസമം
ദൃഷ്ട്വാ നനാമ സാഷ്ടാംഗം സസോദരം
പുഷ്ടഭക്ത്യാ ഭരദ്വാജമുനീശ്വരം.
ജ്ഞാത്വാ ദശരഥനന്ദനം ബാലകം
പ്രീത്യൈവ പൂജയാമാസ മുനീന്ദ്രനും.
ഹൃഷ്ടവാചാ കുശലപ്രശ്നവും ചെയ്തു
ദൃഷ്ട്വാ തദാ ജടാവല്ക്കലധാരിണം
തുഷ്ടികലർന്നരുൾചെയ്താ'നിതെന്തെടോ
കഷ്ടമിക്കോപ്പുപപന്നമല്ലോട്ടുമേ.
രാജ്യവും പാലിച്ചു നാനാജനങ്ങളാൽ
പൂജ്യനായോരു നീയെന്തിനായിങ്ങനെ
വല്ക്കലവും ജടയുംപൂണ്ടു താപസ-
മുഖ്യവേഷത്തെപ്പരിഗ്രഹിച്ചീടുവാൻ?
എന്തൊരു കാരണം വൻപടയോടുമാ-
ഹന്ത! വനാന്തരേ വന്നതും ചൊല്ലു നീ.'
ശ്രുത്വാ ഭരദ്വാജവാക്യം ഭരതനു-
മിത്ഥം മുനിവരൻതന്നോടു ചൊല്ലിനാൻ:
'നിന്തിരുവുള്ളത്തിലേറാതെ ലോകത്തി-
ലെന്തൊരുവൃത്താന്തമുള്ളു മഹാമുനേ!
എങ്കിലും വാസ്തവം ഞാനുണർത്തിപ്പനി-
സ്സങ്കടം പോവാനനുഗ്രഹിക്കേണമേ.
രാമാഭിഷേകവിഘ്നത്തിനു കാരണം
രാമപാദാബ്ജങ്ങളാണെ തപോനിധേ!
ഞാനേതുമേയൊന്നറിഞ്ഞീല, രാഘവൻ
കാനനത്തിന്നെഴുന്നള്ളുവാൻ മൂലവും.
കേകയപുത്രിയാമമ്മതൻ വാക്കായ

കാകോളവേഗമേ മൂലമതിന്നുള്ളു.
ഇപ്പോളശുദ്ധനോ ശുദ്ധനോ ഞാനതി-
നിപ്പാദപത്മം പ്രമാണം ദയാനിധേ!
ശ്രീരാമചന്ദ്രനു ഭൃത്യനായ് തല്പാദ-
വാരിജയുഗ്മം ഭജിയ്ക്കെന്നിയേ മമ
മറ്റുള്ള ഭോഗങ്ങളാലെന്തൊരു ഫലം?
മുറ്റുമതിന്നൊഴിഞ്ഞില്ലൊരാകാംക്ഷിതം.
ശ്രീരാഘവൻ ചരണാന്തികേ വീണു സം-
ഭാരങ്ങളെല്ലാമവിടെസ്സമർപ്പിച്ചു
പൗരവസിഷ്ഠാദികളോടുകൂടവേ
ശ്രീരാമചന്ദ്രനഭിഷേകവും ചെയ്തു
രാജ്യത്തിനാശു കൂട്ടിക്കൊണ്ടു പോയിട്ടു
പൂജ്യനാം ജ്യേഷ്ഠനെസ്സേവിച്ചുകൊള്ളുവൻ.'
ഇങ്ങനെ കേട്ടു ഭരതവാക്യം മുനി
മംഗളാത്മാനമേനം പുണർന്നീടിനാൻ.
ചുംബിച്ചു മൂർദ്ധ്നി സന്തോഷിച്ചരുളിനാൻ:
'കിം ബഹുനാ വത്സ! വൃത്താന്തമൊക്കെ ഞാൻ
ജ്ഞാനദൃശാ കണ്ടറിഞ്ഞിരിയ്ക്കുന്നിതു
മാനസേ ശോകമുണ്ടാകൊലാ കേൾക്ക നീ.
ലക്ഷ്മണനെക്കാൾ നിനക്കേറുമേ ഭക്തി
ലക്ഷ്മീപതിയായ രാമങ്കൽ നിർണ്ണയം.
ഇന്നിനിസ്സല്ക്കരിച്ചീടുവൻ നിന്നെ ഞാൻ
വന്ന പടയൊടുമില്ലൊരു സംശയം.
ഊണും കഴിഞ്ഞിങ്ങുറങ്ങിപ്പുലർകാലേ
വേണം രഘുനാഥനെച്ചെന്നു കൂപ്പുവാൻ.'
എല്ലാമരുൾചെയ്തവണ്ണമെനിയ്ക്കതി-
നില്ലൊരുവൈമുഖ്യമെന്നു ഭരതനും
കാൽകഴുകിസ്സമാചമ്യ മുനീന്ദ്രനു-

മേകാഗ്രമാനസനായതിവിദ്രുതം
ഹോമഗേഹസ്ഥനായ് ധ്യാനവും ചെയ്തിതു
കാമസുരഭിയെത്തൽക്ഷണേ കാനനം
ദേവേന്ദ്രലോകസമാനമായ് വന്നിതു;.
ദേവകളായിച്ചമഞ്ഞു തരുക്കളും.
ദേവവനിതമാരായി ലതകളും.
ഭാവനാവൈഭവമെത്രയുമത്ഭുതം!
ഭക്തഭക്ഷ്യാദി പേയങ്ങൾ ഭോജ്യങ്ങളും
ഭുക്തിപ്രസാദനം മറ്റും ബഹുവിധം.
ഭോജനശാലകൾ സേനാഗൃഹങ്ങളും
രാജഗേഹങ്ങളുമെത്ര മനോഹരം!
സ്വർണ്ണരത്നവ്രാതനിർമ്മിതമൊക്കവേ
വർണ്ണിപ്പതിന്നു പണിയുണ്ടനന്തനും.
കർമ്മണാ ശാസ്ത്രദൃഷ്ടേന വസിഷ്ഠനെ
സമ്മോദമോടു പൂജിച്ചിതു മുമ്പിനാൽ.
പശ്ചാൽ സസൈന്യം ഭരതം സസോദര-
മിച്ഛാനുരൂപേണ പൂജിച്ചനന്തരം
തൃപ്തരായ് തത്ര ഭരദ്വാജമന്ദിരേ
സുപ്തരായാരമരാവതിസന്നിഭേ.
ഉത്ഥാനവും ചെയ്തുഷസി നിയമങ്ങൾ
കൃത്വാ ഭരദ്വാജപാദങ്ങൾ കൂപ്പിനാർ.
താപസൻതന്നോടനുജ്ഞയും കൈക്കൊണ്ടു
ഭൂപതിനന്ദനന്മാരും പുറപ്പെട്ടു
ചിത്രകൂടാചലം പ്രാപ്യ മഹാബലം
തത്ര പാർപ്പിച്ചു ദൂരെ കിഞ്ചിദന്തികേ
മിത്രമായോരു ഗുഹനും സുമന്ത്രരും
ശത്രുഘ്നനും താനുമായി ഭരതനും
ശ്രീരാമസന്ദർശനാകാംക്ഷയാ മന്ദ-

മാരാഞ്ഞു നാനാ തപോധനമണ്ഡലേ
കാണാഞ്ഞൊരോരോ മുനിവരന്മാരോടു
താണുതൊഴുതു ചോദിച്ചുമത്യാദരം:
'കുത്ര വാഴുന്നു രഘൂത്തമനത്ര സൗ-
മിത്രിയോടും മഹീപുത്രിയോടും മുദാ?'
ഉത്തമനായ ഭരതകുമാരനോ-
ടുത്തരം താപസന്മാരുമരുൾചെയ്തു:
'ഉത്തരതീരേ സുരസരിതഃസ്ഥലേ
ചിത്രകൂടാദ്രിതൻപാർശ്വേ മഹാശ്രമേ
ഉത്തമപൂരുഷൻ വാഴുന്നി'തെന്നു കേ-
ട്ടെത്രയും കൗതുകത്തോടെ ഭരതനും
തത്രൈവ ചെന്ന നേരത്തു കാണായ് വന്നി-
തത്യൽഭുതമായ രാമചന്ദ്രാശ്രമം.
പുഷ്പഫലദലപൂർണ്ണവല്ലീതരു-
ശഷ്പരമണീയകാനനമണ്ഡലേ
ആമ്രകദളീബകുളപനസങ്ങ-
ളാമ്രാതകാർജ്ജുനനാഗപുന്നാഗങ്ങൾ
കേരപൂഗങ്ങളും കോവിദാരങ്ങളു-
മേരണ്ഡചമ്പകാശോകതാലങ്ങളും
മാലതീജാതിപ്രമുഖലതാവലീ-
ശാലികളായ തമാലസാലങ്ങളും
ഭൃംഗാദി നാനാവിഹംഗനാദങ്ങളും
തുംഗമാതംഗഭുജംഗപ്ലവംഗകു-
രംഗാദിനാനാമൃഗവ്രാതലീലയും
ഭംഗ്യാ സമാലോക്യ ദൂരെ ഭരതനും
വൃക്ഷാഗ്രസംലഗ്നവല്ക്കലാലംകൃതം
പുഷ്കരാക്ഷാശ്രമം ഭക്ത്യാ വണങ്ങിനാൻ.
ഭാഗ്യവാനായ ഭരതനതുനേരം

മാർഗ്ഗരജസി പതിഞ്ഞു കാണായ് വന്നു
സീതാരഘുനാഥപാദാരവിന്ദങ്ങൾ
നൂതനമായതിശോഭനം പാവനം
അങ്കുശാബ്ജ്ധ്വജവജ്രമത്സ്യാദികൊ-
ണ്ടങ്കിതം മംഗളമാനന്ദമഗ്നനായ്
വീണുരുണ്ടും പിണഞ്ഞും കരഞ്ഞും തദാ
രേണു തൻമൗലിയിൽ കോരിയിട്ടീടിനാൻ.
'ധന്യോഹമിന്നഹോ ധന്യോഹമിന്നഹോ!
മുന്നം മയാ കൃതം പുണ്യപൂരം പരം
ശ്രീരാമപാദപത്മാഞ്ചിതം ഭൂതല-
മാരാലെനിയ്ക്കു കാണ്മാനവകാശവും
വന്നിതല്ലോ മുഹുരിപ്പാദപാംസുക്ക-
ളന്വേഷണം ചെയ്തുഴലുന്നിതേറ്റവും
വേധാവുമീശനും ദേവകദംബവും
വേദങ്ങളും നാരദാദിമുനികളും.'
ഇത്ഥമോർത്തത്ഭുതപ്രേമരസാപ്ലുത-
ചിത്തനായാനന്ദബാഷ്പാകുലാക്ഷനായ്
മന്ദമന്ദം പരമാശ്രമസന്നിധൗ
ചെന്നു നിന്നോരുനേരത്തു കാണായിതു
സുന്ദരം രാമചന്ദ്രം പരമാനന്ദ-
മന്ദിരമിന്ദ്രാദിവൃന്ദാരകവൃന്ദ-
വന്ദിതമിന്ദിരാമന്ദിരോരഃസ്ഥല-
മിന്ദ്രാവരജമിന്ദീവരലോചനം
ദൂർവ്വാദളനിഭശ്യാമളം കോമളം
പൂർവ്വജം നീലനളിനദളേക്ഷണം
രാമം ജടാമകുടം വല്ക്കലാംബരം
സോമബിംബാഭപ്രസന്നവക്ത്രാംബുജം
ഉദ്യത്തരുണാരുണായുതശോഭിതം

വിദ്യുത്സമാംഗിയാം ജാനകിയായൊരു
വിദ്യയുമായ് വിനോദിച്ചിരിയ്ക്കുന്നൊരു
വിദ്യോതമാനമാത്മാനമവ്യാകുലം
വക്ഷസി ശ്രീവത്സലക്ഷണമവ്യയം
ലക്ഷ്മീനിവാസം ജഗന്മയമച്യുതം
ലക്ഷ്മണസേവിതപാദപങ്കേരുഹം
ലക്ഷണലക്ഷ്യസ്വരൂപം പുരാതനം
ദക്ഷാരിസേവിതം പക്ഷീന്ദ്രവാഹനം
രക്ഷോവിനാശനം രക്ഷാവിചക്ഷണം
ചക്ഷുഃശ്രവണപ്രവരപല്യങ്കഗം
കുക്ഷിസ്ഥിതാനേകപത്മജാണ്ഡം പരം
കാരുണ്യപൂർണ്ണം ദശരഥനന്ദന-
മാരണ്യവാസരസികം മനോഹരം.
ദുഃഖവും പ്രീതിയും ഭക്തിയുമുൾക്കൊണ്ടു
തൃക്കാല്ക്കൽ വീണു നമസ്കരിച്ചീടിനാൻ.
രാമനവനെയും ശത്രുഘ്നനേയുമാ-
മോദാലെടുത്തു നിവർത്തിസ്സസംഭ്രമം
ദീർഘബാഹുക്കളാലാലിംഗനംചെയ്തു
ദീർഘനിശ്വാസവുമന്യോന്യമുൾക്കൊണ്ടു
ദീർഘനേത്രങ്ങളിൽനിന്നു ബാഷ്പോദകം
ദീർഘകാലംവാർത്തു സോദരന്മാരെയും
ഉത്സംഗസീമനി ചേർത്തു പുനരപി
വത്സങ്ങളുമണച്ചാനന്ദപൂർവ്വകം
സത്സംഗമേറെയുള്ളോരു സൗമിത്രിയും
തത്സമയേ ഭരതാംഘ്രികൾ കൂപ്പിനാൻ.
ശത്രുഘ്നനുമതിഭക്തികലർന്നു സൗ-
മിത്രിതൻ പാദാംബുജങ്ങൾ കൂപ്പീടിനാൻ.
ഉഗ്രതൃഷാർത്തമാരായ പശുകുല-

മഗ്രേ ജലാശയം കണ്ടപോലെ തദാ
വേഗേന സന്നിധൗ ചെന്നാശു കണ്ടിതു
രാഘവൻതൻ തിരുമേനി മനോധൃതം.
രോദനംചെയ്യുന്ന മാതാവിനെക്കണ്ടു
പാദങ്ങളിൽ നമിച്ചാൻ രഘുനാഥനും
ഏത്രയുമാർത്തി കൈക്കൊണ്ടു കൗസല്യയും
പുത്രനു ബാഷ്പധാരാഭിഷേകം ചെയ്തു
ഗാഢമാശ്ലിഷ്യ ശിരസി മുകർന്നുട–
നൂഢമോദം മുലയും ചുരന്നു തദാ.
അന്യരായുള്ളൊരു മാതൃജനത്തെയും
പിന്നെ നമസ്കരിച്ചീടിനാനാദരാൽ.
ലക്ഷ്മണൻ താനുമവ്വണ്ണം വണങ്ങിനാൻ
ലക്ഷ്മീസമയായ ജാനകീദേവിയും.
ഗാഢമാശ്ലിഷ്യ കൗസല്യാദികൾ സമാ–
രൂഢഖേദം തുടച്ചീടിനാർ കണ്ണുനീർ.
തത്ര സമാഗതം ദൃഷ്ട്വാ ഗുരുവരം
ഭക്ത്യാ വസിഷ്ഠം സാഷ്ടാംഗമാമ്മാറുടൻ
നത്വാ രഘൂത്തമനാശു ചൊല്ലീടിനാ–
'നെത്രയും ഭാഗ്യവാൻ ഞാനെന്നു നിർണ്ണയം.
താതനു സൗഖ്യമല്ലീ? നിജമാനസേ
ഖേദമുണ്ടോ പുനരെന്നെപ്പിരികയാൽ?
എന്തൊന്നു ചൊന്നതെന്നോടു ചൊല്ലീടുവാ–
നെന്തു സൗമിത്രിയെക്കൊണ്ടു പറഞ്ഞതും?'
രാമവാക്യംകേട്ടു ചൊന്നാൻ വസിഷ്ഠനും:
'ധീമതാം ശ്രേഷ്ഠ! താതോദന്തമാശു കേൾ:
നിന്നെപ്പിരിഞ്ഞതുതന്നെ നിരൂപിച്ചു
മന്നവൻ പിന്നെയും പിന്നെയും ദുഃഖിച്ചു
രാമരാമേതി സീതേതി കുമാരേതി

രാമേതി ലക്ഷ്മണേതി പ്രലാപം ചെയ്തു
ദേവലോകം ചെന്നു പുക്കാനറിക നീ
ദേവഭോഗേന സുഖിച്ചു സന്തുഷ്ടനായ്.'
കർണ്ണശൂലാഭം ഗുരുവചനം സമാ–
കർണ്യ രഘുവരൻ വീണിതു ഭൂമിയിൽ
തൽക്ഷണമുച്ചൈർവ്വിലാപിച്ചിതേറ്റവും
ലക്ഷ്മണനോടു ജനനീജനങ്ങളും
ദുഃഖമാലോക്യ മറ്റുള്ള ജനങ്ങളു–
മൊക്കെ വാവിട്ടു കരഞ്ഞുതുടങ്ങിനാർ:
'ഹാ! താത! മാം പരിത്യജ്യ വിധിവശാ–
ലേതൊരു ദിക്കിനു പോയിതയ്യോ ഭവാൻ!
ഹാ! ഹാ! ഹതോഹമനാഥോസ്മി മാമിനി
സ്നേഹേന ലാളിപ്പതാരനുവാസരം
ദേഹമിനി ത്യജിച്ചീടുന്നതുണ്ടു ഞാൻ
മോഹമെനിയ്ക്കിനിയില്ല ജീവിയ്ക്കയിൽ.'
സീതയും സൗമിത്രിതാനുമവ്വണ്ണമേ
രോദനം ചെയ്തു വീണീടിനാർ ഭൂതലേ.
തദ്ദശായാം വസിഷ്ഠോക്തികൾ കേട്ടവ–
രുൾത്താപമൊട്ടു ചുരുക്കി മരുവിനാർ.
മന്ദാകിനിയിലിറങ്ങിക്കുളിച്ചവർ
മന്ദേതരമുദകക്രിയയും ചെയ്താർ.
പിണ്ഡം മധുസഹിതേംഗുലീസൽഫല–
പിണ്യാകനിർമ്മിതാന്നം കൊണ്ടു വച്ചിതു
യാതൊരന്നം താൻ ഭുജിയ്ക്കുന്നതുമതു
സാദരം നൽകു പിതൃക്കൾക്കുമെന്നല്ലോ
വേദസ്മൃതികൾ വിധിച്ചതെന്നോർത്തതി–
ഖേദേന പിണ്ഡദാനാനന്തരം തദാ
സ്നാനം കഴിച്ചു പുണ്യാഹവും ചെയ്തഥ

സ്നാനാദനന്തരം പ്രാപിച്ചിതാശ്രമം,
അന്നുപവാസവും ചെയ്തിതെല്ലാവരും.
വന്നുദിച്ചീടിനാനാദിത്യദേവനും
മന്ദാകിനിയിൽ കുളിച്ചുത്തു സന്ധ്യയും
വന്ദിച്ചുപോന്നാശ്രമേ വസിച്ചീടിനാർ.

ഭരതരാഘവസംവാദം

അന്നേരമാശു ഭരതനും രാമനെ
ച്ചെന്നു തൊഴുതു പറഞ്ഞുതുടങ്ങിനാൻ:
'രാമ! രാമ! പ്രഭോ! രാമ! മഹാഭാഗ!
മാമകവാക്യം ചെവിതന്നു കേൾക്കണം
ഉണ്ടടിയനഭിഷേകസംഭാരങ്ങൾ
കൊണ്ടുവന്നിട്ടതുകൊണ്ടിനി വൈകാതെ
ചെയ്കവേണമഭിഷേകവും പാലനം
ചെയ്ക രാജ്യം തവ പൈത്ര്യം യഥോചിതം.
ജ്യേഷ്ഠനല്ലോ ഭവാൻ ക്ഷത്രിയാണാമതി+
ശ്രേഷ്ഠമാം ധർമ്മം പ്രജാപരിപാലനം.
അശ്വമേധാദിയും ചെയ്തു കീർത്ത്യാ ചിരം
വിശ്വമെല്ലാം പരത്തിക്കുലതന്തവേ
പുത്രരേയും ജനിപ്പിച്ചു രാജ്യം നിജ-
പുത്രങ്കലാക്കി വനത്തിനു പോകണം.
ഇപ്പോളനുചിതമത്രേ വനവാസ-
മൽഭുതവിക്രമ! നാഥ! പ്രസീദ മേ.
മാതാവുതന്നുടെ ദുഷ്കൃതം താവക-
ചേതസി ചിന്തിയ്ക്കരുതു ദയാനിധേ!'
ഭ്രാതാവുതന്നുടെ പാദാംബുജം ശിര+
സ്യാദായ ഭക്തിപൂണ്ടിത്ഥമുരചെയ്തു
ദണ്ഡനമസ്കാരവും ചെയ്തു നിന്നിതു

പണ്ഡിതനായ ഭരതകുമാരനും.
ഉത്ഥാപ്യ രാഘവനുത്സംഗമാരോപ്യ
ചിത്തമോദേന പുണർന്നു ചൊല്ലീടിനാൻ:
'മദ്വാക്യമത്രകേട്ടാലും കുമാര! നീ
യത്ത്വയോക്തം മയാ തത്തഥൈവ ശ്രുതം.
താതനെന്നെപ്പതിന്നാലു സംവത്സരം
പ്രീതനായ്ക്കാനനം വാഴ്കെന്നു ചൊല്ലിനാൻ.
പിത്രാ നിനക്കു രാജ്യം മാതൃസമ്മതം
ദത്തമായി പുനരെന്നതുകരണം
ചേതസാ പാർക്കിൽ നമുക്കിരുവർക്കുമി-
ത്താതനിയോഗമനുഷ്ഠിക്കയും വേണം.
യാതൊരുത്തൻ പിതൃവാക്യത്തെ ലംഘിച്ചു
നീതിഹീനം വസിക്കുന്നിതു ഭൂതലേ
ജീവന്മൃതനവൻ പിന്നെ നരകത്തിൽ
മേവും മരിച്ചാലുമില്ലൊരു സംശയം.
ആകയാൽ നീ പരിപാലിക്ക രാജ്യവും
പോക, ഞാൻ ദണ്ഡകം തന്നിൽ വാണീടുവൻ'
രാമവാക്യം കേട്ടു ചൊന്നാൻ ഭരതനും:
'കാമുകനായ താതൻ മൂഢമാനസൻ
സ്ത്രീജിതൻ ഭ്രാന്തനുന്മത്തൻ വയോധികൻ
രാജഭാവം കൊണ്ടു രാജസമാനസൻ
ചൊന്ന വാക്യം ഗ്രാഹ്യമല്ല മഹാമതേ!
മന്നവനായ് ഭവാൻ വാഴ്ക മടിയാതെ.'
എന്നു ഭരതവാക്യംകേട്ടു രാഘവൻ
പിന്നെയും മന്ദസ്മിതംചെയ്തു ചൊല്ലിനാൻ:
'ഭൂമിഭർത്താ പിതാ നാരീജിതനല്ല
കാമിയുമല്ല മൂഢാത്മാവുമല്ല കേൾ.
താതനസത്യഭയംകൊണ്ടു ചെയ്തതി–

നേതുമേ ദോഷം പറയരുതോർക്ക നീ.
സാധുജനങ്ങൾ നരകത്തിലുമതി–
ഭീതിപൂണ്ടീടുമസത്യത്തിൽ മാനസേ.'
'എങ്കിൽ ഞാൻ വാഴ്‌വൻ വനേ നിന്തിരുവടി
സങ്കടമെന്നിയേ രാജ്യവും വാഴുക.'
സോദരനിത്ഥം പറഞ്ഞതു കേട്ടതി–
സാദരം രാഘവൻ പിന്നെയും ചൊല്ലിനാൻ:
'രാജ്യം നിനക്കുമെനിയ്ക്കു വിപിനവും
പൂജ്യനാം താതൻ വിധിച്ചതു മുന്നമേ.
വ്യത്യയമായനുഷ്ഠിച്ചാൽ നമുക്കതു
സത്യവിരോധം വരുമെന്നു നിർണ്ണയം'.
'എങ്കിൽ ഞാനും നിന്തിരുവടി പിന്നാലെ
കിങ്കരനായ് സുമിത്രാത്മജനെപ്പൊലെ
പോരുവൻ കാനനത്തിന്നതരുതെങ്കിൽ
ചേരുവൻ ചെന്നു പരലോകമാശു ഞാൻ
നിത്യോപവാസേന ദേഹമുപേക്ഷിപ്പ'
നിത്യേവമാത്മനി നിശ്ചയിച്ചന്തികേ
ദർഭ വിരിച്ചു കിഴക്കു തിരിഞ്ഞു നി–
ന്നപ്പോൾ വെയിലത്തു പുക്കു ഭരതനും
നിർബ്ബന്ധബുദ്ധി കണ്ടപ്പോൾ രഘുവരൻ
തൽബോധനാർത്ഥം നയനാന്തസംജ്ഞയാ
ചൊന്നാൻ ഗുരുവിനോടപ്പോൾ വസിഷ്ഠനും
ചെന്നുകൈകേയീസുതനോടു ചൊല്ലിനാൻ:
'മൂഢനായീടൊലാ കേൾക്ക നീയെങ്കിലോ
ഗൂഢമായോരു വൃത്താന്തം നൃപാത്മജ!
രാമനാകുന്നതു നാരായണൻ പരൻ
താമരസോൽഭവനർത്ഥിയ്ക്കകാരണം
ഭൂമിയിൽ സൂര്യകുലത്തിലയോദ്ധ്യയിൽ

ഭൂമിപാലാത്മജനായിപ്പിറന്നിതു.
രാവണനെക്കൊന്നു ധർമ്മത്തെ രക്ഷിച്ചു
ദേവകളെപ്പരിപാലിച്ചുകൊള്ളുവാൻ.
യോഗമായാദേവിയായതു ജാനകി
ഭോഗിപ്രവരനാകുന്നതു ലക്ഷ്മണൻ.
ലോകമാതാവും പിതാവും ജനകജാ-
രാഘവന്മാരെന്നറിക വഴിപോലെ.
രാവണനെക്കൊൽവതിന്നു വനത്തിനു
ദേവകാര്യാർത്ഥം പുറപ്പെട്ടു രാഘവൻ.
മന്ഥരാവാക്യവും കൈകേയി ചിത്തനിർ-
ബ്ബന്ധവും ദേവകൃതമെന്നറിക നീ.
ശ്രീരാമദേവനിവർത്തനത്തിങ്കലു-
ള്ളാഗ്രഹം നീയും പരിത്യജിച്ചീടുക.
കാരണപൂരുഷാനുജ്ഞയാ സത്വരം
നീ രാജധാനിയ്ക്കു പോക മടിയാതെ.
മന്ത്രികളോടും ജനനീജനത്തോടു-
മന്തമില്ലാത പടയോടുമിപ്പൊഴേ
ചെന്നയോദ്ധ്യാപുരി പുക്കു വസിയ്ക്ക നീ.
വന്നീടുമഗ്രജൻ താനുമനുജനും
ദേവിയുമീരേഴു സംവത്സരാവധൗ
രാവണൻതന്നെ വധിച്ചു സപുത്രകം.'

ഇത്ഥം ഗുരൂക്തികൾ കേട്ടു ഭരതനും
ചിത്തേ വളർന്നൊരു വിസ്മയം കൈക്കൊണ്ടു
ഭക്ത്യാ രഘൂത്തമസന്നിധൗ സാദരം
ഗത്വാ മുഹുർന്നമസ്കൃത്വാ സസോദരം:
'പാദുകാം ദേഹി രാജേന്ദ്ര! രാജ്യായ തേ
പാദബുദ്ധ്യാ മമ സേവിച്ചുകൊള്ളുവാൻ.
യാവത്തവാഗമനം ദേവദേവ! മേ

താവദേവാനാരതം ഭജിച്ചീടുവൻ.'
ഇത്ഥം ഭരതോക്തികേട്ടു രഘൂത്തമൻ
പൊൽത്താരടികളിൽ ചേർത്ത മെതിയടി
ഭക്തിമാനായ ഭരതനു നല്കിനാൻ;
നത്വാ പരിഗ്രഹിച്ചീടിനാൻ തമ്പിയും.
ഉത്തമരത്നവിഭൂഷിതപാദുകാ-
മുത്തമാംഗേ ചേർത്തു രാമനരേന്ദ്രനെ
ഭക്ത്യാ പ്രദക്ഷിണം കൃത്വാ നമസ്കരി-
ച്ചുത്ഥായ വന്ദിച്ചുചൊന്നാൻ സഗദ്ഗദം
'മന്വബ്ദപൂർണ്ണേ പ്രഥമദിനേ ഭവാൻ
വന്നതില്ലെന്നു വന്നീടുകിൽ പിന്നെ ഞാൻ
അന്യദിവസമുഷസി ജ്വലിപ്പിച്ചു
വഹ്നിയിൽച്ചാടി മരിക്കുന്നതുണ്ടല്ലോ.'

എന്നതുകേട്ടു രഘുപതിയും നിജ-
കണ്ണുനീരുംതുടച്ചൻപോടു ചൊല്ലിനാൻ:
'അങ്ങനെതന്നെയൊരന്തരമില്ലതി-
നങ്ങുഞാനന്നുതന്നേവരും നിർണ്ണയം.'
എന്നരുൾചെയ്തു വിടയുംകൊടുത്തിതു
ധന്യൻ ഭരതൻ നമസ്കരിച്ചീടിനാൻ.
പിന്നെ പ്രദക്ഷിണവും ചെയ്തു വന്ദിച്ചു
മന്ദേതരം പുറപ്പെട്ടു ഭരതനും
മാതൃജനങ്ങളും മന്ത്രിവരന്മാരും
ഭ്രാതാവുമാചാര്യനും മഹാസേനയും
ശ്രീരാമദേവനെച്ചേതസി ചേർത്തുകൊ-
ണ്ടാരൂഢമോദേന കൊണ്ടുപോയീടിനാർ.
ശൃംഗിവേരാധിപനായ ഗുഹനെയും
മംഗളവാചാ പറഞ്ഞയച്ചീടിനാൻ.
മുമ്പിൽ നടന്നു ഗുഹൻ വഴികാട്ടുവാൻ

പിൻപേ പെരുമ്പടയും നടകൊണ്ടിതു.
കൈകേയിതാനും സുതാനുവദംകൊണ്ടു
ശോകമകന്നു നടന്നു മകനുമായ്.
ഗംഗ കടന്നു ഗുഹാനുവാദേന നാ-
ലംഗപ്പടയോടും കൂടെക്കുമാരന്മാർ
ചെന്നയോദ്ധ്യാപുരി പുക്കു രഘുവരൻ
തന്നെയും ചിന്തിച്ചു ചിന്തിച്ചനുദിനം
ഭക്ത്യാ വിശുദ്ധബുദ്ധ്യാ പുരവാസികൾ
നിത്യസുഖേന വസിച്ചിതെല്ലാവരും
താപസവേഷം ധരിച്ചു ഭരതനും
താപേന ശത്രുഘ്നനും വ്രതത്തോടുടൻ
ചെന്നു നന്ദിഗ്രാമമൻപോടു പുക്കിതു
വന്നിതാനന്ദം ജഗ്ദ്വാസികൾക്കെല്ലാം
പാദുകാംവച്ചു സിംഹാസനേ രാഘവ-
പാദങ്ങളെന്നു സങ്കല്പിച്ചു സാദരം
ഗന്ധപുഷ്പാദ്യങ്ങൾകൊണ്ടു പൂജിച്ചുകൊ-
ണ്ടന്തികേ സേവിച്ചുനിന്നാരിരുവരും.
നാനാമുനിജനസേവിതനായൊരു
മാനവവീരൻ മനോഹരൻ രാഘവൻ
ജാനകിയോടുമനുജനോടും മുദാ
മാനസാനന്ദം കലർന്നു ചിലദിനം
ചിത്രകൂടാചലേ വാണോരനന്തരം
ചിത്തേ നിരൂപിച്ചുകണ്ടു രഘുവരൻ
'മിത്രവർഗ്ഗങ്ങളയോദ്ധ്യയിൽനിന്നു വ-
ന്നെത്തുമിവിടെയിരുന്നാലിനിയുടൻ;
സത്വരം ദണ്ഡകാരണ്യത്തിനായ്ക്കൊണ്ടു
ബദ്ധമോദം ഗമിച്ചീടുക വേണ്ടതും.'
ഇത്ഥം വിചാര്യ ധരിത്രീസുതയുമ-

ത്യുത്തമനായ സൗമിത്രിയുമായ് തദാ
തത്യാജ ചിത്രകൂടാചലം രാഘവൻ
സത്യസന്ധൻ നടകൊണ്ടാൻ വനാന്തരേ.

അത്ര്യാശ്രമപ്രവേശം

അത്രിതന്നാശ്രമം പുക്കു മുനീന്ദ്രനെ
ഭക്ത്യാ നമസ്കരിച്ചു രഘുനാഥനും
'രാമോഹമദ്യ ധന്യോസ്മി മഹാമുനേ!
ശ്രീമല്പദം തവ കാണായകാരണം.
സാക്ഷാൽ മഹാവിഷ്ണു നാരായണൻ പരൻ
മോക്ഷദനെന്നതറിഞ്ഞു മുനീന്ദ്രനും
പൂജിച്ചിതർഘ്യപാദ്യാദികൾകൊണ്ടു തം
രാജീവലോചനം ഭ്രാതൃഭാര്യാന്വിതം.
ചൊല്ലിനാൻ ഭൂപാലനന്ദനന്മാരോടു:
ചൊല്ലെഴുമെന്നുടെ പത്നിയുണ്ടത്ര കേൾ
എത്രയും വൃദ്ധ തപസ്വിനിമാരിൽവ-
ച്ചുത്തമയായ ധർമ്മജ്ഞാ തപോധനാ
പർണ്ണശാലാന്തർഗൃഹേ വസിക്കുന്നിതു
ചെന്നുകണ്ടാലും ജനകനൃപാത്മജേ!
എന്നതുകേട്ടു രാമാജ്ഞയാ ജാനകി
ചെന്നനസൂയാപദങ്ങൾ വണങ്ങിനാൾ.
'വത്സേ! വരികരികേ ജനകാത്മജേ!
സത്സംഗമം ജന്മസാഫല്യമോർക്ക നീ.'
വത്സേ പിടിച്ചുചേർത്താലിംഗനം ചെയ്തു
തത്സ്വഭാവം തെളിഞ്ഞു മുനിപത്നിയും,
വിശ്വകർമ്മാവിനാൽ നിർമ്മിതമായോരു
വിശ്വവിമോഹനമായ ദുകൂലവും
കുണ്ഡലവുമംഗരാഗവുമെന്നിവ

മണ്ഡനാർത്ഥമനസൂയ നൽകീടിനാൾ.
‘നന്നു പാതിവ്രത്യമാശ്രിത്യ രാഘവൻ–
തന്നോടുകൂടെ നീ പോന്നതുമുത്തമം.
കാന്തി നിനക്കു കുറയായ്കൊരിക്കലും,
ശാന്തനാകും തവ വല്ലഭൻതന്നോടും
ചെന്നു മഹാരാജധാനിയകം പുക്കു
നന്നായ് സുഖിച്ചു സുചിരം വസിക്ക നീ.’
ഇത്ഥമനുഗ്രഹവും കൊടുത്താദരാൽ
ഭർത്തുരഗ്രേ ഗമിക്കെന്നയച്ചീടിനാൾ
മൃഷ്ടമായ് മൂവരേയും ഭുജിപ്പിച്ചഥ
തുഷ്ടികലർന്ന തപോധനനത്രിയും.
ശ്രീരാമനോടരുൾചെയ്തു, ‘ഭവാനഹോ
നാരായണനായതെന്നറിഞ്ഞേനഹം.
നിന്മഹാമായ ജഗത്ത്രയവാസിനാം
സമ്മോഹകാരിണിയായതു നിർണ്ണയം.’

ഇത്തരമത്രിമുനീന്ദ്രവാക്യം കേട്ടു
തത്ര രാത്രൗ വസിച്ചു രഘുനാഥനും.
ദേവനുമാദേവിയോടരുളിച്ചെയ്തി–
തേവമെന്നാൾ കിളിപ്പൈതലക്കാലമേ.

ഇത്യദ്ധ്യാത്മരാമായണേ ഉമാമഹേശ്വരസംവാദേ
അയോദ്ധ്യാകാണ്ഡം സമാപ്തം